

ГОДИШЊИ ИЗВЕШТАЈ

Народна банка Србије

2008

ГОДИШЊИ ИЗВЕШТАЈ

2008

Уводна реч

Колико је било оправдано то што је Народна банка Србије "добра времена" користила да се припреми за "лошија", то јест колико су потези које је повлачила пре преливања светске економске кризе на наш регион допринели ублажавању ефеката тог преливања – показало се у 2008. години. Исто тако, мере које је од октобра 2008. предузимала потврдиле су њену способност да адекватно проактивно делује и да, у изузетно сложеним условима, обезбеди да се управо захваљујући кредибилној монетарној политици не пониште претходно створени предуслови за одрживу стабилност цена и стабилност финансијског сектора.

Базна инфлација је горњу границу циљног распона за 2008. годину од 3 до 6 одсто премашила и на крају године је износила 10,1 одсто. То одступање је у највећој мери било последица раста цена хране и трошковних ефеката рекордног раста цена нафте у првој половини године, али и експанзивне фискалне политике, нарочито у последњем тромесечју, због знатно повећаних трансфера становништву.

У 2008. години Народна банка Србије се суочавала с два велика основна изазова: у првом делу године с вишемесечном неизвесношћу у вези с формирањем Владе Републике Србије и утицајем политичке неизвесности на макроекономски амбијент, а у другом с преношењем негативних ефеката светске финансијске кризе на Србију. То се најпре манифестовало у паду вредности домаће валуте, затим расту премије ризика, паду домаће економске активности и, најзад, у расту инфлаторних очекивања. Рестриктивном монетарном политиком коју је током 2008. водила Народна банка Србије је ублажила преношење инфлаторних притисака, али су ефекти пољопривредног и нафтног ценовног шока били довољни да базна инфлација за ту годину одступи од циља.

Референтна каматна стопа је у 2008. години повећавана шест пута, од јануара, када је износила 10 одсто, до почетка новембра, када је достигла ниво од 17,75 одсто. Крајем године, Народна банка Србије више није повећавала степен рестриктивности монетарне политике, процењујући да даље повећање референтне каматне стопе у условима светске економске кризе не би дало жељене ефекте, с обзиром на то да је Србија, као и остале земље, улазила у рецесију. Бруто домаћи производ је, наиме, у трећем и четвртном тромесечју имао знатно ниже стопе раста, а сви водећи индикатори су показивали да и у 2009. години треба очекивати смањење економске активности.

И у 2008. Народна банка Србије је остала привржена слободном формирању курса, што је претпоставка не само флексибилности

монетарне политике већ и способности брзог и ефикасног макроекономског прилагођавања на дугорочно променљиве услове при бројним екстерним шоковима. Србију је, уз стабилан банкарски сектор, од првог таласа кризе спасила управо флексибилна политика курса, која је, уз високе девизне резерве, допринела стабилизацији финансијског тржишта и у условима наглог смањења девизне ликвидности. Народна банка Србије је на међубанкарском девизном тржишту била нето продавац девиза у износу од 1.284.700.000 евра, како би обезбедила његово несметано функционисање и ублажила превелике дневне флукуације курса динара. То је, уз друге мере усмерене на повећање девизне ликвидности банака, допринело да и девизно тржиште и финансијски сектор издрже налет светске финансијске кризе, посебно заоштрен у последњем тромесечју, након повлачења депозита становништва у условима када је и задуживање банака у иностранству постало отежано. Практично, без икаквих ризика прошли смо кроз период наглог повлачења девизне штедње грађана од нешто мање од милијарду евра, или 17% укупне штедње, без превремене наплате потраживања банака и без коришћења средстава пореских обвезника!

Ликвидност банкарског сектора је у 2008. очувана управо захваљујући обазривој монетарној и пруденцијалној политици коју је Народна банка Србије водила у последњих неколико година, а која је финансијски систем учинила отпорнијим на преливање ефеката кризе. Уз то, Народна банка је мерама из октобра и децембра додатно допринела јачању ликвидности банкарског сектора. На крају године, ликвидна актива је чинила чак трећину укупне aktive банкарског сектора, а и остали показатељи ликвидности задржани су знатно изнад прописаног минимума. Ни квалитет aktive банкарског сектора није озбиљније нарушен, док је показатељ адекватности капитала на крају 2008. износио 22 одсто и био и даље знатно већи од прописаног минимума у Србији од 12 одсто, а скоро три пута већи од међународно прихваћеног стандарда од осам одсто. Тако снажна капитална база у великој мери је допринела отпорности банкарског сектора Србије, при чему је посебно значајан податак да је више од 70 одсто aktive сектора било под контролом банака чији је показатељ адекватности капитала био изнад 20 одсто.

Прве мере од настанка кризе Народна банка Србије је донела већ у октобру. Ради повећања девизне ликвидности банкарског сектора, ослободила је банке полагања обавезне резерве на инозадуживање и субординиране кредите, захваљујући чему је задуживање у иностранству постало знатно јефтиније и стимулативније. Променила је и структуру девизне обавезне резерве ослобађањем око 350 милиона евра, што је такође позитивно утицало на девизну ликвидност банака, као и на тражњу за динарима.

У децембру је објавила и други пакет мера, који је употпунио октобарски пакет. Уз додатно јачање девизне ликвидности банака и

очување постојећег квалитета и обима портфеља банкарског сектора, овим мерама се посредно деловало и на способност клијената банака да у новонасталим околностима и даље уредно измирују своје обавезе према финансијским институцијама. У децембру су банкама враћена додатна 594 милиона евра по основу измењене структуре обавезне резерве која се држи код Народне банке Србије, при чему је истовремено дестимулисано превремено враћање тих средстава у иностранство. Затим је, на иницијативу Народне банке Србије, постигнут договор пословних банака, који је она подржала изменама своје регулативе, којим је клијентима банака омогућено да лакше превазилазе привремене потешкоће при отплати кредита – пружена им је могућности превремене отплате кредита без накнаде, продужења рока отплате до годину дана за кредите које користе, конверзије кредита индексираних у страној валути у динарске и конверзије кредита индексираних у швајцарским францима у евре. Тим мерама је смањена изложеност клијената банака валутном ризику и омогућено продужење рока за враћање кредита без негативних ефеката по квалитет кредитног портфеља банака.

Народна банка Србије је, између осталог, изменама своје регулативе благовремено реаговала како валутне флукуације не би знатно погоршале квалитет кредитног портфеља банака, као и да би стимулисала одржавање кредитне активности на непромењеном нивоу. Коначно, имајући у виду значај подршке матичних банака, претежно из земаља Европске уније, Народна банка Србије је најпре умањила показатеље велике изложености банака за гаранције матичних институција, али у зависности од писмене подршке већинских акционара тих банака – наиме, ако та подршка изостане, банка не може вршити расподелу добити, осим у капитал и резерве.

Као што су се у 2008. раније оспораване пруденцијалне мере Народне банке Србије показале као ефикасан штит против непосредних ефеката преливања глобалних финансијских потреса, тако су и мере предузете у тој години обезбедиле да се макроекономско прилагођавање померањем курса спроведе без високе инфлације, без нарушавања стабилности банкарског сектора и без подршке из буџета. Тиме је створена основа за формални прелазак на инфлационо циљање као режим монетарне политике. У децембру 2008. Народна банка Србије је с Владом Републике Србије потписала и Споразум о циљању (таргетирању) инфлације, обезбедила предуслове за преговоре о новом аранжману с Међународним монетарним фондом, као и за договор са страним банкама да не смањују своју изложеност у Србији – дакле за све оно што у 2009. години треба да гарантује макроекономску стабилност у земљи.

У оквиру својих бројних надлежности, Народна банка је увек имала у виду корисника финансијских услуга и потребу за повећањем транспарентности пословања финансијских институција. Тако су, између осталог, с циљем развоја добре пословне праксе, у септембру

објављене и препоруке намењене банкама и друштвима за осигурање о томе шта треба да садржи добар и јасан уговор, који прецизно дефинише обавезе, али и права клијента. Управо те препоруке биће основ нове регулативе Народне банке у овој области, као одговор на неадекватно понашање неких финансијских институција. Народна банка Србије је припремила и студију о потреби за финансијском едукацијом грађана и предузела све активности за отварање регионалних канцеларија за едукацију, које ће почети с радом у 2009. години.

На путу приближавања Србије Европској унији, у 2008. години је направљен још један значајан корак. Наиме, Завод за израду новчаница и кованог новца – Топчидер успешно је започео израду биометријских електронских пасоша, чиме је испуњен битан услов за одобравање безвизног режима нашој земљи. До краја 2008. године Завод је испоручио 200.000 нових пасоша.

Потписивањем Меморандума о разумевању између Европске централне банке и њених партнерских националних централних банака и Народне банке Србије, у септембру је отпочела реализација пројекта који треба да допринесе изради будуће стратегије Народне банке у односу на Европски систем централних банака и припреми је за укључивање у европску породицу.

Гувернер

Радован Једашић

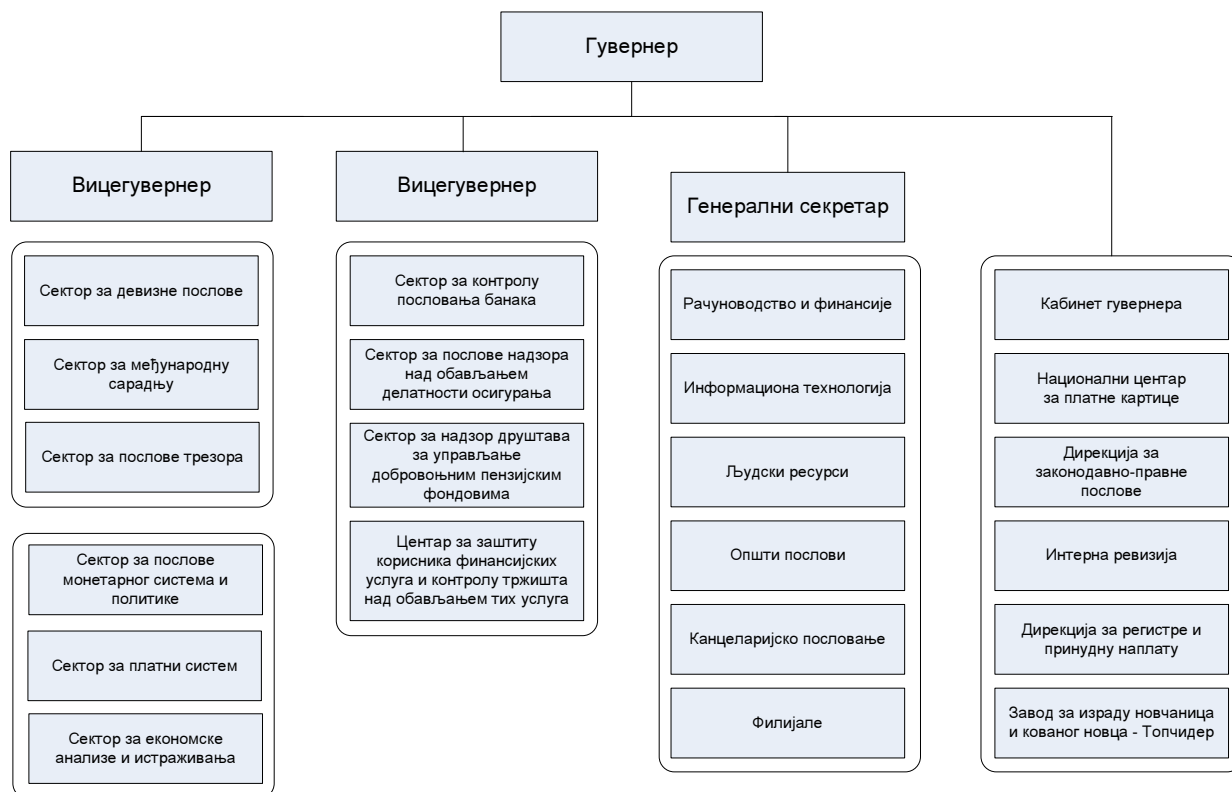

САДРЖАЈ

ОРГАНИЗАЦИОНЕ ШЕМЕ НАРОДНЕ БАНКЕ СРБИЈЕ	9
А. МОНЕТАРНА ПОЛИТИКА	15
1. Монетарна стратегија и циљеви монетарне политике	17
2. Реализација и остварење циљева монетарне политике	20
3. Фактори инфлације	35
4. Монетарна политика у 2009. години	53
Б. ФИНАНСИЈСКА СТАБИЛНОСТ, СУПЕРВИЗИЈА И НАДЗОР ФИНАНСИЈСКОГ СЕКТОРА	59
1. Банкарски сектор и супервизија банака	61
2. Послови надзора над обављањем делатности осигурања	73
3. Надзор друштава за управљање добровољним пензијским фондовима	78
4. Надзор пословања давалаца финансијског лизинга	81
5. Финансијска стабилност у 2008. години	85
В. ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ НАРОДНЕ БАНКЕ СРБИЈЕ	93
1. Управљање девизним резервама	95
2. Девизна регулатива	102
3. Односи са иностранством	104
4. Емисија новчаница и кованог новца и послови трезора	112
5. Законодавна делатност Народне банке Србије	114
6. Платни промет	117
7. Послови регистра и принудне наплате	118
8. Развој картичног пословања у Србији	121
9. Заштита корисника финансијских услуга и контрола тржишта	125
10. Интерна ревизија	126
11. Развој Људских ресурса и организационе промене у Народној банци Србије	127
12. Подршка Информационе технологије улози Народне банке Србије	131
13. Економске анализе и истраживања	134
14. Информисање јавности	135
Г. ФИНАНСИЈСКИ ИЗВЕШТАЈ НАРОДНЕ БАНКЕ СРБИЈЕ ЗА 2008. ГОДИНУ	139

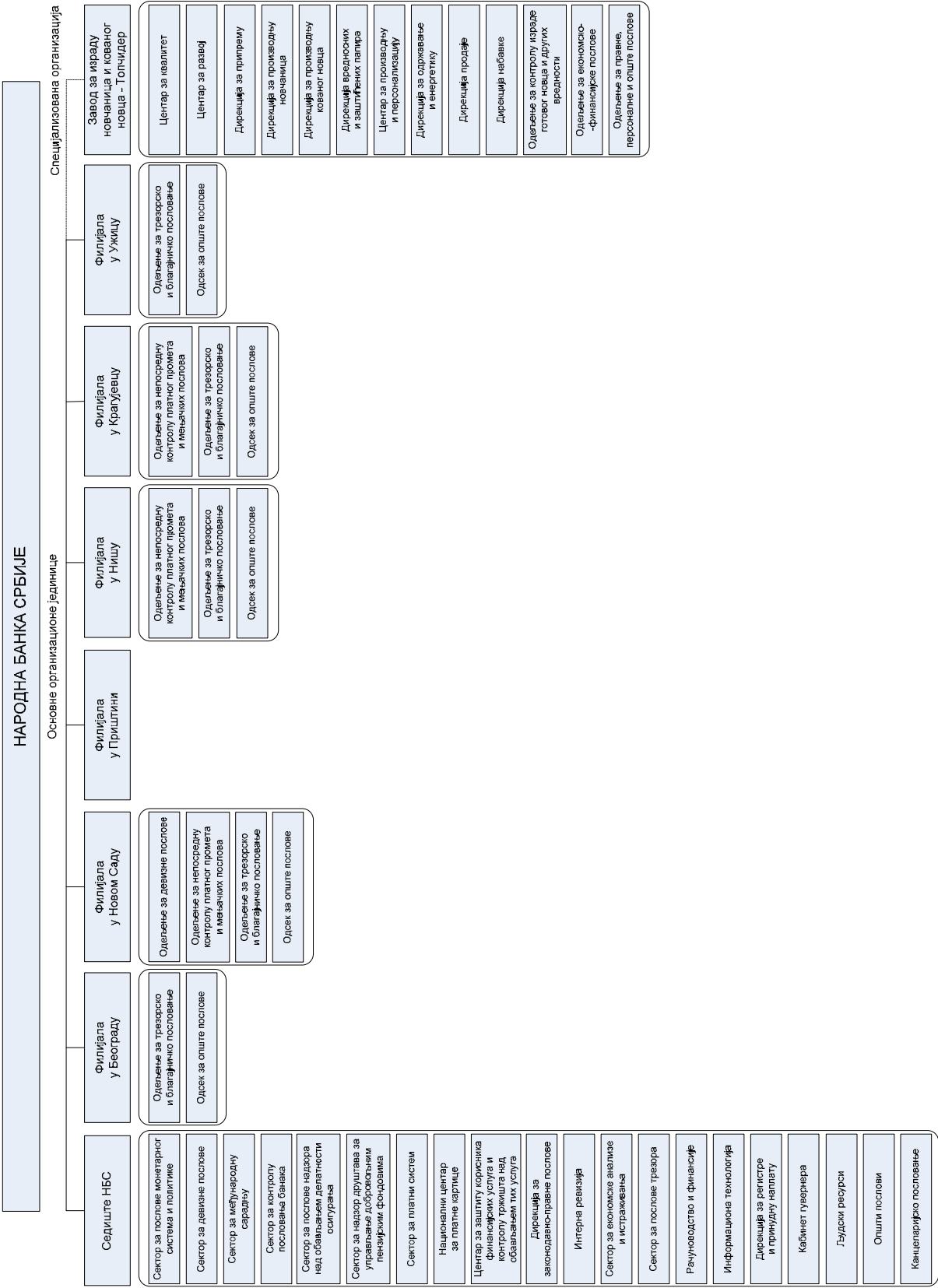
РУКОВОДСТВО НАРОДНЕ БАНКЕ СРБИЈЕ (на дан 31. 12. 2008)

	<table><tr><th>ГУВЕРНЕР</th></tr><tr><td>Радован Јелашић</td></tr></table>	ГУВЕРНЕР	Радован Јелашић					
ГУВЕРНЕР								
Радован Јелашић								
<table><tr><th>ВИЦЕГУВЕРНЕР</th></tr><tr><td>Ана Глигоријевић</td></tr></table>	ВИЦЕГУВЕРНЕР	Ана Глигоријевић	<table><tr><th>ВИЦЕГУВЕРНЕР</th></tr><tr><td>Мира Ерић-Јовић</td></tr></table>	ВИЦЕГУВЕРНЕР	Мира Ерић-Јовић	<table><tr><th>ГЕНЕРАЛНИ СЕКРЕТАР</th></tr><tr><td>Гордана Петковић</td></tr></table>	ГЕНЕРАЛНИ СЕКРЕТАР	Гордана Петковић
ВИЦЕГУВЕРНЕР								
Ана Глигоријевић								
ВИЦЕГУВЕРНЕР								
Мира Ерић-Јовић								
ГЕНЕРАЛНИ СЕКРЕТАР								
Гордана Петковић								

КООРДИНИРАЊЕ РАДОМ У НАРОДНОЈ БАНЦИ СРБИЈЕ (на дан 31. 12. 2008)

ОРГАНИЗАЦИОНА СТРУКТУРА НАРОДНЕ БАНКЕ СРБИЈЕ (на дан 31. 12. 2008)

А. МОНЕТАРНА ПОЛИТИКА

1. Монетарна стратегија и циљеви монетарне политике	17
1.1. Меморандум Народне банке Србије о утврђивању циљане стопе инфлације у 2008. години	18
2. Реализација и остварење циљева монетарне политике	20
2.1. Остварење циља у 2008. години	20
2.2. Инструменти монетарне политике	21
Каматне стопе Народне банке Србије	22
Депозитне и кредитне олакшице	23
Операције на отвореном тржишту хартија од вредности	24
Планиране активности Народне банке Србије на тржишту новца у 2009. години	26
Операције на међубанкарском тржишту девиза	26
Обавезна резерва (динарска и девизна основица)	30
Остали инструменти	32
3. Фактори инфлације	35
3.1. Монетарни услови у 2008. години	35
3.2. Платнобилансна кретања и спољни дуг	37
3.3. Монетарна кретања у 2008. години	45
3.4. Кретање понуде и тражње	49
Економска активност	49
Зараде и запосленост	50
Фискална политика у 2008. години	50
3.5. Кретање инфлације у 2008. години	51
4. Монетарна политика у 2009. години	53
Меморандум Народне банке Србије о утврђивању циљане стопе инфлације за период од 2009. до 2011. године	56

1. Монетарна стратегија и циљеви монетарне политике

У складу са основним циљем – постизањем и одржавањем ценовне стабилности – Народна банка Србије се, 30. августа 2006 године, определила за циљање инфлације као монетарну стратегију, сматрајући да, у датим околностима, то представља најадекватнији режим. Доношењем *Меморандума Народне банке Србије о принципима новог оквира монетарне политике на путу ка остварењу циљева ниске инфлације* Народна банка Србије је започела с постепеним увођењем у праксу претпоставки и принципа режима циљања инфлације.

Увођење новог оквира монетарне политике дало је добре резултате. На почетку примене новог оквира, базна инфлација је била испод почетне циљане стопе и брзо је пала на годинама уназад незабележен ниво. То је било омогућено изградњом адекватних капацитета, као и увођењем неколико нових елемената у спровођењу монетарне политике и процесу доношења одлука. Систем спровођења монетарне политике је потпуно измењен. Прво, као главни инструмент је уведена референтна каматна стопа, друго, девизни курс је уместо инструмента монетарне политике постао њен индикатор, треће, уведено је тромесечно доношење одлука на основу средњорочног модела макроекономских пројекција и, четврто, мере монетарне политике су постале транспарентније захваљујући објављивању *Извештаја о инфлацији*, као главног средства информисања јавности. Иако је нови оквир монетарне политике укључивао много елемената циљања инфлације, он је представљао само припремну фазу за формално усвајање режима циљања инфлације.

Инфлациони коридор за 2008. годину је дефинисан у *Меморандуму Народне банке Србије о утврђивању циљане стопе инфлације за 2008. годину*¹: циљани распон за базну инфлацију малопродајних цена утврђен је на нивоу 3–6% за крај године. У односу на циљ за крај 2007. године, циљани распон за 2008. је постављен на nižем нивоу, а његова ширина је смањена како би се инфлациона очекивања усмерила ка nižем нивоу.

На стратешком плану, Народна банка Србије је наставила са обезбеђењем услова за формални прелазак на режим циљања инфлације, тако да је крајем 2008. године с Владом Републике Србије потписала *Споразум о циљању (таргетирању) инфлације*. На основу тог споразума, Народна банка Србије је 22. децембра 2008. усвојила *Меморандум о циљању (таргетирању) инфлације као монетарној стратегији*, којим се као циљ монетарне политике дефинише

¹ Усвојен 29. маја 2007. године.

континуирани распон (с централном вредношћу) за укупну инфлацију мерену годишњом процентуалном променом индекса потрошачких цена. Након тога, Народна банка је усвојила *Меморандум о утврђивању циљане стопе инфлације за период од 2009. до 2011. године*, којим се дефинишу средњорочни циљеви монетарне политике. Путања циљаних стопа инфлације до 2011. године усклађена је с потребом постизања средњорочне стабилности цена, која, с обзиром на опредељење Србије да у средњем року конвергира ка нивоу цена и дохотка Европске уније, износи 2–4% на годишњем нивоу.

1.1. Меморандум Народне банке Србије о утврђивању циљане стопе инфлације у 2008. години

У складу са Законом о Народној банци Србије, који као основни задатак Народне банке Србије прописује постизање и одржавање стабилности цена, и Меморандумом о новом оквиру монетарне политике, усвојеним августа 2006. године, којим се Народна банка Србије обавезала да утврђује циљану стопу инфлације, Монетарни одбор Народне банке Србије је утврдио циљану стопу базне инфлације за 2008. годину у следећем распону:

- 3–6% децембар 2008. према децембру 2007. године.

Монетарни одбор истиче главне принципе Новог оквира монетарне политике:

- објављене циљане стопе инфлације представљају нумеричке смернице за монетарну политику коју спроводи Народна банка Србије;

- Народна банка Србије ће циљану стопу инфлације постизати корекцијама каматне стопе која се примењује на двонедељне репо операције (2W), која је уједно референтна стопа и кључни инструмент монетарне политике. Остали инструменти, укључујући и интервенције на девизном тржишту, имаће помоћну улогу;

- Народна банка Србије спроводи режим руковођено флексибилног девизног курса, што подразумева задржавање права интервенција у случају знатних дневних осцилација на девизном тржишту, угрожености финансијске и ценовне стабилности и заштите адекватног нивоа девизних резерви;

- одлуке о висини референтне стопе Монетарни одбор ће доносити на седницама, и то на основу анализа и прогноза економских и инфлаторних кретања, према унапред утврђеном распореду њиховог одржавања;

- Монетарни одбор ће редовно обавештавати јавност о оствареним циљевима и о корацима које ће предузети ради остварења циљева у будућности.

Монетарни одбор је одлучио да циљану стопу базне инфлације утврди за крај 2008. године како би утицао да се инфлаторна очекивања јавности усмере ка том нивоу. Тиме се пружа додатна подршка стварању окружења с ниском инфлацијом и уједно дају смернице за текуће мере монетарне политике. Монетарни одбор оцењује да садашње одлуке монетарне политике (као што је промена референтне каматне стопе) највећи утицај на инфлацију постижу тек након три тромесечја од њиховог доношења. Због тога се мере монетарне политике доносе полазећи од њиховог утицаја на инфлацију на средњи рок.

У поређењу с циљаним распоном за базну инфлацију за крај 2007. године, циљани распон за крај 2008. је на nižем нивоу, а ширина распона је смањена имајући у виду повољна макроекономска кретања и ниске стопе инфлације:

- Ниво циљане стопе инфлације за крај 2008. године одражава тежњу Народне банке Србије да се кроз процес постепеног смањивања инфлације стабилност цена постигне без негативног утицаја на остале макроекономске токове. Успешно смањивање инфлације у 2006. и 2007. години створило је предуслове за ниже циљане стопе инфлације и наставак процеса дезинфлације.

- Ниво циљане стопе инфлације за 2008. утврђен је испод нивоа циљане стопе инфлације за 2007, али ипак довољно високо да дозволи извесне корекције релативних цена које се очекују у оквиру процеса реструктурирања привреде. Приликом доношења одлуке о циљаном распону за базну инфлацију, Монетарни одбор је узео у обзир и оцену дугорочних макроекономских трендова како би се притисак на номинални девизни курс свео на најмању могућу меру, а самим тим и смањили ризици могућих негативних краткорочних последица на конкурентност привреде.

- Ширина циљаног распона за 2008. је у поређењу с 2007. смањена да би се ефикасније утицало на инфлациона очекивања.

Утврђивање циљаног распона за базну инфлацију за крај 2008. године требало би такође да олакша процес дефинисања нивоа инфлације који би био у складу са основним задатком Народне банке Србије да обезбеди стабилност цена у средњем року. Народна банка Србије ће у сарадњи с Владом Републике Србије, у чијој је надлежности планирање промена регулисаних цена, утврдити средњорочни циљ и за укупну инфлацију и о томе обавестити јавност.

2. Реализација и остварење циљева монетарне политике

2.1. Остварење циља у 2008. години

Базна инфлација је у 2008. премашила горњу границу циљаног распона (3–6%) и на крају године је износила 10,1%. Пребацавање циља последица је утицаја већег броја фактора, а пре свега рекордног раста цена нафте у првој половини године, раста цена хране, и тиме изазваног раста инфлаторних очекивања, као и експанзивног карактера фискалне политике.

Извор: Народна банка Србије.

У првој половини године је на светским тржиштима настављен тренд раста цена нафтних деривата из претходне године. У јулу је забележен историјски максимум цене нафте, након што је у првих шест месеци остварен њен раст од 50%. Таква кретања су кроз раст трошкова производње утицала на раст базне инфлације. Исти ефекат је остварен по основу раста цена метала и других примарних производа на светском тржишту.

Смањена пољопривредна производња у 2007. години, због неповољних агрометеоролошких услова, као и ценовни раст пољопривредних производа на светским тржиштима, уз ефекте поскупљења енергената, узроковали су драстичан раст цена хране и он је био основни генератор убрзања базне инфлације.

У другој половини године цене пољопривредних производа, светске цене нафте и осталих примарних производа су пале, али то се није знатније одразило на базну инфлацију. Иначе, корекција цена под утицајем промена трошкова производње увек касни, нарочито наниже, због нееластичности цена. То је представљало један од разлога зашто се пад цена пољопривредних производа, нафте и осталих примарних производа није одразио у правцу смањења цена финалних производа у 2008. години.

Укупном расту базне инфлације од 10,1% цене хране су допринеле са 4,5 п.п., док се индиректни ефекти раста цена нафте на светском тржишту процењују на око 0,9 п.п. (од чега на храну 0,2 п.п.).

Инфлаторне притиске су стварала и висока инфлаторна очекивања. Поред раста домаћих и светских цена хране и нафтних деривата, на раст инфлаторних очекивања је утицала и вишемесечна неизвесност у погледу формирања Владе, као и депресијација динара у последњем тромесечју услед преношења негативних ефеката светске економске кризе на Србију.

Експанзиван карактер фискалне политике је био нарочито изражен у последњем тромесечју, као последица знатног повећања трансфера становништву. Изостанак антицикличног карактера фискалне политике, услед знатно мањег улагања у капиталне пројекте на рачун пораста текуће потрошње, вршио је додатне притиске на инфлацију.

С обзиром на, у највећој мери, егзогени карактер фактора раста базне инфлације, као и утицај политичке неизвесности на макроекономски амбијент упркос рестриктивној монетарној политици, Народна банка је већ у првој половини године закључила да расположивим инструментима тешко може да инфлацију доведе у циљани распон.² Крајем године, међутим, Народна банка није додатно повећавала степен рестриктивности да не би угрозила економску активност, али и због чињенице што се у другој половини године, уместо на базну инфлацију индекса цена на мало, фокусирао на свој нови циљ – раст потрошачких цена, који је захтевао нижи степен рестриктивности.

2.2. Инструменти монетарне политике

У складу с новим оквиром монетарне политике, остваривање циљева и задатака монетарне политике утврђених у 2008. години Народна банка Србије је спроводила помоћу референтне каматне стопе (двонедељне каматне стопе на репо операције). Користила је према потреби и друге мере монетарне политике, интервенције на девизном тржишту, обавезну резерву, пруденцијалне и друге мере.

Банкама је било омогућено да користе депозитне и кредитне олакшице ради ефикаснијег управљања својом ликвидношћу, а каматне стопе на њих Народна банка је користила као каматни коридор, с циљем смањења флукуација каматних стопа на новчаном тржишту.

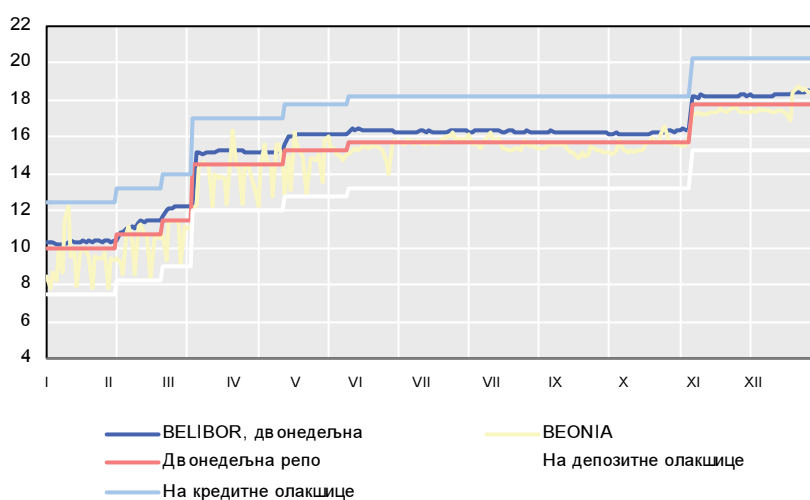
Политиком каматних стопа Народна банка је индиректно утицала и на девизни курс, тј. на понуду и тражњу девиза, а на девизном тржишту је интервенисала по потреби, ради спречавања претераних дневних осцилација курса динара. Народна банка је користила и обавезну резерву као инструмент регулисања девизне ликвидности.

² Видети *Извештај о инфлацији – август 2008.*

Каматне стопе Народне банке Србије

У току 2008. године, кретање референтне каматне стопе имало је тенденцију пораста. Почев од јануара, када је износила 10% годишње, референтна каматна стопа је повећавана неколико пута, и то следећом динамиком: почетком фебруара на 10,75%, крајем фебруара на 11,50%, средином марта на 14,50%, у априлу на 15,25%, крајем маја на 15,75% и почетком новембра на 17,75%. Сличан тренд је забележен и код шестомесечних благајничких записа, будући да је највиша стопа на те записе била у децембру (када је износила 19,19%), а најнижа у јануару (10,48%).

Кретање каматних стопа у 2008. години
(дневни подаци, на годишњем нивоу, у %)

Извор: Народна банка Србије и Reuters.

Растући тренд референтне стопе током године директно се одразио и на повећање осталих каматних стопа Народне банке, с обзиром на то да су те стопе, у складу са Одлуком о каматним стопама које Народна банка примењује у поступку спровођења монетарне политике, утврђене у висини референтне каматне стопе увећане или умањене за одређени број процентних поена. Након што је почетком јуна ступила на снагу нова одлука о условима и начину одобравања кредита за одржавање дневне ликвидности банака на основу залог хартија од вредности (кредит за ликвидност), Народна банка је извршила и одговарајућу измену Одлуке о каматним стопама. Изменом Одлуке је утврђена јединствена каматна стопа на износ преконоћног кредита за ликвидност – у висини референтне каматне стопе увећане за 2,5 процентних поена, уместо дотадашњих диференцираних стопа у зависности од броја дана и континуитета коришћења тог кредита у току месеца.

Полазећи од оцене да је каматна стопа на неостварени просек динарске, односно девизне обавезне резерве, као и на мање обрачунату динарску, односно девизну обавезну резерву од прописане (референтна каматна стопа увећана за 16 процентних поена), утврђена на високом нивоу, Народна банка је у октобру изменила Одлуку о каматним стопама, тако да од банака наплаћује камату:

- на неостварени просек и мање обрачунату динарску обавезну резерву – по каматној стопи у висини 150% референтне каматне стопе, и

- на неостварен просек и мање обрачунату девизну обавезну резерву – по каматној стопи у висини тромесечног EURIBORA-а који важи на дан обрачуна камате увећаног за десет процентних поена.

Остале каматне стопе Народне банке утврђене поменутом одлуком до краја године нису мењале релативан однос према референтној каматној стопи.

Депозитне и кредитне олакшице

У складу са Одлуком о условима и начину депоновања вишкова ликвидних средстава банака код Народне банке, банке су током 2008. године просечно преконоћно депоновале 3,8 милијарди динара, што је за 2,5 милијарди мање у односу на 2007. Минимално просечно месечно стање депонованих средстава забележено је у јулу, и износило је 1,4 милијарде динара, а максимално у јануару, и износило је 8,8 милијарди динара.

У првој половини године, банке су наставиле да користе ломбардни кредит у складу са Одлуком о условима и начину одобравања краткорочних кредита за одржавање ликвидности банака на основу залоге хартија од вредности, донетом још 2005. године.

Полазећи од анализе кредитних олакшица, пре свега у Европском систему централних банака (ESCB), и одређених стандарда за уређење овог инструмента монетарне политике, Народна банка Србије је почетком јуна почела да примењује нову одлуку о условима и начину одобравања кредита за одржавање дневне ликвидности банака на основу залоге хартија од вредности (кредит за ликвидност).

Кредит за одржавање ликвидности

Банкама је новом одлуком дата могућност да кредит за ликвидност користе као дневни кредит (*intraday credit*) или као преконоћни кредит (*overnight credit*).

Кредитне олакшице је током године користило само десет банака (у укупном износу од 723,1 милијарду динара), и то углавном као бескаматни кредит који се користи и враћа истог радног дана, док су само четири банке ову врсту кредита користиле у трајању дужем од једног радног дана (у укупном износу од 2,9 милијарди динара).

Крајем октобра, Народна банка Србије је донела Одлуку о условима одобравања кредита за одржавање ликвидности банака. У складу с том одлуком, банкама које имају привремене тешкоће у одржавању ликвидности а претходно су искористиле све друге повољније изворе ликвидности доступне на тржишту, и усвојиле програм мера за превазилажење тих тешкоћа, омогућено је да користе кредит с роком доспећа до 12 месеци. Кредит се одобрава на основу уписане хипотеке првог реда на непокретностима, на основу залоге девиза, односно издвојене девизне обавезне резерве, залоге злата, залоге потраживања банке и залоге хартија од вредности – до 80% вредности хипотеке и/или залоге. На износ коришћеног кредита за ликвидност банка је дужна да Народној банци Србије плаћа камату по

каматној стопи у висини 150% референтне каматне стопе. У 2008. години ову врсту кредита је користила само једна банка.

Операције на отвореном тржишту хартија од вредности

Операције на отвореном тржишту хартија од вредности у 2008. години Народна банка Србије је спроводила сопственим хартијама од вредности, које су емитоване како ради репо, тако и ради трајне продаје. Ради стерилизације вишка ликвидних средстава у банкарском систему, за потребе репо продаје је у 2008. години емитована једна серија благајничких записа, у укупној номиналној вредности од 500 милијарди динара. Тако висок износ једне емисије је банкама омогућио да адекватније располажу хартијама у оквиру исте серије, као и да једноставније управљају својом ликвидношћу. У сврху трајне продаје емитовано је 11 серија благајничких записа с рочношћу од 182 дана и једна серија с рочношћу од 181 дана, у укупној номиналној вредности од 24 милијарде динара.

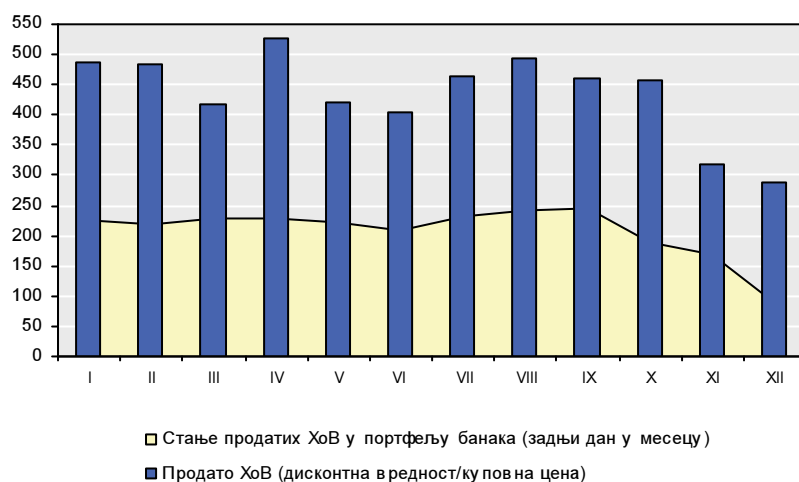
Током године организовано је 118 аукцијских продаја хартија од вредности. Аукције за двонедељне репо операције биле су организоване по моделу фиксне каматне стопе, а аукције на којима је Народна банка трајно продавала шестомесечне благајничке записе по моделу варијабилне вишеструке каматне стопе. Укупно је продато хартија од вредности у износу од 5.239,1 милијарда динара, од чега се на репо продају односи 5.217,7 милијарди динара, а на трајну продају 21,4 милијарде динара. Остварени обим продаје хартија од вредности представља највећи годишњи износ продаје од када Народна банка продаје хартије од вредности и он је био за 1.365,8 милијарди динара већи од укупне продаје у 2007. години.

У првој половини године тренд повећања продаје хартија од вредности Народне банке је настављен, па је просечно стање у портфељу банака износило 217,6 милијарди динара, у поређењу с просечним стањем из другог полугодишта 2007, када је износило 186,3 милијарде динара. Међу најважнијим факторима који су утицали на раст продаје били су повећање ликвидних средстава у банкарском систему по основу докапитализације банака, али и повећање референтне каматне стопе. Услед повећања референтне каматне стопе у марту (за чак три п.п.) и априлу, у априлу је достигнута највећа месечна продаја у 2008. години, која је износила 527,0 милијарди динара. У мају су уследиле промене периода издвајања обавезне резерве и укључивање нерадних дана у обрачун. Поред тога, утврђена је и обавеза да се 10% девизне обавезне резерве издваја у динарима, што је утицало да банке повуку део динарске ликвидности из средстава пласираних у хартије од вредности Народне банке, тако да је крајем јуна стање ових хартија у портфељу банака износило 208,3 милијарде динара.

У јулу и августу је продаја хартија од вредности повећана, захваљујући пре свега континуираној апresiasi курса динара у односу на евро при непромењеној референтној стопи. Портфељ продатих хартија од вредности у трећем тромесечју је константно растао и рекордну вредност је достигао 30. септембра, када је износио 245,9 милијарди динара. Од почетка октобра, предузимање мера на ублажавању ефеката светске економске кризе директно се одразило на смањење продаје хартија од вредности. С појавом првих ефеката светске економске кризе, Народна банка је усвојила низ мера чији је циљ био јачање финансијске и макроекономске стабилности земље. Мере су

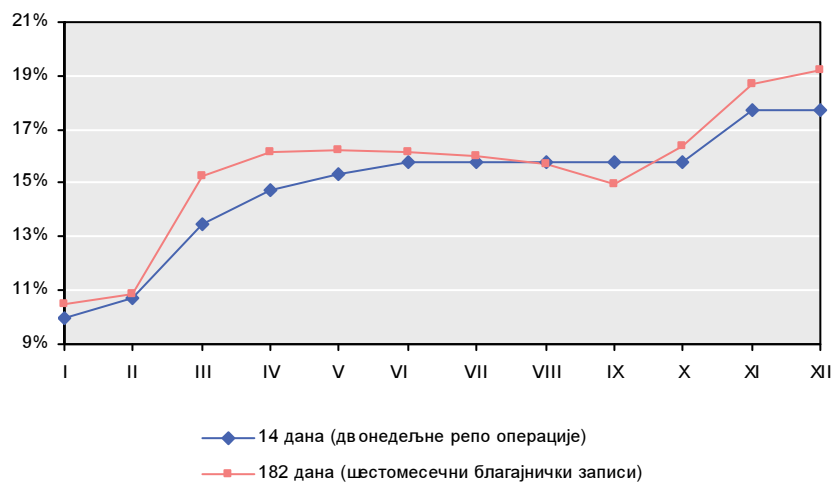
биле усмерене првенствено на побољшање ликвидности банака и ублажавање депресијацијских и инфлаторних притисака. Народна банка је у октобру повећала обавезу издвајања девизне обавезне резерве у динарима са 10% на 20%, док је у децембру уследило њено повећање са 20% на 40%. Укупан ефекат наведених мера је био пораст динарске обрачунате резерве банака за 99,6 милијарди динара (на нивоу целе године 126,5 милијарди динара), чиме се у великој мери може објаснити пад портфеља хартија од вредности Народне банке код банака – са 216,5 милијарди динара, колико је износио почетком године, на 89,9 милијарди динара крајем године.

Месечни обим трајне и репо продаје хартија од вредности и стање продатих ХоВ у 2008. години
(у милијардама динара)

Извор: Народна банка Србије.

Кретање просечних пондерисаних месечних каматних стопа НБС у операцијама на отвореном тржишту у 2008. години
(према рочности)

Извор: Народна банка Србије.

У оквиру укупног обима продатих хартија од вредности у 2008, банке су, као и у 2007. години, куповале првенствено благајничке записе у двонедељним репо операцијама, тако да је њихово учешће у укупном трговању достигло 99,6%. Доминантно учешће двонедељних репо операција резултат је одређења Народне банке да ова рочност буде референтна за обављање операција на отвореном тржишту, док је шестомесечне благајничке записе продавала с циљем унапређења секундарног тржишта ових хартија од вредности и као подстицај формирању криве приноса за трансакције дужих рочности на међубанкарском тржишту.

Планиране активности Народне банке Србије на тржишту новца у 2009. години

Од 3. јануара 2008. године, Народна банка Србије прикупља, обрађује и објављује податке о преконоћним позајмицама на међубанкарском новчаном тржишту, обиму закључених трансакција на том тржишту и о преконоћној каматној стопи – BEONIA (*Belgrade OverNight Index Average*). Она на тај начин подстиче развој тржишта новца, полазећи пре свега од чињенице да је оно активније него раније и да се стопа BEONIA креће веома близу референтне стопе. Такође, након што су, почев од мајског обрачунског периода, почели и нерадни дани да се укључују у обрачун обавезне резерве банака, изражене флукуације каматне стопе BEONIA уочи нерадних дана су елиминисане, што је додатно ојачало утицај коридора каматних стопа Народне банке.

У 2009. години, Народна банка ће настојати да кроз спровођење операција на отвореном тржишту обезбеди адекватно управљање ликвидношћу банкарског сектора и тиме утиче на његову стабилност и даљи развој домаћег новчаног тржишта. Паралелно с тим, наставиће да развија и јача тржишне инструменте монетарног регулисања и да, у сарадњи с банкама, ствара услове за даље унапређење међубанкарског тржишта новца.

Операције на међубанкарском тржишту девиза

У складу с Програмом монетарне политике и важећим режимом руковођено пливајућег девизног курса, курс динара се у 2008. години формирао слободно, на основу понуде и тражње за девизама на девизном тржишту. Народна банка је на понуду и тражњу девиза на девизном тржишту утицала првенствено политиком каматних стопа, чиме је курс динара индиректно усмеравала ка дугорочно одрживој путањи. На девизном тржишту је интервенисала само у случајевима када је било неопходно ублажавање претераних дневних осцилација курса динара, обезбеђивање стабилног функционисања девизног тржишта, као и одржавање адекватног нивоа девизних резерви.

Народна банка је у 2008. години наставила с процесом изградње јединственог, флексибилног и ефикасног девизног тржишта – преносом мењачких послова на банке. Продајом девиза, које је откупљивала по мењачким пословима, Народна банка је такође доприносила даљој интеграцији девизног тржишта.

У току првих пет месеци 2008, домаће девизно тржиште је функционисало у условима политичке нестабилности у земљи, што је представљало ограничење за његов даљи развој. Проглашење независности

Косова и неизвесност у погледу исхода председничких и парламентарних избора резултирала су снажним депресијацијским притиском – упркос високој референтној каматној стопи. У таквим околностима, учесници на девизном тржишту су нерадо отварали своје позиције, доприносећи тиме смањивању обима међубанкарске трговине. Поред тога, криза на водећим светским берзама пренела се и на берзе у региону, па самим тим и на Београдску берзу. Повлачење инвеститора с Београдске берзе и пад берзанских индекса неминовно су утицали на девизно тржиште, односно на девизни курс. Повећана тражња за девизама инвеститора који су се повлачили с Берзе, истовремено с политичким чиниоцима, додатно је утицала на пад вредности националне валуте.

Од почетка године (изузимајући 21. јануар) до 23. априла, Народна банка Србије је преко система *Reuters Dealing* била свакодневно укључена у међубанкарску трговину на домаћем девизном тржишту, настојећи да продајом девиза утиче на повећање његове ликвидности. Свакодневна продаја девиза доприносила је стабилизацији девизног тржишта, али и релативно мањим осцилацијама курса динара у односу на евро. С конституисањем нове владе у мају, односно с успостављањем политичке стабилности у земљи, створен је амбијент за опоравак међубанкарске трговине девизама и даљи развој девизног тржишта.

У првих пет месеци Народна банка је на девизном тржишту укупно продала банкама 393 милиона евра. У току јуна понуда девиза на међубанкарском девизном тржишту је значајно повећана захваљујући успостављању политичке стабилности, докапитализацији банака, приватизацији предузећа, као и потреби банака да своје пословање ускладе с прописима који су ступили на снагу 1. јула. У том месецу динар је номинално апресирао према еврѸ чак 4,4%, а у току првих шест месеци 2008. године 0,3%.

Током јуна и јула Народна банка није интервенисала на међубанкарском девизном тржишту. Повећана понуда девиза банака са седиштем у иностранству, које су се одлучиле за куповину динара мотивисане пре свега постојећом високом разликом у погледу каматних стопа, допринела је јачању динара према еврѸ. Највећа вредност динара у односу на евро забележена је 7. августа, када је званични средњи курс динара према еврѸ износио 75,7543 динара за један евро.

Настојећи да унапреди функционисање међубанкарског девизног тржишта, Народна банка је донела измене прописа којим се регулише његов рад. Наиме, од 1. јула Народна банка је започела на свом веб-сајту да свакодневно објављује податке о индикативном курсу динара према еврѸ до 14.00 часова за текући дан, као и податке о званичном средњем курсу динара према еврѸ до 18.00 часова за наредни дан.

Поменути прописом је унапређен и систем извештавања банака, јер је банкама, почевши од 1. септембра, уведена обавеза да у својим извештајима Народној банци приказују одвојено купопродају девиза и ефективног страног новца с клијентима резидентима и с клијентима нерезидентима. Тиме је и информатичка база Народне банке проширена, а могућност анализа и праћења кретања на девизном тржишту значајно унапређена.

Утицај светске економске кризе на функционисање међубанкарског девизног тржишта осетио се почетком четвртог тромесечја. То се огледало у високој тражњи за девизама, изазваној пре свега повлачењем штедних депозита грађана, затим у понашању нерезидената, који су повлачили

депозите с тржишта у успону, као и у понашању резидената, који су, у околностима слабљења домаће валуте, настојали да што пре измире своје обавезе у инострану валуту.

Народна банка је, благовремено сагледавши опасност од утицаја светске финансијске кризе на финансијски систем Србије, дневно пратила кретања на међубанкарском девизном тржишту и предузимала мере да би ублажила негативне последице кризе.

Ради обезбеђивања ликвидности и несметаног функционисања девизног тржишта, као и ублажавања претераних дневних осцилација курса динара, Народна банка је у четвртој тромесечју интервенисала продајом девиза у укупном износу од 914,1 милион евра, односно куповином девиза у укупном износу од 19,4 милиона евра.

Такође, ради одржавања финансијске стабилности у земљи, односно обезбеђења девизне и динарске ликвидности банкарског система, Народна банка је започела израду правне регулативе, као и реализацију техничке подршке за обављање свог купопродаје девиза с банкама.

Операције на састанку Међубанкарског девизног тржишта (МДТ)

Да би своје интервенције учинила ефикаснијим и имала бољи увид у однос понуде и тражње девиза на међубанкарском девизном тржишту, Народна банка Србије је почетком децембра изменила начин свог учешћа на том тржишту. Уместо дотадашњих интервенција преко система *Reuters Dealing*, она је, почев од 4. децембра, своје интервенције реализовала организовањем састанака Међубанкарског девизног тржишта.

У периоду од 4. децембра до краја године организовала је укупно 19 састанака, при чему је на девет банака девизе продавала (укупно 208,1 милион евра), а на пет састанака од банака девизе куповала (укупно 19,4 милиона евра).

Операције преко система Reuters Dealing

Своје учешће на међубанкарском девизном тржишту преко електронске платформе система *Reuters Dealing*, започето 4. јуна 2007. године, Народна банка Србије је наставила и током 2008. Купопродаја девиза коју је тим путем вршила допринела је даљој либерализацији девизног тржишта, као и формирању курса под доминантним утицајем тржишних фактора. С обзиром на то да је до 4. децембра своје учешће на међубанкарском девизном тржишту реализовала искључиво преко система *Reuters Dealing*, трговина путем ове платформе је представљала преовлађујући начин њеног учешћа на девизном тржишту.

У току 2008. године Народна банка је на тај начин укупно банкама продала 1,1 милијарду евра, а од банака купила укупно 6 милиона евра. Обављајући продају и куповину девиза у улози *market taker*-а, тј. прихватањем најповољнијих курсева које су банке котирале, Народна банка није директно утицала на ниво курса динара.

Међубанкарска трговина изван састанка МДТ-а

Међубанкарска трговина девизама изван састанка МДТ-а у 2008. је износила 23,7 милијарди евра, што у односу на претходну годину представља повећање од 1,4 милијарде евра.

Након јануара, када је забележен до тада рекордан месечни износ међубанкарске трговине (3,7 милијарди евра), у току наредна два месеца уследило је нагло смањивање обима трговине, узроковано првенствено политичким неизвесношћу. Лотови у међубанкарској трговини били су смањени с једног милиона евра на 0,5 милиона евра, а распони између куповних и продајних девизних курсева повећани са 10 на 30 пара. Међубанкарска трговина девизама је у фебруару износила 1,5 милијарди евра и била је 2,5 пута мања у односу на јануар. У марту је износила свега 0,5 милијарди евра, што представља најнижи обим директне међубанкарске трговине девизама у 2008. години.

Народна банка Србије је свакодневним укључивањем у међубанкарску трговину на девизном тржишту, као и повећањем износа дневне продаје девиза банкама, с просечно три милиона евра у јануару на пет милиона у марту, настојала да утиче на повећање његове ликвидности.

У наредна три месеца је, са смањењем политичких ризика, повећањем девизног прилива и одржавањем састанка АСИ-а 4. априла, на коме су банке постигле договор о сужавању распона између продајних и куповних курсева и повећању лота у трговини девизама, дошло до опоравка девизног тржишта, односно повећања обима међубанкарске трговине девизама, која је у априлу, мају и јуну износила 1,5 милијарди, 2,5 милијарди и 2,6 милијарди евра, респективно.

У јулу, августу и септембру међубанкарска трговина је имала нешто нижи ниво (месечни просек 1,9 милијарди евра), што се може делимично објаснити утицајем сезонског фактора.

Ефекти светске економске кризе условили су на почетку октобра нагли пад нивоа девизне штедње грађана и знатно смањење портфеља хартија од вредности Народне банке код банака, што је подстакло повећану тражњу за девизама и снажне депресијацијске притиске на динар. У октобру је међубанкарска трговина девизама износила чак четири милијарде евра, што представља највећи износ реализоване међубанкарске трговине у 2008. години.

У новембру и децембру је обим међубанкарске трговине девизама нагло смањен (0,9 милијарди и 0,7 милијарди евра, респективно). Банке су у том периоду купопродају девиза највећим делом обављале ради задовољења потреба својих комитената. Слично као и на почетку године, дошло је до смањења лота у међубанкарској трговини на 0,5 милиона евра и повећања распона између продајних и куповних курсева са просечно 10 пара на чак просечно 86 пара у децембру.

Обавезна резерва (динарска и девизна основица)

Ради остваривања циљева и задатака монетарне политике постављених у 2008. години, Народна банка Србије је наставила да примењује обавезну резерву као инструмент монетарног регулисања.

Одлуком о изменама и допунама Одлуке о обавезној резерви банака код Народне банке Србије, која је ступила на снагу 17. маја 2008, прописано је следеће:

- 10% динарске противвредности обрачунате обавезне резерве у еврима укључује се у обрачану динарску обавезну резерву и издваја у динарима;
- камата по основу обавезне резерве обрачунава се и плаћа, односно наплаћује у валути у којој се врши издвајање обавезне резерве;
- камата на износ просечног дневног стања издвојене динарске обавезне резерве обрачунава се и плаћа другог радног дана по истеку обрачунског периода;
- за израчунавање просечног дневног књиговодственог стања средстава која чине динарску, односно девизну основицу узимају се у обзир сви дани у претходном календарском месецу;
- за израчунавање просечног дневног стања издвојене динарске, односно девизне обавезне резерве узимају се у обзир сви дани у обрачунском периоду;
- прописан је нови датум обрачуна обавезне резерве – 17. у месецу, док се обрачунски период, који је важио од 11. у месецу до 10. у наредном месецу, утврђује у новом термину, и то од 18. у месецу до 17. у наредном месецу, чиме се обезбеђује да се термин за обрачун и издвајање обавезне резерве не поклапа с термином за плаћање обавеза банке по основу ПДВ-а.

На основу праћења актуелних дешавања на светском и домаћем финансијском тржишту у трећем тромесечју 2008, оцењено је да су се стекли услови за даље прилагођавање инструмента обавезне резерве. Наиме, уочено је да се банке суочавају с проблемима због све израженије тенденције подизања девизних штедних улога, па су у октобру усвојене измене и допуне Одлуке о обавезној резерви. У делу који се односи на основицу за обрачун девизне обавезне резерве по основу девизне штедње грађана положене код банака, утврђено је да изузетно, у обрачунском периоду 18. октобар – 17. новембар 2008. године, основицу за обрачун девизне обавезне резерве по основу девизне штедње чини књиговодствено стање девизне штедње на дан 15. октобра 2008. године.

Поред тога, истом одлуком су извршене измене у погледу висине стопа динарске и девизне обавезне резерве. Концепт диференциране стопе обавезне резерве је задржан, с тим да:

- обавезна резерва се не обрачунава на пораст просечног дневног књиговодственог стања динарских и девизних обавеза по депозитима и кредитима примљеним из иностранства у претходном календарском месецу у односу на просечно дневно књиговодствено стање тих обавеза у септембру 2008. године;
- обавезна резерва се не обрачунава на пораст просечног дневног књиговодственог стања девизних субординираних обавеза у претходном календарском месецу у односу на просечно дневно књиговодствено стање тих обавеза у септембру 2008. године;

- 20% динарске противвредности обрачунате обавезне резерве у еврима чини део обрачунате динарске обавезне резерве и издваја се на жиро-рачун банке.

Крајем октобра, допуном Одлуке о обавезној резерви, банкама је дата могућност да у обрачунском периоду 18. октобар – 17. новембар 2008. основицу за обрачун девизне обавезне резерве по основу девизне штедње може да чини и књиговодствено стање те штедње на дан 30. октобра 2008, у зависности од тога шта је за банку повољније. Монетарни одбор је у новембру усвојио допуну Одлуке о обавезној резерви, којом је банкама дата могућност да, у обрачунском периоду 18. новембар – 17. децембар 2008, као основицу за обрачун девизне обавезне резерве по основу девизне штедње могу да примењују књиговодствено стање те штедње на дан 14. новембра 2008. Пошто у појединим случајевима већ донета олакшица није била довољна, почетком децембра је банкама дата могућност да у истом обрачунском периоду (18. новембар – 17. децембар), основицу за обрачун девизне обавезне резерве по основу девизне штедње може да чини, ако је то за банку повољније, и књиговодствено стање девизне штедње на дан 30. октобра 2008, односно стање девизне штедње којим нису обухваћени девизни штедни улози положени код банака у Недељи штедње у 2007.

Полазећи од кретања на светском финансијском тржишту у последњем тромесечју и могућих ефеката на домаћи финансијски систем, у децембру су усвојене измене и допуне Одлуке о обавезној резерви, и то у делу који се односи на утврђивање основице за обрачун динарске и девизне обавезне резерве по основу инообавеза, као и по основу девизних субординираних обавеза.

Поменутом одлуком се изузетно, почев од обрачунског периода 18. децембар 2008 – 17. јануар 2009. године, па закључно са обрачунским периодом 18. мај 2009 – 17. јун 2009, утврђује да основицу за обрачун динарске обавезне резерве, коју чине обавезе у динарима по основу депозита и кредита примљених из иностранства, и основицу за обрачун девизне обавезне резерве, коју чине обавезе у девизама по основу депозита и кредита примљених из иностранства и девизне субординиране обавезе, чини просечно дневно књиговодствено стање наведених динарских и девизних обавеза у септембру 2008, уколико је просечно дневно стање тих обавеза у претходном календарском месецу мање од просечног дневног књиговодственог стања тих обавеза у септембру 2008.

Поред тога, усвојена је измена одредбе која се односи на издвајање у динарима одређеног дела обрачунате обавезне резерве у еврима тако што се, уместо 20% колико је било прописано, 40% динарске противвредности обрачунате обавезне резерве у еврима укључује у обрачунату динарску обавезну резерву и издваја на жиро-рачун банке.

У делу Одлуке о привременим мерама за очување стабилности банкарског система у Републици Србији који се односи на обавезну резерву банака код Народне банке Србије, прописано је да ће банке на пораст просечног дневног књиговодственог стања динарских и девизних обавеза по основу кредита и депозита примљених из иностранства и девизних субординираних обавеза, у односу на просечно стање тих обавеза из септембра 2008. године, обрачунавати обавезну резерву по стопи од 0% закључно са обрачуном обавезне резерве који ће доставити 17. јула 2010.

*Остали инструменти**Усклађивање бруто пласмана одобрених становништву са основним капиталом банака*

У оквиру мера монетарне политике које су примењиване током 2008. године на снази је била и Одлука о усклађивању стања бруто пласмана одобрених становништву са основним капиталом банака, која је донета 2006. Према тој одлуци, банке су обавезне да на крају сваког календарског месеца усклађују стање бруто пласмана одобрених становништву са својим основним капиталом у прописаном проценту, који је током 2008. године износио 150%.

Изменама Одлуке које су ступиле на снагу 30. јуна 2008, из бруто пласмана изузети су само динарски кредити без девизне клаузуле одобрени становништву за пољопривредну производњу и предузетницима за улагања у намене из њихове делатности.

Такође, усвојеним допунама Одлуке банкама које на дан 30. јуна 2008. нису ускладили стање бруто пласмана и основног капитала изузетно је продужен рок за постизање прописане усаглашености најкасније до 30. јуна 2009. године, под условима:

- да је на дан 31. марта 2008. стање кредита који се укључују у одбитне ставке бруто пласмана одобрених становништву било веће од вредности основног капитала;
- да су у прописаном року доставиле Народној банци Србије динамички план активности за усклађивање стања бруто пласмана одобрених становништву са основним капиталом, и
- да се придржавају тромесечне динамике кретања бруто пласмана одобрених становништву и основног капитала који су дале у динамичком плану.

С обзиром на светску финансијску кризу, чији су се негативни ефекти рефлектовали и на домаћи банкарски систем, Народна банка је у децембру, ради ублажавања и спречавања тих ефеката, донела Одлуку о привременим мерама за очување стабилности банкарског система у Републици Србији.

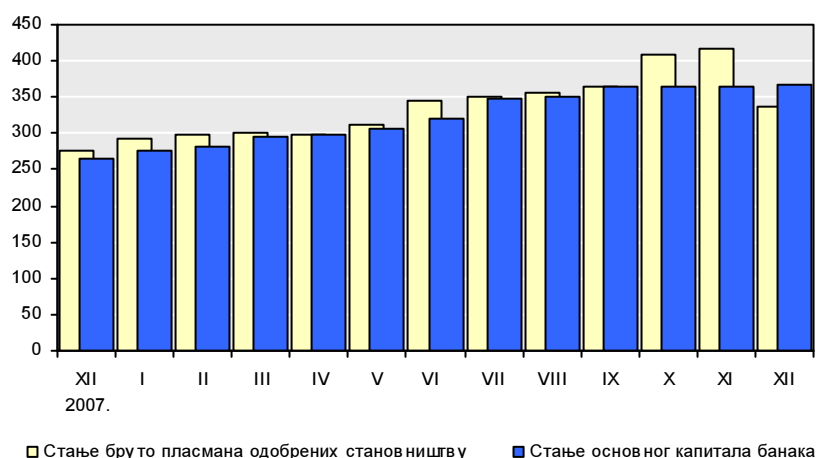
Овом одлуком су, између осталог, прописане привремене мере које се односе на усклађивање стања бруто пласмана одобрених становништву са основним капиталом банака. Прописано је да се, почев од стања бруто пласмана одобрених становништву и основног капитала на дан 31. децембра 2008. закључно са 31. децембром 2009. године:

- под бруто пласманима одобреним становништву не подразумевају динарски кредити, динарски кредити индексирани девизном клаузулом и девизни кредити одобрени становништву за непосредно улагање у пољопривредну производњу и предузетницима за непосредна улагања у производне, односно услужне намене из њихове делатности, и да се
- банке код којих је неусклађеност пласмана становништву са основним капиталом изазвана променама курса динара насталим после 30. септембра 2008. године ослобађају обавезе депоновања средстава на посебан рачун код Народне банке Србије, а да се, уколико је прописана неусклађеност делимично изазвана променама курса динара, обавеза депоновања умањује за ефекат насталих промена курса динара.

Укупан износ пласмана становништву који се усклађују крајем 2008. године износио је 377,2 милијарде динара, што у односу на крај 2007. представља пораст од 99,8 милијарди динара. Међутим, ако се узме у обзир ефекат промене курса динара настао после 30. септембра 2008. године, који је износио 39,8 милијарди динара, укупни пласмани становништву који се усклађују на дан 31. децембра 2008. износили су 337,4 милијарде динара.

Укупан основни капитал је на крају 2008. износио 366,7 милијарди динара, што у односу на крај претходне године представља пораст од 103,0 милијарди динара.

Стање бруто пласмана одобрених становништву и
стање основног капитала банака у 2008. години
(стање у милијардама динара)

Извор: Народна банка Србије.

Минимални услови кредитне способности банака

Одлука о минималним условима кредитне способности банака, којом су утврђени минимални услови кредитне способности банака у пословању с Народном банком Србије, као и санкције у случају неиспуњавања једног или више услова кредитне способности, примењивана је до септембра 2008. године. У периоду од јануара до септембра банке су ретко проглашаване кредитно неспособним у смислу наведене одлуке. Када је то чињено, разлог је био углавном неблаговремено достављање прописаних података и извештаја Народној банци.

Штедни записи

У току 2008. године окончане су две емисије штедних записа Народне банке Србије (прва и друга емисија из 2007), у укупној номиналној вредности од 1.914,4 милиона динара. Од тога су доспели штедни записи номинално износили 622,5 милиона динара, док је номинални износ штедних записа искупљених пре рока достигао 1.291,9 милиона динара. Укупан расход по основу плаћене камате на штедне записе је у 2008. износио 61,0 милиона динара.

*Активности у вези с јавним дугом по основу
старе девизне штедње и зајма за привредни развој*

Народна банка Србије, за рачун Републике Србије, обавља послове који се односе на сервисирање старе девизне штедње и зајма за привредни развој, тј. обвезница које је Република Србија емитовала ради измирења својих обавеза по тим основима.

Обрачуната конверзија старе девизне штедње код банака у обвезнице Републике Србије је на почетку примене важећег закона износила укупно 3,8 милијарди евра. Обрачуната конверзија девизних депозита код Дафимент банке и Југоскандика једнака је извршеној конверзији – на дан 31. децембра износила је 341,7 милиона евра. Укупно извршена конверзија у обвезнице Републике Србије износила је 3.623,6 милиона евра. Од тога је у 2008. години конвертовано 40,5 милиона евра.

За исплате обвезница о року доспећа обезбеђено је 173,1 милион евра и 4.281,0 милиона динара. Из тих средстава, у складу са Одлуком о ближим условима куповине девизних средстава ради исплате обвезница Републике Србије, вршени су искуп и продаја девизних средстава.

По основу доспелих обвезница у току 2008. године је исплаћено 226,9 милиона евра, од тога у девизним средствима 226,6 милиона евра и у динарима 29,8 милиона динара.

За исплату обвезница пре рока доспећа, за плаћање специфичних трошкова у складу са Одлуком Владе Републике Србије, обезбеђено је 67,5 милиона динара. Из тих средстава власницима обвезница је исплаћен 61,0 милиона динара и 69,0 хиљада евра (по дисконтној вредности обвезница), односно по том основу је исплаћена номинална вредност обвезница у износу од 0,9 милиона евра.

Ради измирења обавезе Републике Србије према банкама (за исплате депоноване девизне штедње у ранијем периоду), из буџета је, на посебан рачун код Народне банке, уплаћен износ од 398,3 милиона динара, који је на дан доспећа обавезе 4. јула пренет банкама.

Укупан обим берзанског трговања обвезницама износио је 88,9 милиона евра. Промет обвезницама одвијао се и ванберзански и био је преко два и по пута већи од берзанског – 241,4 милиона евра.

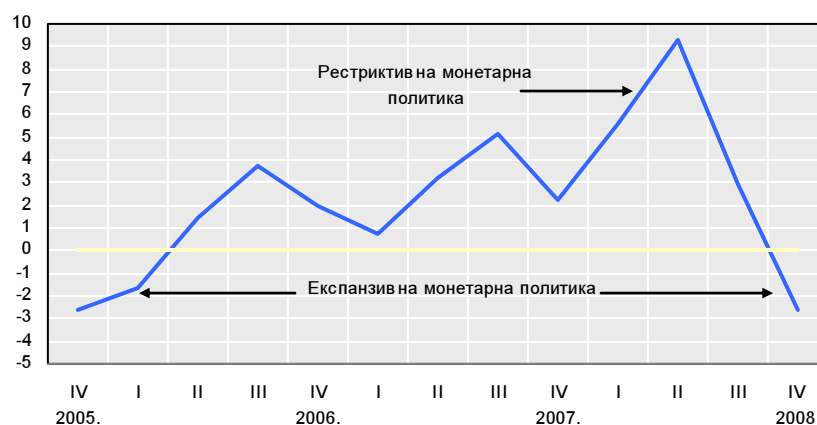
Обавезе Републике Србије по основу зајма за привредни развој измириване су почев од 31. августа 2004. године на начин утврђен одредбама Закона о регулисању обавеза Републике Србије по основу зајма за привредни развој. Укупно извршена конверзија потраживања по основу уплата зајма у обвезнице Републике Србије, с роковима доспећа од 2004. до 2008. године, износила је 48,0 милиона евра. За исплату тих обвезница у току 2008. године су из буџета пренета средства у износу од 110,0 милиона динара. У току године исплаћене су доспеле обвезнице у износу од 1,5 милиона евра и 27,0 хиљада динара.

3. Фактори инфлације

3.1. Монетарни услови у 2008. години

Монетарна политика се у 2008. години може окарактерисати као рестриктивна. На то указују обе компоненте индекса монетарне рестриктивности – и јаз реалног девизног курса и јаз реалне каматне стопе.³ Ап्रेसијацијски јаз реалног девизног курса, који дезинфлаторно делује још од друге половине 2006. године, исказао је најизраженији дезинфлаторни утицај управо у 2008. Реална каматна стопа је повећана и у другом и трећем тромесечју се кретала изнад неутралног нивоа, што такође указује на појачану рестриктивност монетарне политике. Међутим, светска економска криза, која је ескалирала у току четвртог тромесечја, одразила се најпре на вредност домаће валуте – како кроз раст премије ризика, тако и кроз драстично смањену понуду девиза и, потом, пад домаће економске активности. То је утицало на смањење степена рестриктивности монетарне политике и поред тога што је Народна банка Србије у октобру референтну каматну стопу повећала на 17,75% на годишњем нивоу. Смањење степена рестриктивности било је последица номиналне депресијације динара уз истовремено успоравање инфлације, али и пада реалне каматне стопе због раста инфлаторних очекивања.

Индекс монетарних услова

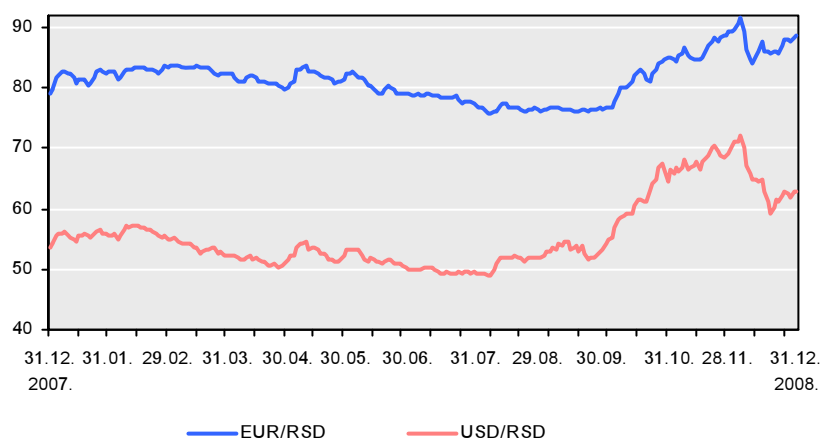
Рестриктивном монетарном политиком коју је водила у току 2008. Народна банка Србије је ублажавала инфлаторне притиске, који су нарочито били изражени у првој половини године, али то није било довољно да циљ за базну инфлацију за ту годину буде остварен. Крајем године, Народна банка није више повећавала степен рестриктивности монетарне политике због процене да подизање референтне каматне стопе у условима светске економске кризе не би дало жељене ефекте. Било је очигледно да Србија, као и остале

³ Индекс рестриктивности монетарне политике је првенствено показатељ комбинованог дејства јаза реалног девизног курса и каматне стопе на ценовну стабилност и/или агрегатну тражњу.

земље, улази у рецесију – бруто друштвени производ је у трећем и четвртном тромесечју исказао негативне стопе раста. Поред тога, готово сви показатељи инвестиционе активности и други водећи индикатори су указивали да у 2009. години треба очекивати даље смањење економске активности.

Курс динара према еврју је у 2008. години номинално депресирао за 1,8%⁴. Међутим, током године биле су веома изражене осцилације у кретању курса – коефицијент варијације курса динара према еврју је износио 4,3% (у 2007. години 1,8%). У првој половини године узрок томе су, поред осталог, били и политички фактори, а у другој ефекти светске финансијске кризе – отежан приступ екстерним изворима финансирања и раст премије ризика. Додатни притисак на девизну ликвидност банке су претрпеле и по основу повлачења девизне штедње грађана, као и отплате дела обавеза привреде, банака и јавног сектора према иностранству. У октобру је повучено 849,9 милиона евра, а у целом тромесечју око једна милијарда евра, или 17% укупне штедње.

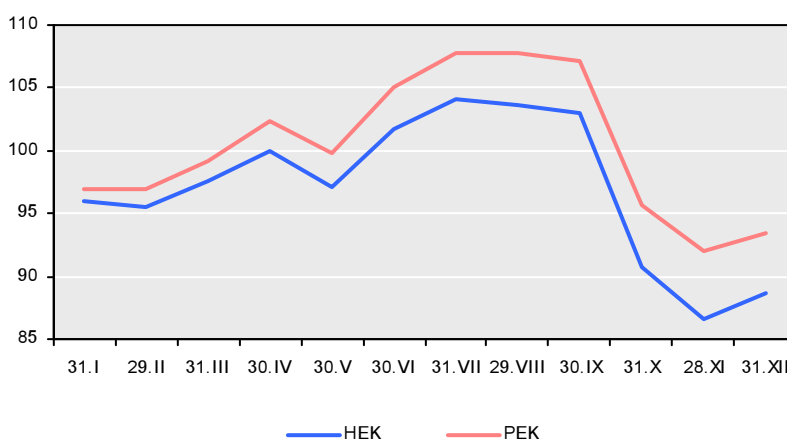
Кретање курса динара према еврју и долару у 2008.

Уколико посматрамо курс на крају периода, динар је у току 2008. године према еврју забележио номиналну депресијацију од 10,6%. Као последица више инфлације у земљи у односу на еврозону, динар је реално према еврју депресирао 4,3%. Према америчком долару, динар је номинално депресирао 14,6%, а реално 7,4%. С обзиром на то да је у 2008. години динар ослабио и у односу на долар и у односу на евро, и да те валуте чине “корпу” за обрачун индекса номиналног ефективног курса динара (пондер за евро 80%, а за долар 20%), то је за резултат имало номиналну ефективну депресијацију динара за 11,4%. Реални ефективни курс динара је према тако дефинисаној “корпи” депресирао за 4,9%.

⁴ Просек 2008. у односу на просек 2007. године.

Кретање индекса номиналног (НЕК) и реалног (РЕК)
ефективног курса у 2008. години
(децембар 2007 = 100)

Извор: Народна банка Србије.

3.2. Платнобилансна кретања и спољни дуг

Кретања на светским тржиштима

Криза која је средином 2007. године настала на финансијском тржишту у Сједињеним Државама пренела се током 2008. на реални сектор, захватајући скоро све развијене земље и земље у развоју. Манифестује се кроз смањење производње, раст незапослености и пад стопе инфлације. Раст светског БДП-а је смањен са 5,2% у 2007. на 3,2% у 2008. години. Земље у развоју су при том суочене са отежаним условима добијања кредита, као и с мањим приливом страних инвестиција.

Ради подстицања тражње, владе развијених земаља су усвојиле програме убацивања свежег новца прво у банкарски, а затим и у реални сектор. Централне банке тих земаља су истовремено, у више наврата, смањивале своје референтне каматне стопе како би подстакле укупну економску активност и допринеле изласку из рецесије.

Пад привредне активности и проблеми везани за обезбеђивање средстава за финансирање трговине резултирали су скоро непромењеним обимом светске трговине у 2008. години. Све већи број земаља је почео да уводи додатне мере заштите, које су углавном у складу с прописима СТО, али је у неким наглашен и протекционизам с циљем заштите сопствене производње и трговине. Развијене земље су прибегавале различитим видовима подстицаја, док су земље у развоју – у недостатку средстава – чешће уводиле мере царинске и нецаринске заштите.

Цене сировина су средином 2008. године достигле своје историјске максимуме. Тражња за сировинама (нафтом, гасом, металима) подстакнута је тражњом земаља с убрзаним растом (нпр. Кина и Индија). Томе треба додати релативно слаб долар, геополитичке тензије, вишегодишње недовољно инвестирање у нафтну индустрију и опадање производње на постојећим налазиштима. Када су у питању пољопривредне сировине, њихове цене, поред климатског фактора, детерминишу и нови прописи одређеног броја земаља (па

и ЕУ), који се односе на повећање удела биогорива у укупној потрошњи енергије, смањење залиха, ограничење извоза увођењем царина или забрану извоза код појединих земаља.

Пад светске привредне активности од половине године довео је до пада цена скоро свих сировина, на првом месту оних које су повезане с производњом (енергенти и основни метали).

Увозне цене и односи размене

На раст вредности увоза Србије у 2008. години, поред пораста домаће тражње, највише је утицао пораст увозних цена (јединичних вредности увоза): нафте и гаса (42,6%), деривата нафте (41,7%), основних метала (14,8%), моторних возила (8,8%) и прехранбених производа (14,8%). Иако је, услед ефеката светске економске кризе, у последњем тромесечју дошло до драстичног пада цена и ових производа, увоз Србије је у 2008. само по основу раста увозних цена нафте и гаса повећан за око 900 милиона долара.

Основне детерминанте извоза биле су, поред приватизације, пораст извозних цена (јединичних вредности извоза): метала (22,8%), пољопривредних производа (20,2%), машина и уређаја (9,1%), осталих саобраћајних средстава (22,2%), хемијских производа (10,5%) и деривата нафте (22,2%). На пад вредности извоза у последњем тромесечју утицао је драстичан пад извозних цена пољопривредних производа (30%), хемикалија и хемијских производа (14%), производа од гуме (10,3%), основних метала (3,1%), машина и уређаја (4,1%), намештаја (11,2%) и прехранбених производа (4,9%).

Односи размене (*terms of trade*) у робној трговини са светом били су негативни за 2,5%, као резултат споријег раста јединичних вредности извоза (14,4%) од раста увозних цена (17,3%). Позитиван однос имале су: цене метала (7%), прехранбених производа (4,7%), машина и апарата (3,8%), осталих саобраћајних средстава (9,1%) и деривата нафте (11,5%). Негативан однос извозних и увозних цена имали су нафта и гас (11,1%), пољопривредни производи (6,2%), хемикалије (6,8%), производи од гуме (4,3%) и намештај (3,7%).

Платнобилансна кретања и спољни дуг

У 2008. години је настављен пораст дефицита текућег биланса, који је достигао 8.731 милион долара, односно 9.043 милиона долара без званичне помоћи, што представља повећање за 37,8% у односу на претходну годину. Тиме је дошло до даљег повећања учешћа текућег дефицита у БДП-у, са 15,7 % у 2007. на 17,6%.⁵

Дефицит текућег биланса је у 2008. повећан услед раста робног дефицита (23,3%), који је настао у условима раста извоза (25,1%) и увоза (24,2%)⁶.

⁵ Пројекцијом платног биланса Србије за 2008. било је предвиђено учешће текућег дефицита без званичне помоћи у БДП од 12,1%.

⁶ Пројекцијом платног биланса Србије за 2008. био је предвиђен бржи раст извоза од увоза (34,4% према 27,4%, респективно).

Ефекти светске економске кризе, у виду недостатка капитала на светском финансијском тржишту и рецесије, утицали су, поред осталих фактора, на депресијацију девизног курса динара и, делимично, на смањење трговинског и текућег дефицита у другој половини године, са ескалацијом у четвртм тромесечју.

Међутим, депресијација девизног курса није имала осетније краткорочне ефекте на кретање извоза како услед његове ниже еластичности на депресијацију у односу на друге факторе подстицаја, тако и услед драстичног пада тражње и цена наших извозних производа на светском тржишту. Основни унутрашњи узроци таквог стања налазе се у структурним дебалансима – порасту јавних расхода, порасту укупне потрошње, неизмењеној извозној структура итд.

Текући дефицит је у првом полугодишту имао висок раст (63,5%) због пораста робног дефицита (44,6%), стагнације прилива по основу текућих трансфера и већих доспелих плаћања по основу камата. Динамика раста текућег дефицита је ублажена у трећем тромесечју, да би у четвртм дошло до његовог опадања (за 15,1%), услед наглог смањења прилива и повећаног одлива капитала, а тиме и смањења увоза (за 11,7%) и извоза (за 7,3%).

Плаћање редовних камата на иностране кредите је повећано у односу на 2007. за 346 милиона долара, а одлив по основу добити за 393 милиона, док је прилив по основу камата на депозите и хартије од вредности повећан за 86 милиона долара. Нето текући трансфери (углавном дознаке) од 4.146 милиона долара су повећани за 4,4%, тако да је дефицит биланса робе и услуга и камата у 2008. години покривен у мањој мери (за 6,3 процентна поена) него у 2007. нето приливом средстава по основу текућих трансфера.

Страна директна улагања у Србију (превасходно по основу приватизације) била су мања за 468 милиона долара (13,5%) у односу на претходну годину, при чему су у четвртм тромесечју драстично смањена (за 75,8%). У њиховој структури и даље доминирају финансијски сектор, трговина и телекомуникације. По основу портфолио улагања, за разлику од претходне године када је остварен прилив од готово милијарду долара, у 2008. је забележен нето одлив од 134 милиона долара.

Нето коришћење осталих инвестиција (кредита и депозита) смањено је за 4%, при чему је у четвртм тромесечју дошло до знатног капиталног одлива, у износу од 579 милиона долара. Том одливу је највише допринело повлачење девизне штедње становништва, у износу од 1.388 милиона долара, као и смањено коришћење финансијских кредита за 914 милиона долара у односу на исто тромесечје претходне године.

Смањена понуда дугорочног капитала и појачан капитални одлив, уз повлачење девизне штедње становништва, довели су до погоршања структуре спољне задужености банака и предузећа – повећања удела краткорочних извора – а тиме и повећане изложености ризику.

Банке су по основу дугорочних кредита забележиле нето одлив од 464 милиона долара. Међутим, повећале су нето коришћење краткорочних кредита за 170 милиона долара, при чему су у четвртм тромесечју користиле 685 милиона долара краткорочних кредита како би, између осталог, премостиле проблеме девизне ликвидности настале наглим повлачењем девизне штедње.

Предузећа су, слично као и претходне године, користила у великом обиму нове кредите из иностранства, у износу од 4.482 милиона долара. При том су смањила нето коришћење дугорочних кредита за 735 милиона долара, а повећала коришћење краткорочних кредита за 800 милиона долара.

У 2008. девизне резерве Народне банке Србије су смањене за 2.350 милиона долара (1.715 милиона евра), и то готово у потпуности у четвртој тримесечју.

Платни биланс Србије¹ (у милионима САД долара)		
	2007.	2008.
ТЕКУЋЕ ТРАНСАКЦИЈЕ – САЛДО	-6.335	-8.731
ТЕКУЋЕ ТРАНСАКЦИЈЕ БЕЗ ЗВАНИЧНЕ ПОМОЋИ – САЛДО	-6.563	-9.043
1. Салдо робе размене (1.1–1.2)	-9.130	-11.256
1.1. Извоз робе f.o.b	8.756	10.957
1.2. Увоз робе f.o.b.	-17.886	-22.213
2. Салдо услуга (2.1–2.2)	-347	-265
2.1. Приходи	3.168	4.033
2.2. Расходи	-3.515	-4.298
3. Салдо робе и услуга (3.1–3.2)	-9.478	-11.528
3.1. Извоз робе и услуга	11.923	14.990
3.2. Увоз робе и услуга	-21.401	-26.511
4. Доходак	-830	-1.356
4.1. Приходи	710	831
4.2. Расходи	-1.540	-2.187
5. Текући трансфери	3.973	4.146
5.1. Приходи	4.290	4.553
5.2. Расходи	-317	-407
КАПИТАЛНИ РАЧУН – САЛДО	-410	20
ФИНАНСИЈСКИ РАЧУН	6.505	8.859
1. Стране директне инвестиције	2.523	2.717
1.1. У иностранство	-939	-277
1.2. У Србију	3.462	2.994
2. Портфолио инвестиције	918	-134
2.1. Актива	-5	-41
2.2. Пасива	923	-93
3. Остале инвестиције	4.086	3.926
3.1. Актива	-2.298	-2.163
3.2. Пасива	6.385	6.089
4. Средства резерви	-1.022	2.350
ГРЕШКЕ И ПРОПУСТИ	240	-148
УКУПАН БИЛАНС	1.022	-2.350

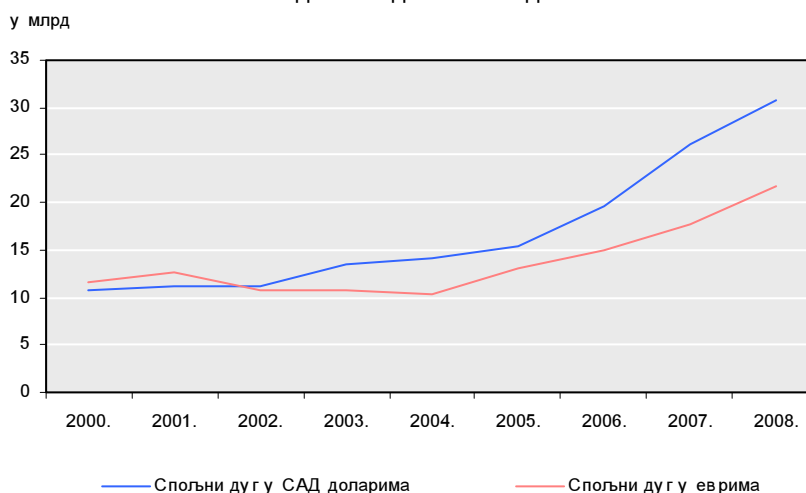
Извор: Народна банка Србије.

¹ Подаци платног биланса подложни су корекцијама према званичним изворима.

Спољни дуг Републике Србије у периоду од 2000. до 2008. године

Укупан спољни дуг Републике Србије је на крају 2008. године износио 30.708,2 милиона долара, односно 21.801 милион евра⁷. У периоду од 2000. до 2008. спољни дуг изражен у доларима је растао по просечној годишњој стопи од 13,9%, док је просечан годишњи раст спољног дуга израженог у еврима износио 8,1%. На таква кретања утицали су пад вредности долара у односу на евро, за 34,1%, и пораст учешћа евра у укупном спољном дугу са 40,05% на крају 2001. на 78,1% на крају 2008. Уколико би се као базни применио курс на дан 31. децембра 2001. године (датум после ког је уведен евро) – укупно повећање спољног дуга на крају 2008. године би у односу на крај 2001. износило 88,2%, док је тај раст у доларима, због слабљења америчке валуте, више него удвостручен.

Спољни дуг Републике Србије
од 2000. до 2008. године

Извор: Народна банка Србије.

Структура спољног дуга по секторима

Спољни дуг јавног сектора на крају децембра 2008. износио је 6.387 милиона евра, што чини 29% укупног дуга. Учешће дуга јавног сектора у укупном дугу је у односу на крај 2000. године смањено за 51,9 процентних поена, захваљујући отпису дела дуга према Париском и Лондонском клубу поверилаца, превременим отплатама према Светској банци и Међународном монетарном фонду, као и редовним отплатама по регулисаним зајмовима.

Од укупног јавног дуга, 62% се односи на репрограмирани дуг, 10% представља нерегулисани дуг (Кина, Либија, Кувајт, клириншки дуг према бившој Чехословачкој и дуг по тзв. АРП обвезницама према Лондонском клубу поверилаца), док се 28% односи на зајмове који су закључени после децембра 2000. године.

⁷ Стање спољног дуга Србије укључује спољни дуг Косова и Метохије по кредитима који су закључени пре доласка мисије КФОР-а 1999. године.

Стање спољног дуга приватног сектора (предузећа и банака) на дан 31. децембра 2008. је износило 15.414 милиона евра, или 71% укупног дуга.

Дуг банкарског сектора на крају децембра је износио 3.906 милиона евра и смањен је за 1,5% у односу на крај 2007.

Стање дуга сектора предузећа на крају године износило је 11.508 милиона евра и повећано је за 49,6% у односу на крај 2007. Знатан пораст задужења предузећа у иностранству условљен је потребом додатног финансирања привреде и много повољнијим условима задуживања које су нудили страни кредитори у односу на домаће банке.

За разлику од јавног дуга и дугова банака, приватни дуг предузећа је драстично повећан – са 3.116 милиона евра на крају 2005. на 11.508 милиона евра у 2008.

Валутна структура, рочност и структура каматних стопа спољног дуга

Највећи износ спољног дуга је деноминован у еврима. Он у укупном дугу учествује са 78,1%, дуг у доларима у укупном дугу износи 14,3%, дуг у швајцарским францима 6,5%, у јапанским јенима 0,5%, у осталим валутама 0,2% и у клириншком долару 0,4%.

Структура спољног дуга по рочности може се сматрати релативно повољном када се има у виду да дугорочни дуг у укупном дугу учествује са 88,9%. У периоду од 2000. до 2008. године учешће дугорочног дуга у укупном дугу смањено је за 0,5 процентних поена. При том је краткорочни дуг свој удео у бруто домаћем производу повећао са 4,9%, у 2007. години, на 7% у 2008.

Просечна пондерисана каматна стопа по којој се укупан спољни дуг сервисира износи 4,96%. Око 76% кредита које су домаћи субјекти користили од иностраних кредитора после 20. децембра 2000. године сервисира се по променљивој каматној стопи, чија просечна пондерисана вредност износи 4,74%.

У оквиру дуга јавног сектора који је настао после 20. децембра 2000. године, учешће променљиве каматне стопе износи 48%, фиксне 44,8%, док је 7,2% кредита уговорено без камате (тзв. ИДА зајмови). Дугорочни спољни дуг банака сервисира се по просечној каматној стопи од 5,18%, при чему се 85% дуга сервисира по варијабилној камати. Просечна рочност дуга је осам година и пет месеци, док 93% дуга има уговорену рочност преко три године. Дугорочни спољни дуг предузећа сервисира се по просечној камати од 5,43%, с учешћем дуга с варијабилном каматном стопом од 88%. Просечно уговорени рок отплате износи шест година и два месеца, с тим што је за 63% дуга рок отплате дужи три године. Дугорочни дуг лизинг компанија сервисира се по просечној камати од 4,02%, док је просечан уговорени рок отплате пет година и три месеца.

Структура спољног дуга по кредиторима

Дуг према међународним финансијским организацијама је на крају 2008. године износио 3.931 милион евра, или 18,0% укупног дуга.

Дуг према Париском клубу поверилаца је износио 1.769 милиона евра, или 8,1% укупног дуга, од чега се на консолидовани дуг односи 1.540 милиона. Дуг према Лондонском клубу поверилаца је износио 820 милиона евра, или 3,8% укупног дуга, од чега се на нерегулисани дуг односи 56 милиона (тзв. API обвезнице).

Према осталим владама дуг је износио 636 милиона евра, или 2,9% укупног дуга. Од тога се највећи део односи на нерегулисани дуг јавног сектора према Кини, Либији и Кувајту.

Дуг према осталим страним кредиторима је на крају године износио 14.569 милиона евра, или 66,8% укупног дуга. Око 95% дуга према овој категорији инокредитора представља дуг банака и предузећа по кредитима одобреним од страних банака и добављача, који су представљали један од основних извора финансирања домаће привреде.

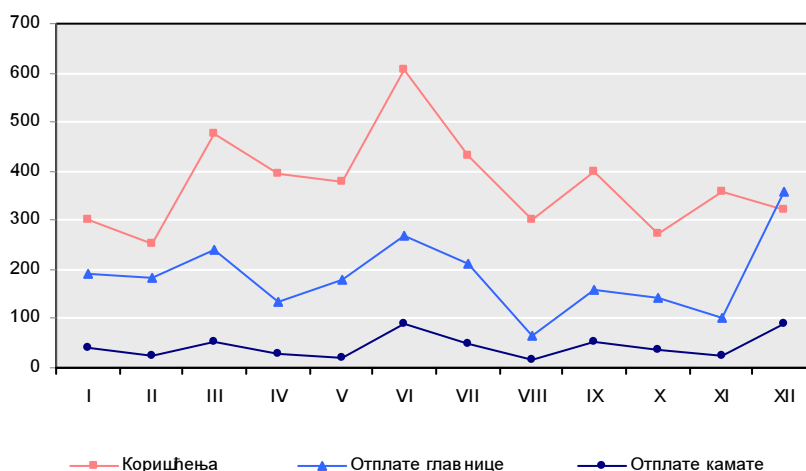
Нерегулисани дуг у неконвертибилној валути износио је 75 милиона евра, или 0,4% укупног дуга.

Реализација промета по спољном дугу

Укупно коришћење средњорочних и дугорочних иностраних кредита током 2008. године износило је 4.700 милиона евра. Од тога се 95,7% односи на приватни сектор: предузећа су користила 4.177 милиона евра, а банке 321 милион евра. Од укупних коришћења кредита сектора предузећа, око 66% се односи на кредите које су одобриле стране банке и финансијске организације које су повезана лица с домаћим банкама (тзв. прекогранични кредити).

Укупне отплате главнице по спољном дугу износиле су 2.342 милиона евра. Од тога се на отплату приватног сектора односи 2.236 милиона. У оквиру банкарског сектора, отплаћено је укупно 600 милиона евра иностраних кредита, док су укупне отплате сектора предузећа износиле 1.636 милиона евра.

Приватни сектор - средњорочни и дугорочни кредити
Коришћења и отплате главнице и камате у 2008. години
(у милионима евра, по курсу на дан трансакције)

Извор: Народна банка Србије.

Коришћење иностраних кредита по привредним гранама

У току 2008. године највећи износ коришћених иностраних кредита забележен је код сектора послова с некретнинама и изнајмљивања. Он је износио 1.264,6 милиона евра, 773 милиона евра остварено је по основу послова с некретнинама, док су предузећа која се баве изнајмљивањем аутомобила користила 153 милиона евра.

Прерађивачка индустрија је такође користила знатан износ иностраних кредита, 935 милиона евра, али за њом не заостаје много ни сектор трговине на велико и мало са 857 милиона евра. У оквиру прерађивачке индустрије, највеће коришћење иностраних кредита, 391 милион евра, забележила је производња прехранбених производа и пића. Трговина на велико користила је 587 милиона евра, а трговина на мало 160 милиона евра.

Сектор финансијског посредовања користио је 694 милиона евра (банкарски сектор 321 милион евра и финансијски лизинг 340 милиона евра).

Сектор грађевинарства користио је 327 милиона евра, а саобраћај и телекомуникације 243 милиона евра иностраних кредита.

Доспеле а неизмирене обавезе по спољном дугу

Стање доспелих а неизмираних обавеза по спољном дугу на крају 2008. године је износило 2.551 милион евра. У оквиру тога се на доцње јавног сектора односи 643 милиона (повериоци по овим кредитима су владе Кине, Либије, Кувајта, бивше Чехословачке за дуг у неконвертибилној валути, као и Лондонски клуб поверилаца за тзв. API обвезнице).

Неизмирене а доспеле обавезе приватног сектора износе 1.908 милиона евра, од чега се 45,4% односи на доцње по кредитима закљученим пре децембра 2000. године.

Индикатори спољне задужености

Однос укупног спољног дуга према бруто домаћем производу је у поређењу са 2007. годином смањен за 2,8 процентних поена. На крају 2008. године овај показатељ је износио 62,1%. Однос спољног дуга и извоза робе и услуга је на крају године износио 204,9% и побољшан је у поређењу са 2007. На основу наведених показатеља, Србија се, према критеријумима Светске банке, сврстава у категорију средње задужених земаља.

Укупне отплате по спољном дугу према бруто домаћем производу у 2008. износиле су 10,4%, а према извозу робе и услуга 34,5%.

Однос девизних резерви према краткорочном дугу је износио 336,4%, а учешће краткорочног у укупном дугу је износило 11,1%.

Индикатори спољне задужености

	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.
Индикатори солвентности (у %)								
Спољни дуг/извоз робе и услуга	456,9	379,3	311,5	253,7	234,2	223,7	220,0	204,9
Спољни дуг/БДП	96,9	74,3	69	59,5	61,1	66,5	64,9	62,1
Краткорочни дуг/БДП	8,9	6,8	5,4	4,2	6,0	5,6	4,8	6,9
Индикатори ликвидности (у %)								
Девизне резерве/краткорочни дуг	113,9	223,5	336,3	424,9	385,9	717,4	729,7	336,4
Отплата дуга/БДП	0,8	1,4	2,0	3,9	4,7	6,9	9,8	10,4
Отплата дуга/извоз робе и услуга	3,7	7,1	9,1	16,8	17,9	23,1	33,4	34,5

Извор: Народна банка Србије.

Планиране активности у 2009. години

Ради свеобухватнијег сагледавања услова под којима се закључују инострани кредити, током 2008. године су спроведене активности на унапређењу методологије праћења спољног дуга. У 2009. години ће се наставити с активностима редовног праћења задужености домаћих предузећа и банака код иностраних банака и финансијских институција, као и чланова банкарских група који су повезана лица с домаћим банкама, с циљем праћења њихове укупне изложености ризицима.

3.3. Монетарна кретања у 2008. години*Кретање монетарних агрегата и кредитне активности**Примарни новац*

Примарни новац је у 2008. години повећан за 17,0% и на крају године је износио 513,9 милијарди динара. Раст је остварио динарски примарни новац (89,2%), док је девизни део примарног новца смањен (28,1%).

У оквиру динарског примарног новца дошло је до знатног повећања банкарских резерви (136,4 милијарде динара). На то повећање је у највећој мери утицао пораст динарске обавезне резерве, као резултат мере Народне банке Србије донете ради побољшања девизне ликвидности банака. Услед тога је девизна обавезна резерва банака исказала знатније смањење (76,0 милијарди динара).

За разлику од претходних година, када је примарни новац креиран нето иностраном активом, у 2008. години је креирање примарног новца остварено нето домаћом активом (114,4 милијарде динара).

Повећање примарног новца је, у највећој мери, остварено по основу смањења портфеља репо хартија од вредности (за 130,4 милијарде динара), чиме су банке испуниле своју обавезу издвајања дела девизне обавезне резерве у динарима. У правцу његовог креирања деловало је трошење

депозита државе (50,8 милијарди динара) и повећање кредита датих банкама за ликвидност (1,6 милијарди динара). Држава је током године из девизних депозита продала Народној банци Србије 563,9 милиона евра, а од Народне банке Србије купила 366,8 милиона евра. Смањење остале нето активе (64,4 милијарде динара), и по том основу повлачење новца, последица је првенствено повећања капитала (за 58,1 милијарду динара), углавном по основу позитивних курсних разлика.

Нето иностранна актива је забележила смањење (39,7 милијарди динара). Томе је допринело смањење бруто девизних резерви за 1.480,3 милиона евра. На одлив средстава из девизних резерви, поред интервенција на Међубанкарском девизном тржишту и смањења издвајања девизне обавезне резерве банака, утицало је и регулисање обавеза државе према Париском клубу поверилаца, Лондонском клубу поверилаца и Европској инвестиционој

Биланс Народне банке Србије

(у милионима динара)

	Дец. 2007.	Дец. 2008.	Промене у 2008.
Нето потраживања од иностранства	751.934	712.260	-39.674
Нето девизне резерве	765.411	725.636	-39.775
Бруто девизне резерве	765.411	725.636	-39.775
Кредити од ММФ-а	0	0	0
Остала нето потраживања од иностранства	-13.477	-13.376	101
Нето домаћа актива	-312.762	-198.359	114.403
Нето домаћи кредити НБС	-312.780	-133.950	178.830
Нето потраживања од државе ¹	-100.387	-49.514	50.873
Кредити држави	10.811	10.913	102
Депозити државе	-111.198	-60.427	50.771
Динарски депозити	-29.200	-19.702	9.498
Девизни депозити	-81.998	-40.725	41.273
Нето потраживања од банака	-217.095	-87.932	129.163
Кредити банкама	595	2.241	1.646
Репо операције	-207.965	-77.557	130.408
Друге хартије од вредности	-9.725	-12.616	-2.891
Кредити јавним предузећима	230	0	-230
Кредити небанкарским финансијским организацијама	5.264	5.731	467
Кредити осталим секторима	1.456	1.929	473
Орочени и ограничени депозити	-1.429	-4.164	-2.735
Штедни записи НБС	-819	0	819
Остала нето актива	18	-64.409	-64.427
Примарни новац	439.172	513.901	74.729
Динарски примарни новац	169.020	319.781	150.761
Готов новац у оптицају	77.000	90.075	13.075
Банкарске динарске резерве	82.076	218.489	136.413
Обавезна резерва	30.393	165.227	134.834
Слободне резерве	51.683	53.262	1.579
Остали депозити осталих сектора	5	369	364
Депозити локалне самоуправе	9.939	10.848	909
Девизни депозити банака	270.152	194.120	-76.032

¹ Нису укључени органи локалне самоуправе.

Извор: Народна банка Србије.

банци, као и измиривање обавеза по основу старе девизне штедње. Прилив средстава у девизне резерве остварен је по основу нето откупа од мењача, привременог платног промета с Косовом и Метохијом, пласмана у иностране хартије од вредности и депозите, донација из иностранства, као и кредита које је држава добила од Развојне банке Савета Европе, Владе Републике Италије и Европске инвестиционе банке.

Новчана маса M1

Новчана маса M1 је у 2008. години смањена за 3,1% и на крају децембра је износила 241,1 милијарду динара. На смањење новчане масе утицало је веће апсолутно смањење трансакционих депозита од повећања готовог новца у оптицају. Трансакциони депозити су смањени услед смањења депозита

Монетарни преглед

(у милионима динара)

	Дец. 2007.	Дец. 2008.	Промене у 2008.
Нето потраживања од иностранства	563.315	482.607	-80.708
Нето потраживања банака од иностранства	-188.619	-229.653	-41.034
Нето домаћа актива банкарског сектора	340.556	510.136	169.580
Нето домаћи кредити	722.019	1.071.921	349.902
Нето потраживања од државе	-112.228	-52.935	59.293
Кредити држави	19.204	20.368	1.164
Динарски	10.935	12.927	1.992
Девизни	8.269	7.441	-828
Депозити државе	-131.432	-73.303	58.129
Динарски	-45.094	-27.002	18.092
Девизни	-86.338	-46.301	40.037
Кредити осталим резидентним секторима	834.247	1.124.856	290.609
Кредити другим финансијским организацијама	6.659	19.533	12.874
Кредити привреди	508.167	710.244	202.077
Динарски	444.393	633.937	189.544
Девизни	63.774	76.307	12.533
Кредити становништву	305.967	382.423	76.456
Кредити орг. локалне самоуправе	7.008	9.244	2.236
Кредити непрофитним и другим орг.	6.446	3.412	-3.034
Остала нето актива	-381.463	-561.785	-180.322
Новчана маса M3	903.871	992.743	88.872
Новчана маса M2	390.485	395.393	4.908
Новчана маса M1	248.873	241.112	-7.761
Готов новац у оптицају	77.000	90.075	13.075
Трансакциони депозити	171.873	151.037	-20.836
Динарски штедни и орочени депозити	141.612	154.281	12.669
Девизни депозити	513.386	597.350	83.964

Извор: Народна банка Србије.

предузећа за 22,7%. Учешће готовог новца у оптицају у новчаној маси М1 је повећано за 6,4 п.п., што је био резултат раста готовог новца у оптицају (17,0%) и смањења трансакционих депозита (12,1%).

Новчана маса М2

Тренд раста новчане масе М2 је у 2008. години у односу на претходне био знатно успорен. Новчана маса М2 је повећана за 1,3% и на крају године је износила 395,4 милијарде динара. У структури М2, динарски штедни и орочени депозити су повећани (за 8,9%), док је новчана маса М1 смањена.

Новчана маса М3

Новчана маса М3 је у 2008. години повећана за 9,8% и на крају године је износила 992,7 милијарди динара. Мањи раст М3 у односу на претходну годину остварен је због знатног успоравања раста новчане масе М2 и девизних депозита.

Посматрано по секторима, највећи раст депозита је остварен код других финансијских организација и становништва, док су депозити предузећа смањени по основу смањења динарских трансакционих и штедних и орочених депозита. Раст депозита, поготово штедних и орочених динарских и девизних, код других финансијских организација последица је повећања ризика инвестирања средстава, праћеног већим задржавањем новца на рачунима код пословних банака. У оквиру сектора становништва, без обзира на одлив девизне штедње из банкарског сектора од 132,6 милиона евра, девизни депозити су повећани за 32,0 милијарди динара као последица депресијације динара према еврџ.

Покривеност новчане масе М3 девизним резервама Народне банке Србије је смањена са 84,5% у 2007. години на 72,8%, а покривеност М3 укупним девизним резервама банкарског сектора са 95,5% на 82,3%.

Раст новчане масе М3 је остварен по основу повећања нето домаће активе банкарског сектора, док је нето инострана актива деловала у супротном правцу. Допринос нето домаће активе банкарског сектора расту М3 је износио 18,7%, а нето инострана актива је допринела њеном смањењу за 8,9%.

Кретање кредитне активности

У 2008. години, кредити банака одобрени домаћим комитентима (осим државе – републички ниво власти) повећани су за 290,6 милијарди динара, или 34,8%, и износили су 1.124,8 милијарди динара. Динарски кредити су повећани за 278,1 милијарду динара, или 36,1%, и износили су 1.048,5 милијарди, а девизни кредити за 12,5 милијарди динара, или 19,7%, и на крају године њихово стање је износило 76,3 милијарде динара. На раст динарских кредита банака утицала је и депресијација динара у односу на евро, с обзиром на то да је око 70% ових кредита индексирано девизном клаузулом.

Највећи раст кредита је забележен код сектора предузећа и становништва. Осим код банака, привреда се додатно директно у иностранству задужила за

3,8 милијарди евра, и то дугорочно 3,1 милијарду и краткорочно 0,7 милијарди. У оквиру сектора становништва, највећи раст је остварен код стамбених кредита. То је било у директној вези с мерама државе донетим ради подстицања куповине станова и каматама на субвенционисане кредите, које су у просеку имале ниво приближан нивоу у Европи на исте кредите (испод 6%). Кредитна активност је забележила пад крајем године. С обзиром на ограниченост финансијских ресурса и даљи раст кредитног ризика, банке су при одобравању нових кредита постале изразито рестриктивне. То је била једна од директних последица светске економске кризе и преношења негативних ефеката на нашу земљу. Такође, на пад кредитне активности утицала је у знатној мери и смањена тражња за кредитима, посебно сектора становништва.

3.4. Кретање понуде и тражње

Економска активност

Република Србија је у 2008. години остварила међугодишњу стопу раста БДП-а од 5,4%. То представља успоравање у односу на претходну годину, када је раст износио 6,9%. Успоравање је евидентирано већ од другог тромесечја, када је, након високе стопе у првом (8,5% мг.), раст БДП-а почео да успорава у другом и трећем тромесечју (6 и 4,9% мг., респективно), да би најнижи раст исказао у четвртм (2,8%).

Међугодишњем расту БДП-а је бруто додата вредност допринела са 5,3 п.п., а порези (умањени за субвенције) са 0,7 п.п. Највећи допринос међугодишњем расту БДП-а је имао сектор услуга: саобраћајна активност (1,8 п.п.), трговина на мало и велико (0,9 п.п.) и финансијско посредовање (0,4 п.п.). Међугодишњи раст индустријске производње је износио 1,3%, што је било знатно мање у односу на раст у 2007. години (5,4%). Успоравање индустријске производње било је последица затварања једног погона у компанији Ју-Ес стил крајем трећег тромесечја због смањења светске тражње за челиком, што је у највећој мери утицало на пад индустријске производње у последњем тромесечју (3,8% мг.). Раст је знатно успорила трговина на мало и велико (на 7,1%), као и грађевинарство (1,7%) и саобраћај, складиштење и везе (12,9%).

У 2008. години је у односу на претходну знатно измењена структура раста БДП-а. Наиме, за разлику од 2007. године, у којој је доминантан фактор успоравања раста економске активности била материјална производња⁸ због утицаја егзогених фактора и ремонта у Ју-Ес стилу, 2008. годину карактерише убрзање раста материјалне производње (3,9% мг.) и успоравање раста сектора услуга (6,9% мг.). Убрзање раста материјалне производње се дугује високом расту пољопривредне активности (9,8% наспрам пада од 7,8% у 2007), што потврђује податак да ако бисмо из обрачуна искључили пољопривредну

⁸ Индустријска производња, пољопривредна производња и грађевинска активност.

активност, материјална производња би исказала успоравање раста (1,5%), у односу на раст од 5% у претходној години. Успоравање код услуга било је великим делом последица финансијске кризе и успоравања инвестиционе и кредитне активности.

Зараде и запосленост

Динамика раста зарада у 2008. је била знатно успорена у односу на претходну годину. Остварена просечна нето зарада је износила 32.746 динара, што је за 17,9% номинално, и 3,9% реално, више него у 2007.

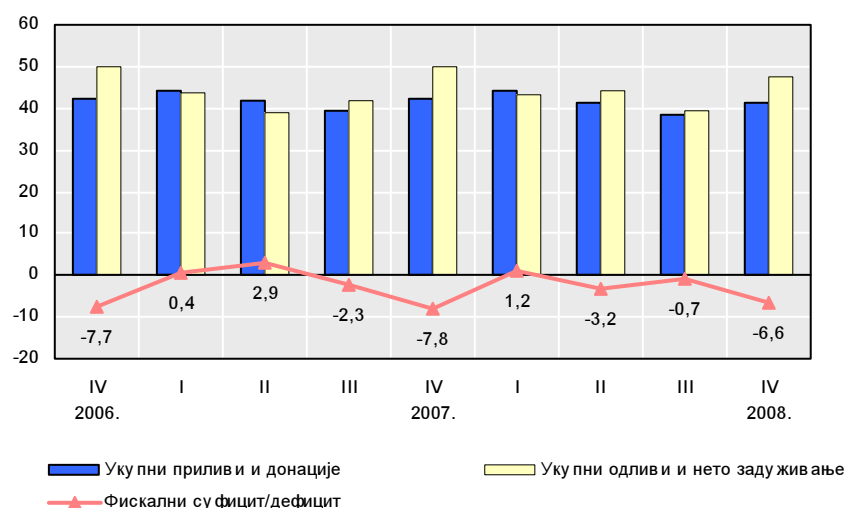
Зараде у јавном сектору спорије су расле од укупних и у односу на 2007. годину су биле веће за 15,1% номинално и 1,4% реално. Маса зарада у јавном сектору номинално је повећана за 16,5%, а реално за 2,7%. Бржи раст продуктивности од бруто реалних плата запослених у индустрији резултирао је смањењем јединичних трошкова рада за 2,1% и повећањем конкурентности.

Према подацима Републичког завода за статистику, процењујемо да је број запослених на крају 2008. године износио 2.580 хиљада, што представља повећање од 3,4% у односу на претходну. Највеће смањење запослености забележено је у прерађивачкој индустрији. Стопа незапослености, на основу анкете о радној снази, забележила је у октобру раст од 14%, наспрам раста од 13,3% у априлу.

Фискална политика

Консолидовани дефицит у 2008. години, према методологији ММФ-а, износио је 67,5 милијарди динара (око 2,5% БДП-а), а ефекат фискалне политике на тражњу чак 77 милијарди динара.

Јавни приходи и расходи (методологија ММФ-а)
(у % БДП-а)

Извор: Прерачунато на основу података Министарства финансија РС.

Фискална политика је имала рестриктивнији карактер на почетку године, али је с протоком времена степен њене експанзивности повећаван. Тако је само у четвртом тромесечју забележен дефицит од 48,2 милијарде динара, са ефектом на креирање новца у износу од 46,5 милијарди динара. На повећање дефицита је, поред раста социјалних давања, утицало и успоравање економске и спољнотрговинске активности.

Укупни консолидовани приходи без донација су у 2008. години износили 1.114,2 милијарди динара, за 14,3% номинално и за 5,3 реално више него у 2007. Укупни консолидовани расходи износили су 1.181,7, за 15,6% номинално и за 6,5 реално више него у 2007.

Највећи реални међугодишњи раст бележе приходи по основу пореза на добит (21,0%), али ова категорија у укупним приходима учествује са свега 3,5%. По обиму најважнији, приходи по основу ПДВ-а бележе реални међугодишњи раст од 4,6%, а по основу акциза чак реални пад од 0,5%.

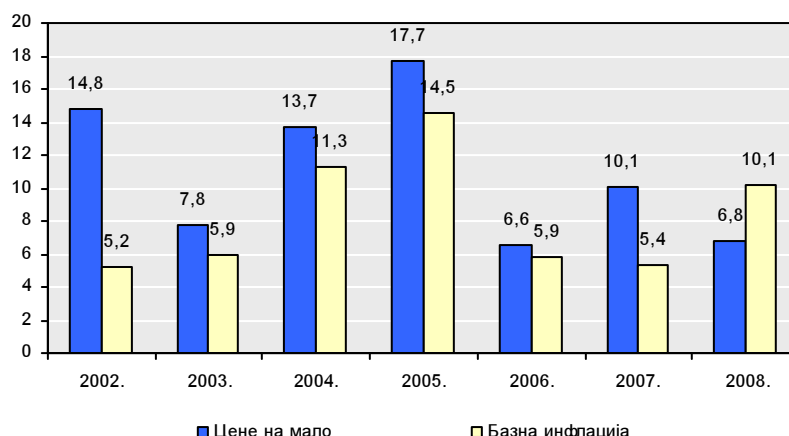
Највиши реални раст имају расходи по основу социјалних давања из буџета и посебно пензија (16,8%), а расходи по основу зарада запослених имају реални раст од 8,5%. Капитални расходи су реално опали за 16,1%. Иако је извршење капиталних расхода у децембру било знатно убрзано (доприносећи тиме експанзивности фискалне политике), њихово укупно извршење за 2008. годину (96,6 милијарди динара) представља 71,5% планиране суме. Чињеница да су укупни расходи планирани за 2008. годину извршени у целини указује на веће трошење у категорији текућих расхода, пре свега по основу трансфера становништву. Извршење буџета на тај начин постоји већ неколико година, а отежава дугорочну одрживост буџета и негативно утиче на инфлацију.

3.5. Кретање инфлације

Базна инфлација је у 2008. години била знатно виша у поређењу са 2007. и износила је 10,1%. На кретање базне инфлације опредељујући утицај су имале цене нафтних деривата и пољопривредних производа. Посматрано по групама производа и услуга, цене прехранбених производа у оквиру базне инфлације су оствариле знатно виши раст него цене непрехрамбених производа и услуга, 13,4% и 8,5% респективно.

Укупан раст цена на мало је у 2008. износио 6,8% и био је знатно нижи у поређењу с претходном годином (10,1%). Раст укупне инфлације је био доминантно одређен кретањем цена које се формирају слободно, на тржишту (допринос 4,9 п.п.). Цене које су под директном или индиректном контролом државе су укупном ценовном расту допринеле са 1,8 п.п., а цене пољопривредних производа са 0,1 п.п.

Годишње стопе инфлације
(децембар на децембар)

Извор: Републички завод за статистику и Народна банка Србије.

Компоненте ценовног раста су имале супротна кретања у првој и другој половини године. За разлику од првог полугођа, када је доминантан фактор кретања укупне инфлације било повећање цена нафтних деривата и цена пољопривредних производа, у другом полугођу те компоненте су деловале дезинфлаторно.

Раст и доприноси цена на мало по компонентама у 2008. години

	Стопе раста (у %)	Доприноси (проц. поени)
Укупно	6,8	6,8
Базна инфлација	10,1	4,9
Пољопривредни производи	1,2	0,1
Регулисане цене	3,8	1,8
Електрична енергија	12,7	1,0
Нафтни деривати	-20,0	-1,8
Комунално-стамбене услуге	8,0	0,0
Услуге друштвене заштите	6,8	0,6
Саобраћајне услуге (регулисане)	5,6	0,1
Хлеб и брашно	8,9	0,3
Цигарете	15,2	0,6
Млеко	19,6	0,5
Лекови	9,5	0,4
Остало	-2,1	0,0

Извор: Републички завод за статистику и Народна банка Србије.

Цене робе и услуге под неким видом контроле државе порасле су за 3,8%, што је знатно ниже у односу на раст ове групе у претходним годинама (14,4% у 2007. и 7,4% у 2006). Пад цена нафтних деривата у другој половини године је у потпуности неутралисао њихов раст из првог полугођа и ублажио утицај раста цена електричне енергије и осталих производа и услуга из посматране групе.

Цене пољопривредних производа су, захваљујући родној 2008. години, оствариле раст од свега 1,2%, наспрам 23,7% у сушној 2007.

Мерено индексом потрошачких цена, међугодишња укупна инфлација је била на вишем нивоу него мерено ценама на мало и на крају године је износила 8,6%. Све три компоненте ценовног раста мерене на тај начин оствариле су виши ниво – цене регулисаних производа 5,6%, цене које се формирају слободно 10,4% и цене пољопривредних производа 9,6%.

Од осталих показатеља раста цена у 2008. години, трошкови живота су порасли за 7,9%, цене произвођача у индустрији за 9,0%, цене произвођача у пољопривреди за 13,5%, а цене угоститељских услуга за 10,4%, све мерено децембар на децембар.

4. Монетарна политика у 2009. години

Народна банка Србије је од 1. јануара 2009. званично прешла на режим циљања инфлације. Основни принципи овог режима монетарне политике дефинисани су *Меморандумом о циљању (таргетирању) инфлације као монетарној стратегији*.⁹ Меморандум је сачињен у складу са *Споразумом о циљању (таргетирању) инфлације*¹⁰, који су закључиле Народна банка Србије и Влада Републике Србије – сагласне да циљање инфлације представља адекватан режим за остваривање стабилности цена, као једног од неопходних услова за обезбеђење дугорочно одрживог привредног раста.

4.1. Основни принципи режима инфлационог таргетирања

Циљана стопа инфлације, која се утврђује као годишња процентуална промена индекса потрошачких цена, једина је нумеричка смерница за монетарну политику коју спроводи Народна банка Србије. Народна банка Србије настоји да подржи и спровођење економске политике Владе под условом да тиме није угрожено остваривање циљане стопе инфлације, нити стабилност финансијског система.

Народна банка Србије ће настојати да инфлацију у оквирима циљаног распона одржава коришћењем референтне каматне стопе, која се примењује у спровођењу основних операција монетарне политике (тренутно, у спровођењу двонедељних репо операција). Референтна каматна стопа представља главни инструмент монетарне политике, док остали инструменти монетарног регулисања имају помоћну улогу – доприносе несметаној трансмисији утицаја референтне каматне стопе на тржиште, као и развоју финансијских тржишта, без угрожавања стабилности финансијског система.

⁹ Меморандум Народне банке Србије о циљању (таргетирању) инфлације као монетарној стратегији усвојен је на седници Монетарног одбора Народне банке Србије 22. децембра 2008. године.

¹⁰ Споразум Народне банке Србије и Владе Републике Србије о циљању (таргетирању) инфлације усвојен је на седници Владе Републике Србије 19. децембра 2008. године.

Народна банка Србије спроводи режим руковођено пливајућег девизног курса, који подразумева право интервенција у случају знатних дневних осцилација на девизном тржишту, угрожености финансијске и ценовне стабилности и заштите адекватног нивоа девизних резерви.

Народна банка Србије наставља процес јачања транспарентности монетарне политике и ефикасне комуникације с јавношћу. Монетарни одбор Народне банке Србије, према утврђеном распореду седница, доноси одлуке о монетарној политици и редовно обавештава јавност о остварењу утврђених циљева за инфлацију и мерама које предузима ради њиховог остваривања у будућности.

4.2. Утврђивање циљева инфлације

Народна банка Србије утврђује циљане стопе инфлације у сарадњи с Владом, на основу анализе текућих и очекиваних макроекономских кретања и средњорочног плана корекције цена на које Влада има директан или индиректан утицај. Циљеви за инфлацију се утврђују у виду континуираног распона укупне инфлације, с централном вредношћу, мерене годишњом процентуалном променом индекса потрошачких цена за неколико година унапред. Циљана стопа инфлације за крај 2009. године креће се распону од 6% до 10%, са централном вредношћу од 8%.¹¹

Од 2009. године новину представља чињеница да Народна банка преузима одговорност за укупну, а не, као до сада, само за базну инфлацију, уз услов да буде укључена у процес планирања регулисаних цена. На тај начин ће бити постигнута ефикаснија комуникација с јавношћу, а тиме и већи утицај на стабилизацију инфлационих очекивања. Јасније ће бити разграничен удео Владе и Народне банке у постизању и очувању стабилности цена, имајући у виду да Народна банка може контролисати само базну инфлацију (инфлацију на конкурентним тржиштима), док је Влада одговорна за део инфлације који настаје као резултат промена регулисаних цена (цене под директним или индиректним утицајем Владе). Имајући у виду значајан удео регулисаних цена у индексу цена, сарадња Народне банке и Владе је неопходна у постизању и очувању ценовне стабилности.

Додатну новину у односу на претходну годину представља и промена начина мерења циљане инфлације – до 2009. она је мерена променом индекса цена на мало, док ће од 2009. то чинити применом индекса потрошачких цена. Мерење инфлације индексом потрошачких цена обезбеђује усклађеност са светском праксом и упоредивост с већином других земаља.

Такође, од 2009. године циљ за инфлацију се поставља континуирано, што омогућава да се остварење циљане инфлације може пратити у сваком моменту, а не само у једном одређеном тренутку (крај године).

Циљеви се утврђују за неколико година унапред, чиме се потврђује усмереност на постизање средњорочне стабилности цена, уважава чињеница

¹¹ Одређена у Меморандуму Народне банке Србије о утврђивању циљане стопе инфлације за период од 2009. до 2011. године.

да је трансмисија утицаја инструмената монетарне политике на инфлацију одложена и доприноси стабилизацији инфлационих очекивања.

Народна банка Србије, у сарадњи с Владом, може мењати договорене и објављене циљеве инфлације. Такве измене биће предузимане само под изузетним условима, а образлагаће их Народна банка Србије.

4.3. Остваривање циљева инфлације

Народна банка Србије ће остваривати циљеве инфлације избором инструмената монетарне политике на одржив, доследан и предвидив начин, како би се избегле непотребне макроекономске флукуације.

Референтна каматна стопа је основни инструмент монетарне политике у режиму циљања инфлације. Остали инструменти монетарног регулисања, укључујући интервенције на девизном тржишту, имају само помоћну улогу.

Корекције референтне каматне стопе биће засноване на анализи тренутне економске ситуације, оцени будућих кретања и средњорочној пројекцији инфлације. Референтна стопа ће бити коригована тако да пројектована инфлација буде у границама циљаног распона у временском периоду који Монетарни одбор буде сматрао одговарајућим с обзиром на природу шокова и општу макроекономску ситуацију. Размере и време таквих корекција пратиће ток монетарне трансмисије, узимајући у обзир одложено дејство које трансмисија подразумева и тренутно доминантну улогу канала девизног курса. Пројекције ће се израђивати редовно и мењаће се у складу с новим подацима и оценама будућих макроекономских кретања.

Не може се очекивати да у сваком моменту остварена инфлација буде једнака циљаној. При озбиљним шоковима није увек могуће, нити пожељно, вратити инфлацију на циљану стопу у кратком временском периоду, с обзиром на кашњења у механизму трансмисије и утицају који би то могло имати на општу макроекономску и финансијску стабилност. Стога ће, као и друге централне банке, Народна банка Србије дозволити привремено одступање инфлације од утврђеног циља у случају да враћање инфлације на циљ у кратком временском периоду захтева промене у монетарној политици које би могле изазвати додатну макроекономску нестабилност.

У случају да инфлација одступи од циља више од шест узастопних месеци, Народна банка Србије је у обавези да обавести Владу о разлозима тог одступања и мерама које ће предузети да се инфлација врати на циљ.

4.4. Извештавање о остваривању циљева инфлације: транспарентност и одговорност монетарне политике

О остварењу циљане инфлације, очекиваној инфлацији и макроекономским кретањима која је детерминишу, као и о мерама монетарне политике које је потребно предузети да би се обезбедило остварење циљане инфлације у будућности – Народна банка Србије редовно обавештава јавност користећи пре свега *Извештај о инфлацији*. Делујући на транспарентан начин и одговорно према јавности, Народна банка Србије:

- објављује саопштења са седнице Монетарног одбора истог дана када је седница одржана;
- одржава конференције за штампу гувернера ради објашњења разлога због којих је Монетарни одбор донео одређену одлуку, као и ради одговора на сва евентуална питања јавности;
- одржава редовне конференције за економске аналитичаре (четири пута годишње) с циљем представљања *Извештаја о инфлацији* и размене мишљења о текућим спорним питањима и кретањима у будућности;
- одржава ванредне аналитичке семинаре и конференције и публикује стручне радове посвећене посебним питањима;
- објављује тромесечно *Извештај о инфлацији*, који представља најважније средство информисања јавности о дешавањима у економији која опредељују одлуке Монетарног одбора и активности централне банке.

4.5. Координација монетарне и фискалне политике и политике доходака

У режиму циљања инфлације координација монетарне и фискалне политике је од кључног значаја. Влада Републике Србије се Споразумом о циљању (таргетирању) инфлације обавезала да ће спроводити одрживу и предвидиву фискалну политику у складу с циљаном инфлацијом.

Влада ће благовремено обавештавати Народну банку Србије о планираној промени фискалне политике, укључујући све релевантне детаље о плановима у погледу буџета и дерегулације цена.

Такође, према Споразуму, Влада и Народна банка Србије су сагласне да сарађују у изградњи институционалних услова неопходних за ефикасно циљање инфлације, и то унапређивањем регулативе која обезбеђује независност Народне банке Србије, као и подстицањем развоја финансијског тржишта и активности везаних за јачање поверења у националну валуту.

Меморандум Народне банке Србије о утврђивању циљане стопе инфлације за период од 2009. до 2011. године¹²

У складу са Законом о Народној банци Србије, који као основни задатак централне банке дефинише постизање и одржавање стабилности цена, Споразумом Народне банке Србије и Владе Републике Србије о циљању (таргетирању) инфлације, као оквиру за постизање стабилности цена у средњорочном периоду, и Меморандумом Народне банке Србије о монетарној стратегији¹³, којима се Народна банка обавезала да, у сарадњи с Владом, утврђује циљане стопе инфлације, Монетарни одбор утврђује циљани распон укупне инфлације (са централном вредношћу), мерене годишњом

¹² Меморандум је усвојен на седници Монетарног одбора НБС 22. децембра 2008. године.

¹³ Меморандум је усвојен на седници Монетарног одбора НБС 22. децембра 2008. године.

процентуалном променом индекса потрошачких цена, за период од 2009. до 2011. године, на следећи начин:

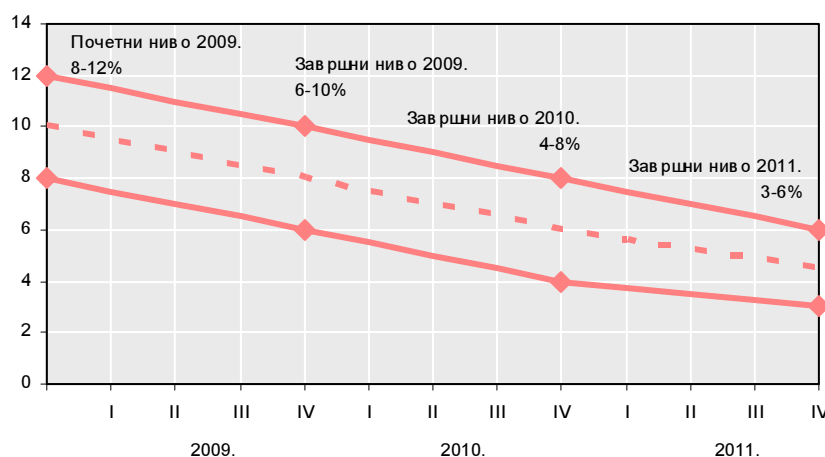
- почетни ниво 2009. године: 8–12% са централном вредношћу од 10%,
- завршни ниво 2009. године: 6–10% са централном вредношћу од 8%,
- завршни ниво 2010. године: 4–8% са централном вредношћу од 6%, и
- завршни ниво 2011. године: 3–6% са централном вредношћу од 4,5%.

Циљеви за инфлацију утврђују се у виду континуираног опадајућег распона годишњих промена потрошачких цена (видети графикон). На тај начин је распон, са централном вредношћу, одређен за сваки појединачни месец у години. Путања циљаних стопа инфлације до 2011. године усклађена је с потребом постизања средњорочне стабилности цена, која, с обзиром на одређење Србије да у средњем року конвергира ка нивоу цена и дохотка Европске уније, износи 2–4% на годишњем нивоу.

Утврђена циљана инфлација, мерена на основу потрошачких цена у 2009. и 2010. години, у складу је с до сада утврђеним циљевима за базну инфлацију мерену на основу цена на мало. Циљеви остају формулисани као континуирани распон са централном вредношћу, али се дефинишу у виду укупне инфлације мерене променама индекса потрошачких цена, уместо у виду базне инфлације мерене променама индекса цена на мало.

Циљеви за инфлацију мерену променама индекса потрошачких цена свеобухватније одражавају кретање цена и обезбеђују јасније разграничење одговорности Народне банке Србије и Владе у постизању и очувању њихове стабилности. Тако утврђени циљеви омогућавају ефикаснију комуникацију с јавношћу и, тиме, већи утицај на стабилизацију инфлаторних очекивања, која су кључна за стабилизацију економске активности.

Циљани распон укупне инфлације мерене индексом
потрошачких цена за период од 2009. до 2011.

Циљане стопе инфлације за период од 2009. до 2011. године Народна банка Србије је утврдила у сарадњи с Владом, на основу анализе текућих и очекиваних макроекономских кретања и нумеричких смерница за раст цена производа и услуга на које Влада утиче директно или индиректно¹⁴.

Утврђене циљеве за инфлацију карактерише следеће:

- **Постепено смањивање циљаних стопа инфлације.** Утврђени циљеви за инфлацију одражавају намеру да се стабилност цена постигне постепеним смањењем инфлације, без изазивања поремећаја у макроекономским процесима у привреди. Постепено смањивање циљева за инфлацију заснива се на оцени дугорочних макроекономских кретања и потреби да се умање притисци на номинални девизни курс, а самим тим и ризици од потенцијално негативног утицаја на конкурентност привреде;

- **Циљ је утврђен као распон са централном вредношћу.** Ширина утврђеног распона циљане инфлације (± 2 до 2011, $\pm 1,5$ п.п. за крај 2011) одражава интерес за стабилизацију економске активности, будући да обезбеђује простор за неопходну флексибилност монетарне политике у наредном периоду без нарушавања њеног кредибилитета. Распон указује на зону која се сматра прихватљивом за кретање инфлације, узимајући у обзир чињеницу да може доћи до бројних пролазних шокова мањих размера који ће изазвати краткорочне осцилације стопа инфлације, али неће захтевати реакцију монетарне политике;

- **Циљ је постављен континуирано.** Централна вредност и распон дефинисани су за сваки појединачни месец у години. То значи да се остварење циљане инфлације може пратити у сваком моменту, а не само у једном одређеном тренутку (крај године). Он такође доприноси стабилизацији инфлационих очекивања у ситуацијама када снажан шок резултира привременим одступањем инфлације од циљаног нивоа;

- **Циљ је утврђен за неколико година унапред.** То одражава одређеност Монетарног одбора за постизање средњорочне стабилности цена и доприноси стабилизацији инфлационих очекивања.

Народна банка Србије, у сарадњи с Владом, може мењати утврђене циљеве за инфлацију. Такве измене биће предузимане само у изузетним околностима, а образлагаће их Народна банка Србије.

¹⁴ Влада, након усаглашавања с Народном банком, може мењати утврђене нумеричке смернице уз одговарајуће образложење (према Споразуму Народне банке Србије и Владе Републике Србије о циљању (таргетирању) инфлације).

Б. ФИНАНСИЈСКА СТАБИЛНОСТ, СУПЕРВИЗИЈА И НАДЗОР ФИНАНСИЈСКОГ СЕКТОРА

1. Банкарски сектор и супервизија банака	61
1.1. Банкарски сектор	61
1.2. Контрола банака	69
2. Послови надзора над обављањем делатности осигурања	73
3. Надзор друштава за управљање добровољним пензијским фондовима	78
4. Надзор пословања давалаца финансијског лизинга	81
5. Финансијска стабилност у 2008. години	85
Функција праћења финансијске стабилности Народне банке Србије	85
Стање финансијске стабилности у 2008. години	86
Мере Народне банке Србије за ублажавање ефеката финансијске кризе	89

Структура финансијског система у Републици Србији у делу који је под супервизијом Народне банке Србије није се у току 2008. године битније променила. Удео билансне суме финансијских организација које контролише Народна банка Србије је у БДП-у износио 72,6%.

Структура финансијског система

(у милијардама динара)

	2007.			2008.		
	Број	Билансна сума	Учешће	Број	Билансна сума	Учешће
Банкарски сектор	36	1.563,75	90,2	34	1.776,95	89,3
Даваоци финансијског лизинга	17	95,30	5,5	17	122,60	6,2
Друштва за осигурање	20	70,60	4,1	24	84,80	4,3
Добровољни пензијски фондови	7	3,05	0,2	10	4,64	0,2
Укупно	80	1.732,70	100,0	85	1.988,99	100,0

Извор: Народна банка Србије.

У финансијском систему доминантну улогу и даље има банкарски сектор, с учешћем од 89,3% у укупној билансној суми, и представља кључни фактор стабилности финансијског система Србије.

1. Банкарски сектор и супервизија банака

1.1. Банкарски сектор

Структура банкарског сектора

На крају 2008. године, банкарски сектор Србије је имао укупно тридесет четири банке, и то:

- двадесет у већинском власништву страних акционара,
- шест с претежно приватним капиталом,
- осам у већинском власништву Републике Србије.

Током године извршено је припајање *National Bank of Greece* Београд Војвођанској банци а.д. Нови Сад и *NLB LHB* банке а.д. Београд *NLB*

Continental банци а.д. Нови Сад, која је променила име у *NLB* банка а.д. Нови Сад. Московска банка а.д. Београд је добила дозволу за рад и почела с радом.

У власничкој структури банкарског сектора током године није било значајнијих измена посматрано према билансној суми, али је удео банака у страном власништву у укупном капиталу банкарског сектора повећан на 73,7%, првенствено на рачун банака у домаћем приватном власништву. У билансној суми, банке у страном власништву су на крају године учествовале са 75,3%.

Власничка структура банкарског сектора у 2008. години
(у милионима динара)

	Билансна сума	Учешће (%)	Капитал	Учешће (%)
Банке с већинским домаћим капиталом:				
- државним	438.275	24,7	110.514	26,3
- приватним	284.333	16,0	59.622	14,2
- приватним	153.942	8,7	50.892	12,1
Банке с већинским страним капиталом	1.338.644	75,3	309.373	73,7
Укупно	1.776.919	100,0	419.887	100,0

Извор: Народна банка Србије.

Билансна сума банкарског сектора са стањем на дан 31. децембра 2008. износила је 1.776.919 милиона динара, што значи да је у поређењу са 31. децембром 2007. године повећана за 215.097 милиона динара, или 13,8%.

Највећи број банака има билансну суму од 10 до 50 милијарди динара. Настављен је тренд укрупњавања, тако да највећих пет банака учествује са око 46% у укупној билансној суми и кредитима и са 50% у укупним депозитима.

Распоред банака по вредности билансне суме у 2007–2008.
(у милионима динара)

Билансна сума	31. децембар 2007.		31. децембар 2008.	
	Број банака	Билансна сума	Број банака	Билансна сума
Преко 100.000	4	632.560	5	820.385
Од 50.000 до 100.000	8	525.822	7	516.903
Од 10.000 до 50.000	15	357.301	15	404.170
До 10.000	8	46.139	7	35.461
УКУПНО	35	1.561.822	34	1.776.919

Извор: Народна банка Србије.

*Структура пасиве и активе банкарског сектора**Структура пасиве***Структура пасиве банака**

(у милионима динара)

	31. децембар 2007.		31. децембар 2008.	
	Износ	Учешће (%)	Износ	Учешће (%)
Трансакциони депозити	300.530	19,2	271.269	15,3
Остали депозити	659.613	42,2	753.438	42,4
Примљени кредити	169.555	10,9	189.546	10,7
Обавезе по основу хартија од вредности	2.596	0,2	21	0,0
Обавезе по основу камата, накнада и промене вредности деривата	2.786	0,2	2.091	0,1
Резервисања	11.345	0,8	13.976	0,8
Обавезе за порезе	622	0,0	705	0,0
Обавезе из добитка	647	0,0	1.192	0,1
Обавезе по основу сталних средстава намењених продаји и средстава пословања које се обуставља	0	0,0	0	0,0
Одложене пореске обавезе	558	0,0	582	0,0
Остале обавезе	85.063	5,5	124.212	7,0
Укупно обавезе	1.233.314	79,0	1.357.032	76,4
Капитал	328.493	21,0	419.887	23,6
Укупно пасива	1.561.807	100,0	1.776.919	100,0

Извор: Народна банка Србије.

Напомена: Структура пасиве за 2007. годину је изведена јер су билансне шеме за банке промењене од јула 2008. године. Неслагање активе и пасиве за 31.12. 2007. настало је услед изузимања неких ставки из биланса и њиховог прекрђивања у ванбиланс.

У структури укупних извора средстава од 1.776.919 милиона динара, највеће учешће, 42,4%, имају остали депозити, затим капитал (23,6%), трансакциони депозити (15,3%) и примљени кредити (10,7%).

Депозитни потенцијал банака износи 1.024.707 милиона динара, или 57,7% укупне пасиве. Повећање депозитног потенцијала у 2008. години за 64.546 милиона динара, или 6,7%, уследило је првенствено због повећања краткорочно орочених депозита и девизних депозита, при чему су највећи пораст имали депозити добијени од других банака и становништва.

Структура капитала банака

(у милионима динара)

КАПИТАЛ	31. децембар 2007.	31. децембар 2008.
Акцијски и остали капитал	272.723	332.725
Резерве	47.636	74.285
Нереализовани губици по основу хартија од вредности	0	116
Добитак	24.905	35.749
Губитак	16.894	22.756
Укупно	328.370	419.887

Извор: Народна банка Србије.

Капитал банкарског сектора је на дан 31. децембра 2008. достигао 419.887 милиона динара и представљао је 23,6% пасиве. У односу на 31. децембар 2007. године, раст капитала је износио 91.517 милиона динара, или 27,9%. Пораст капитала резултат је, с једне стране, позитивног финансијског резултата на нивоу банкарског сектора и већег издвајања у резерве, а, с друге, повећања акцијског капитала ради обезбеђења од могућих ризика.

*Структура aktive***Структура aktive банака**

(у милионима динара)

	31. децембар 2007.		31. децембар 2008.	
	Износ	Учешће (%)	Износ	Учешће (%)
Готовина и готовински еквиваленти	80.274	5,1	266.693	15,0
Опозиви депозити и кредити	551.474	35,3	276.162	15,5
Потраживања по основу камата, накнада, продаје, промене фер вредности деривата и др.	6.567	0,4	9.747	0,6
Дати кредити и депозити	774.293	49,6	1.068.525	60,1
Хартије од вредности (без сопствених акција)	19.344	1,2	19.706	1,1
Удели (учешћа)	6.247	0,4	5.415	0,3
Остали пласмани	45.397	2,9	37.602	2,1
Нематеријална улагања	6.054	0,4	6.321	0,4
Основна средства и инвестиционе некретнине	56.969	3,7	66.182	3,7
Стална средства намењена продаји и средства пословања које се обуставља	334	0,0	215	0,0
Одложена пореска средства	2.527	0,2	2.516	0,2
Остала средства	12.325	0,8	17.835	1,0
Губитак изнад износа капитала	0	0,0	0	0,0
Укупно актива	1.561.805	100,0	1.776.919	100,0

Извор: Народна банка Србије.

Напомена: Структура aktive за 2007. је изведена јер су билансне шеме за банке промењене од јула 2008. Неслагање aktive и пасиве за 31.12. 2007. настало је услед изузимања неких ставки из биланса и њиховог прекњижавања у ванбиланс.

У структури активе, највећи удео имају дати кредити и депозити, с учешћем од 60,1%, затим опозиви депозити и кредити (15,5%) и готовина и готовински еквиваленти (15,0%).

Од укупно датих кредита и депозита, половина је (534.128 милиона динара) пласирана другим предузећима, а 393.684 милиона динара становништву и предузетницима. У односу на 2007. годину, банкарски сектор је донекле успорио кредитну активност, али је она и даље имала високе стопе раста (30% за становништво и 24% за друга предузећа).

Ванбилансне ставке

Укупне ванбилансне ставке банкарског сектора са стањем на дан 31. децембра 2008. износиле су 2.160.519 милиона динара и у поређењу са 31. децембром 2007. повећане су за 580.845 милиона динара, или 36,8%.

Преглед структуре банкарског сектора по висини укупних ванбилансних ставки показује да се највећи број банака налази у групи с ванбилансним ставкама од 10.000 до 50.000 милиона динара, као и да две банке располажу с преко 40% ванбилансних ставки банкарског сектора.

Распоред банака по висини ванбилансне суме

(у милионима динара)

	31. децембар 2007.		31. децембар 2008.	
	Број банака	Ванбилансна сума	Број банака	Ванбилансна сума
Изнад 100.000	4	898.261	8	1.624.871
Од 50.000 до 100.000	7	470.590	3	236.079
Од 10.000 до 50.000	9	128.694	11	234.967
Од 1.000 до 10.000	13	81.952	9	63.493
Испод 1.000	2	177	3	1.109
Укупно	35	1.579.674	34	2.160.519

Извор: Народна банка Србије.

Најзначајније ставке ванбиланса су Друге ванбилансне позиције¹, у износу од 1.102.254 милиона динара (51,0%), и Преузете будуће обавезе, које износе 699.155 милиона динара (32,4%).

Девизни подбилансе

Билансна структура банкарског сектора на дан 31. децембра 2008. са аспекта валутне структуре дата је у следећој табели.

¹ Примљене гаранције и друга јемства, средства из депо послова и остала ванбилансна актива.

Валутна структура биланса и ванбиланса

(у %)

	Актива		Пасива	
	2007.	2008.	2007.	2008.
Биланс				
Динари	40,0	36,9	43,8	43,3
Девизе	28,2	21,5	53,6	55,0
Девизна клаузула	31,8	40,4	2,6	1,7
Остала заштита	-	1,2	-	0,0
Укупно	100,0	100,0	100,0	100,0
Ванбиланс				
Динари	44,7	11,1	42,1	8,5
Девизе	49,8	18,7	52,5	18,9
Девизна клаузула	5,5	6,0	5,4	3,0
Остала заштита	-	0,1	-	0,1
Без валутне структуре	-	64,1	-	69,5
Укупно	100,0	100,0	100,0	100,0

Извор: Народна банка Србије.

Преглед стања девизних позиција банака на нивоу банкарског сектора, на дан 31. децембра 2008, показује да укупна отворена девизна позиција износи 27,9 милијарди динара, тако да изложеност банкарског сектора девизном ризику, исказана показатељем девизног ризика, износи 8,0%.

Девизни ризик банака

(у милионима динара)

Отворена позиција у EUR		Отворена позиција у USD		Отворена позиција у CHF		Отворена позиција у осталим валутама		Отворена позиција у злату		Укупно отворена позиција		Укупна нето отворена девизна позиција
дуга	кратка	дуга	кратка	дуга	кратка	дуга	кратка	дуга	кратка	дуга	кратка	
17.111	5.038	3.616	3.240	4.292	1.799	642	469	64	-	27.931	12.713	27.931

Извор: Народна банка Србије.

Квалитет активе

Квалитет активе банкарског сектора са стањем на дан 31. децембра 2008. приказан је у наредном прегледу.

Укупно обрачуната посебна резерва за процењене губитке по основу класификоване билансне активе и ванбилансних ставки износи 245,3 милијарде динара, а исправке вредности билансне активе и резервисања по ванбилансним ставкама 114,1 милијарду динара.

Класификација aktive банака

(у милионима динара)

	Бруто износ	Укупна класифи- кована актива	Класификована актива		Учешће aktive класификоване у катег. Г и Д у укупној класи- фикованој активи (у %)
			А + Б + В	Г + Д	
Билансна актива	1.916.568	1,177,531	981,558	195,973	16,64
Ванбилансне ставке	2.160.519	662,189	623,936	38,253	5,77
УКУПНО	4.077.087	1,839,720	1,605,494	234,226	12,73

Извор: Народна банка Србије.

Степен концентрације

Кретање вредности ННІ концентрације билансне aktive, кредита и депозита приказано је у наредној табели.

Степен концентрације (ННІ)

	Билансна сума	Кредитна активност	Депозитни потенцијал
31. децембар 2007.	578	567	659
31. децембар 2008.	629	644	696

Извор: Народна банка Србије.

Иако је ННІ и даље испод 1.000, што указује да је на тржишту концентрација ниска, степен концентрације је благо повећан.

Концентрација

(у %)

	31. децембар 2007.	31. децембар 2008.
Учешће у билансној суми		
Прва банка	11,3	14,1
Првих пет банака	44,6	46,2
Првих десет банака	66,3	68,5
Учешће у кредитној активности		
Прва банка	10,3	15,3
Првих пет банака	44,2	45,7
Првих десет банака	66,4	68,3
Учешће у депозитном потенцијалу		
Прва банка	12,9	13,9
Првих пет банака	48,1	49,8
Првих десет банака	68,7	71,7

Извор: Народна банка Србије.

Показатељи пословања

Показатељи пословања банака на дан 31. децембра 2008. приказани су у следећем прегледу.

Показатељи пословања		
	31. дец. 2008.	Број банака с неусклађеним показатељима
Показатељ адекватности капитала (мин. 12%)	21,9%	1
Показатељ великих и највећих могућих кредита (макс. 400%)	42,1%	0
Показатељ трајних улагања (макс. 60%)	17,3%	3
Показатељ ликвидности*	1,81	0
Показатељ девизног ризика	8,0%	4

Извор: Народна банка Србије.
* Просечни месечни показатељ.

Усклађеност пословања с прописаним лимитима показатеља била је код 28 банака потпуна. Код једне банке су неусклађене вредности три показатеља, док је пет банака прекршило по један показатељ пословања.

Профитабилност

Банке су у 2008. исказале позитиван финансијски резултат од 34.956 милиона динара, посматрано у нето износу (укупан добитак умањен за укупан губитак, пре пореза на добит).

Финансијски резултат банака 2007–2008. (у милионима динара)				
	31. децембар 2007.		31. децембар 2008.	
	Износ	Број банака	Износ	Број банака
1. Добитак	29.802	26	44.145	26
2. Губитак	6.329	9	9.189	8
Финансијски резултат (1 – 2)	23.473	35	34.956	34

Извор: Народна банка Србије.

Губитак исказан код три банке чини 79,4% укупног губитка банкарског сектора, а добитак код три банке које су пословале с највећим добитком чини 44,0% укупно исказаног добитка банкарског сектора.

Од укупних прихода банкарског сектора, 54,2% се односи на курсне разлике, док учешће прихода по основу камата износи 14,7%. На страни расхода, курсне разлике имају удео од 61,2%, а промене вредности имовине и обавеза 13,4%.

Индикатори профитабилности

(у %)

	31. децембар 2007.	31. децембар 2008.
Бруто приход/билансна актива	42,31	60,21
Нето приходи од камата/билансна актива	3,97	5,36
Оперативни расходи/ билансна актива	4,54	4,84
Оперативни расходи/нето приход од камата и накнада	79,09	68,32
ROA (%)	1,70	2,08
ROE (%)	8,54	9,28
NIM (%)	6,54	7,76

Извор: Народна банка Србије.

1.2. Контрола банака

Активности у области контроле

У првој половини 2008. године Народна банка Србије је наставила да прати кретање кредитне активности банака са аспекта рочне, валутне и секторске структуре, као и по најактивнијим банкама, односно њиховим комитентима, те својим мерама утицала на њено успоравање, односно заштиту од могућих ризика. У другој половини године, с преливањем првих негативних ефеката глобалне финансијске кризе на пословање банкарског сектора, Народна банка Србије је настојала да својим мерама те ефекте ублажи, обезбеди стабилност банкарског и укупног финансијског система и стимулише наставак кредитне активности. Мерама су пре свега ублажени критеријуми за класификацију билансне aktive и ванбилансних ставки (укључујући и кредите, чији је рок отплате продужен), укинуте неке одредбе из Одлуке о усклађивању стања бруто пласмана одобрених становништву са основним капиталом банака и укинуте обавезе формирања резерви за опште банкарске ризике који могу настати као последица наглог раста билансне aktive и ванбилансних ставки. Истовремено с тим, појачане су и активности на праћењу ликвидности банака.

Закључени су билатерални меморандуми о сарадњи са иностраним централним банкама и институцијама надлежним за супервизију банака и домаћим државним органима и организацијама: с Централном банком Русије, Народном банком Републике Македоније, *Hungarian Financial Supervisory Authority*, Комисијом за банкарство, финансије и осигурање Белгије (CBFA), као и с Комисијом за заштиту конкуренције, и мултилатерални споразум између Народне банке Србије и Агенције за банкарство Федерације Босне и Херцеговине, *Bank of Greece*, Народне банке Републике Македоније, Агенције за банкарство Републике Српске, *National Bank of Romania*, Централне банке Црне Горе и *Central Bank of Cyprus*.

Регулаторна активност Народне банке Србије

На основу новог Закона о банкама и подзаконских аката, Народна банка Србије је у оквиру своје супервизорске функције објавила сет извештаја којима се обезбеђује целовита примена и праћење тих аката. Поред тога, донете су и нове билансне шеме за банке и Правилник о Контном оквиру и садржини рачуна у Контном оквиру за банке. То је захтевало знатне измене и у рејтинг систему и моделу стрес-теста који се користе за потребе супервизије.

У делу регулативе из области супервизије, Народна банка Србије је донела: Одлуку о измени Одлуке о спољној ревизији банака, с Листом спољних ревизора који могу вршити ревизију финансијских извештаја банке; Одлуку о измени Одлуке о адекватности капитала банке (две измене); Одлуку о измени Одлуке о усклађивању стања бруто пласмана одобрених становништву са основним капиталом банака; Упутство о измени Упутства за спровођење Одлуке о усклађивању стања бруто пласмана одобрених становништву са основним капиталом банака; Упутство о извештајима банака; Упутство о извештајима банака у вези с показатељем адекватности капитала, капиталним захтевима и књигом трговања банке; Одлуку о измени Одлуке о спровођењу одредаба Закона о банкама које се односе на контролу банкарске групе на консолидованој основи; Одлуку о измени Одлуке о управљању ризицима банке; Одлуку о допуни Одлуке о управљању ризицима банке; Одлуку о измени Одлуке о класификацији билансне активе и ванбилансних ставки банке; Одлуку о изменама и допунама Одлуке о класификацији билансне активе и ванбилансних ставки банке; Одлуку о привременим мерама за очување стабилности банкарског система у Републици Србији и Одлуку о привременим мерама за очување финансијске стабилности у Републици Србији.

Бонитетна контрола банака

Обављање бонитетне контроле може се груписати на активности везане за праћења пословања и финансијског стања банака, активности по захтевима банака и активности радне групе задужене за имплементацију оквира Базела II.

Праћење финансијског стања банака путем њихове бонитетне (*off-site*) контроле је у првих девет месеци 2008. било усмерено на надзор и процену поштовања прописаних показатеља пословања и других законских обавеза банака. Након тога је, од октобра, због актуелних дешавања на светским финансијским тржиштима и отежаног приступа новим изворима финансирања, пажња контроле преусмерена на појачано праћење ликвидности банака. На основу месечних и тромесечних извештаја које банке редовно достављају Народној банци Србије, израђују се анализе пословања банака по методологији CAMELS.

Током године је настављен процес усавршавања методологије стрес-тестова. На основу налаза посредне контроле, покренут је поступак предузимања корективних мера према једној банци.

У оквиру континуиране сарадње са страним супервизорима, представници Народне банке Србије активно учествују на колецима супервизора осам банкарских група. Током 2008. године, то је, између осталог,

обухватало разматрање предузетих мера *home* и *host* супервизора за превазилажење ефеката тренутне економске кризе.

Активности по захтевима банака подразумевале су пре свега оцену бонитета потенцијалних стизалаца акција банака, укључујући бонитет акционара банака којима је укинута претходно дата сагласност Народне банке Србије за стицање власништва која им омогућава преко 5% гласачких права (шест банака), као и оцену бонитета оснивача банке која је у току 2008. године добила *greenfield* лиценцу.

На захтев две банке, извршене су оцене економске оправданости и потенцијалног утицаја припајања банке на концентрацију којом се нарушава конкуренција на финансијском тржишту. Такође, на захтев банака, процењивана је испуњеност услова за оснивање подређених друштава, за изузимање потраживања покривених безусловном, неопозивом гаранцијом плативом на први позив матичне банке или неке друге чланице групе, за укључивање субординираних обавеза у допунски капитал I, за изузимање подређеног друштва, које испуњава услове прописане Законом о банкама, из ревизије на консолидованој основи и за стицање сопствених акција.

У оквиру активности радне групе задужене за имплементацију оквира Базела II, завршене су прелиминарне активности, које су, у складу са Стратегијом увођења стандарда Базела II, подразумевале упоређивање домаће регулативе и праксе с регулативом и праксом ЕУ, припрему препорука за усклађивање домаће регулативе и праксе с базелским *Core principles for effective banking supervision*, као и израду компаративне анализе регулативе држава чланица ЕУ и земаља из региона.

Радна група је сачинила оперативни план активности увођења стандарда Базела II с дефинисаним активностима и роковима за њихово спровођење и преглед дискреционих права Директива ЕУ 2006/48 и 2006/49. Спроведен је Упитник о примени стандарда Базела II у банкама и извршена анализа резултата: по банкама, за цео банкарски сектор, по реег групама и по власничкој структури. Радна група је сачинила и документ – Основни елементи плана имплементације стандарда Базела II у банкама, у складу с којим су банке сачиниле своје планове и доставиле их Радној групи. На основу препорука Радне групе, у свим банкама је формиран тим за увођење стандарда Базела II, у оквиру кога је одређен координатор за сарадњу с Радном групом.

У складу с принципом транспарентности, реализован је део Интернет странице Народне банке Србије који се односи на процес увођења стандарда Базела II, који обухвата: основне информације о тим стандардима, информације у вези с националном имплементацијом (објављени су: Стратегија, Оперативни план, Упитник и резултати анкете), информације у вези са имплементацијом у ЕУ, релевантна документа, као и новости и саопштења које Радна група редовно ажурира.

Током године су сачињени први нацрти следећих одлука: Одлуке о адекватности капитала банака; Одлуке о управљању ризицима и процесу интерне процене адекватности капитала банака; Одлуке о обелодањивању; Одлуке о стандардизованом приступу кредитном ризику; Одлуке о агенцијама за екстерни кредитни рејтинг и Одлуке о оперативном ризику. Такође, започете су активности на изради рејтинг система и квантитативне студије утицаја примене стандарда Базела II на адекватност капитала банака, као и на

изради нацрта следећих одлука: Одлуке о техникама ублажавања кредитног ризика; Одлуке о тржишним ризицима; Одлуке о ризику измирења/испоруке и ризику друге уговорне стране и Одлуке о великим изложеностима.

Непосредна контрола банака

У 2008. години извршене су 23 непосредне контроле код укупно 18 банака, и то: циљане контроле (пет), контроле спровођења налога и мера које је изрекла Народна банка Србије (11) и дијагностичко испитивање управљања ризиком ликвидности (седам). Сачињене су белешке у вези с контролним поступком (одговор на примедбе банака, спровођење налога и мера, сагласност на план активности) код 16 банака. Такође, дата су мишљења и тумачења законских прописа према захтевима које су доставиле банке (14).

У оквиру непосредних контрола, извршено је десет контрола динарског и девизног платног промета и примене одредаба Закона о спречавању прања новца, Одлуке о минималној садржини процедуре "Упознај свог клијента" и Одлуке о условима и начину отварања, вођења и гашења рачуна код банке, као и седам непосредних контрола с циљем провере спровођења налога и мера из изречених корективних мера (писмена опомена и налогодавно писмо). Спроведене су и 3.292 редовне контроле обављања мењачких послова код овлашћених мењача, 675 контрола извршења решења, 589 контрола отварања мењачница и 162 контроле затварања мењачница. Ради унапређења послова непосредне контроле, сачињен је део приручника за контролу који се односи на кредитни, оперативни, тржишни ризик и ризик ликвидности.

Спровођење мера према банкама

У оквиру спровођења мера према банкама, Народна банка Србије је током 2008. године донела: једно решење о давању прелиминарног одобрења за оснивање банке; једно решење о издавању дозволе за рад; једно решење о давању сагласности на акта банке; 21 решење о давању сагласности на измене и допуне уговора о оснивању, односно измене и допуне статута банке; два решења о одбијању захтева за давање сагласности на измене и допуне уговора о оснивању, односно измене и допуне статута банке; 13 сагласности о испуњености услова за укључивање субординираних обавеза у допунски капитал банке; 64 претходне писмене сагласности на изузеће потраживања из обрачуна великих и највећих могућих кредита датих једном зајмопримцу обезбеђених безусловном гаранцијом плативом на први позив издатом од банке већинског акционара или банке чланице исте банкарске групе; три решења о испуњености услова за покретање стечајног поступка и низ других сагласности, решења и закључака.

Мере предузимане у оквиру контролне функције обухватају: три писмене опомене, три налогодавна писма, четири решења о изреченим налозима и мерама; седам решења о изрицању новчане казне; једно решење о привременој мери; једно решење о увођењу принудне управе; девет закључака о обустављању поступка контроле код банке којој је изречена корективна мера; четири сагласности на план активности; шест пријава за привредни преступ које је Народна банка Србије поднела против банке и одговорних лица у банци и једно решење о стављању предузећа за ревизију на Листу спољних ревизора који могу вршити ревизију финансијских извештаја банке, коју утврђује Народна банка Србије.

Планови за 2009. годину

Активности у 2009. години биће усмерене на:

- појачано праћење ликвидности и солвентности банака,
- спровођење дијагностичких контрола свих банака,
- спровођење стрес-тестова ради процене отпорности банака на неповољна макроекономска кретања,
- реализацију Стратегије увођења стандарда Базела II и припрему нацрта одговарајуће законске и подзаконске регулативе,
- даљи развој контролне функције,
- унапређење кадровских ресурса, и
- унапређење комуникације с пословним банкама.

2. Послови надзора над обављањем делатности осигурања

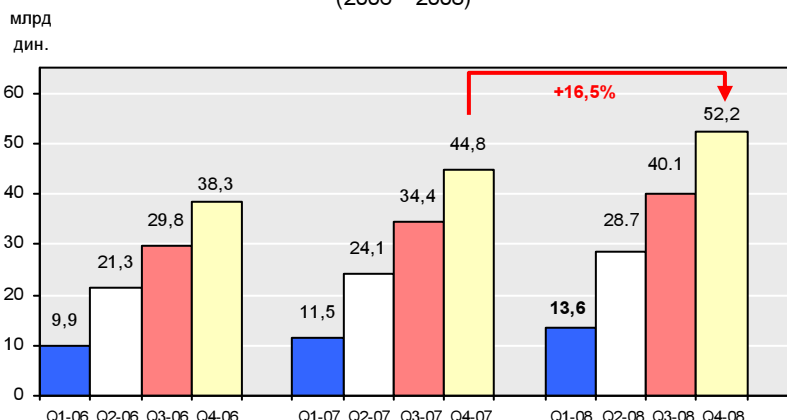
Тржиште осигурања у Србији

Сектор осигурања има значајан утицај на развој економије сваке земље и важан је чинилац стабилности финансијског сектора. Према показатељима развијености као што су однос укупне премије и бруто домаћег производа и укупна премија по становнику – тржиште осигурања у Србији је знатно мање развијено у поређењу са земљама чланицама Европске уније. Наведена два показатеља у Србији нису битније промењена у 2008. години у поређењу с претходним годинама. Премија осигурања је у процењеном бруто домаћем производу имала учешће од 1,9%, а премија по становнику је достигла 112 долара, или 80 евра².

Број друштава за осигурање је порастао са 20 у 2007. години на 24 у 2008. Од њих се 20 бавило искључиво пословима осигурања, три друштва само пословима реосигурања, а једно и пословима осигурања и пословима реосигурања. Од друштава која се баве пословима осигурања, искључиво животним осигурањем се бавило шест друштава, искључиво неживотним осигурањем девет, а и животним и неживотним осигурањем шест друштава. Посматрано према власничкој структури капитала, од 24 друштва за осигурање 17 је у већинском страном власништву, а седам у домаћем, од којих је једно друштво у државно-друштвеној својини, а шест у приватној својини.

² Према последњим објављеним подацима Swiss Re за 2007. годину, учешће премије у бруто домаћем производу за 27 земаља чланица Европске уније износило је 8,76%, а премија по становнику 2.982 САД долара. Учешће премије у бруто домаћем производу за групу формирану према методологији Swiss Re-а, у коју су, између осталих, сврстани Србија, Словенија, Чешка, Мађарска, Пољска, Хрватска, Бугарска и Румунија, износило је 2,75%, а премија по становнику 72 САД долара

Тромесечно кретање укупне премије
(2006 – 2008)

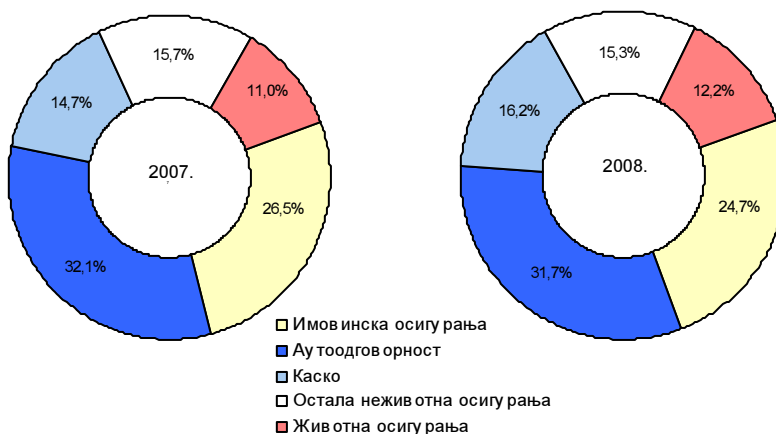

Извор: Народна банка Србије.

У продајној мрежи, поред друштава за осигурање, учествује 11 банака које су добиле дозволу за обављање послова заступања, 65 правних лица, 122 физичка лица-предузетника и једна туристичка агенција. Овлашћење за обављање послова заступања, односно посредовања у осигурању, у 2008. години је поседовало 8.190 физичких лица.

Друштва за осигурање су остварила укупну премију у висини од 52,2 милијарде динара (589 милиона евра), што представља пораст од 16,5% у односу на претходну годину, када је износила 44,8 милијарди динара (565 милиона евра). У структури укупног портфеља, осигурање од аутоодговорности, које је у 2006. години од имовинских осигурања преузело водеће учешће, задржало је водеће учешће и у 2008. са 31,7%, док су имовинска осигурања, настављајући да смањују учешће, своје учешће свела на 24,7%. Иза имовинских осигурања, по висини учешћа следи осигурање моторних возила – каско, врста осигурања с најзначајнијим повећањем учешћа – са 14,7% у 2007. години на 16,2% у 2008 – уз пораст премије од 27,9% у односу на 2007. годину.

Укупна премија према врстама осигурања у 2007. и 2008. години

Извор: Народна банка Србије.

Као и претходних година, значајан годишњи пораст премије у групи неживотних осигурања бележи и добровољно здравствено осигурање (22,9%). Код њега се уочава такође раст учешћа, са 3,9% у 2007. на 4,1%. Имајући у виду, с једне стране, узлазни тренд ове врсте осигурања у протеклом периоду и, с друге, уређивање ове области ступањем на снагу нове регулативе крајем 2008. године, према којој друштва за осигурање имају обавезу усклађивања свог пословања у 2009. години, може се реално очекивати појава на тржишту нових пакета добровољног здравственог осигурања.

Концентрација на тржишту осигурања, мерена *Herfindahl–Hirschman*-овим индексом, први пут је као умерена забележена у 2007. години (1.523), с даљим смањењем у 2008, када је тај индекс износио 1.433.

Друштва за осигурање у страном власништву настављају да повећавају раније забележено преовлађујуће учешће у премији неживотних осигурања, са 59,1% у 2007. години на 61%, а у укупној имовини са 58,6% на 61,2%, задржавајући при том на истом нивоу учешће у премији животних осигурања (92,6%) и учешће у броју запослених (70%).

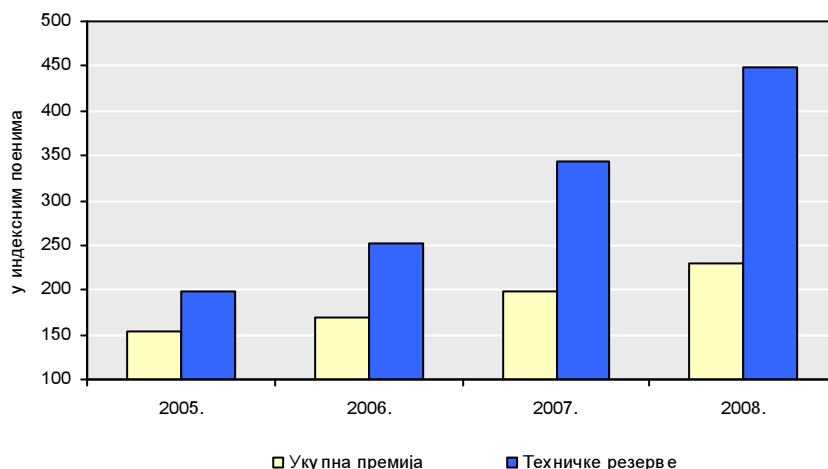
Обим пословања сектора осигурања, мерен билансом сумом друштава која су обављала послове осигурања и реосигурања, повећан је за 20,1% и износио је 84,8 милијарди динара.

У структури активе друштава за осигурање са стањем на дан 31. децембра 2008, на сталну имовину се односи 41,5% (од чега 22,5% на некретнине, а 18,3% на дугорочне финансијске пласмане), док се на обртну имовину односи 58,5% (од чега на краткорочне финансијске пласмане 27,2%, а на потраживања по премијама 12%). Највеће учешће у активи у последње три године имају краткорочни финансијски пласмани – на дан 31. децембра 27,2%, с растом од 15,9% у односу на претходну годину, за разлику од 2004. и 2005. године када су највеће учешће имале некретнине, постројења и опрема.

У структури пасиве, на дан 31. децембра техничке резерве су имале учешће од 60,7%, а капитал и резерве 29,9%. Тиме је настављен тренд повећања учешћа издвајања средстава у техничке резерве започет у 2005. години. Док капитал бележи нешто успоренији раст, са 24,7 милијарде динара у 2007. години на 25,3 милијарде динара у 2008, техничке резерве у посматраном периоду бележе раст од 30,3%. Највећи пораст у структури ових резерви, са стопом од 49,5%, имала је математичка резерва, а значајан је и пораст резервисаних штета (31,8%). Томе су допринели подзаконском регулативом у 2007. години уведени критеријуми за резервацију штета и континуирани надзор адекватности тих резерви, као и предузете мере.

Значајан показатељ резултата предузетих активности на стабилизацији и уређивању тржишта осигурања представља и кретање техничких резерви и укупне премије. Наредни графикон, у коме је као базна година посматрања узета 2004, говори у прилог знатно бржег раста техничких резерви од укупне премије, с обзиром на прихватање праксе осигураваача да ове резерве реалније процењују и тиме у већој мери штите интересе осигураника и корисника осигурања.

Кретање укупне премије и техничких резерви
(2004 = 100)

Извор: Народна банка Србије.

Показатељи пословања

Маргина солвентности на дан 31. децембра 2008. је износила 12,2 милијарде динара, а гарантна резерва 21 милијарду динара, при чему је раст маргине, који зависи од кретања премије и прилива капитала нових друштава за осигурање, био знатно наглашенији. На нивоу свих друштава која се претежно баве неживотним осигурањима, однос гарантне резерве и маргине солвентности је износио 171,4%, а код друштава која се претежно баве животним осигурањима 157,9%.

У друштвима која се претежно баве пословима неживотних осигурања приметна је нешто слабија покривеност техничких резерви у односу на 2007. годину. Наиме, према подацима које су доставила друштва, покривеност техничких резерви прописаним облицима aktive износи 90,4%, док је у 2007. години износила 96,4%, што је било условљено кретањима берзанских индекса крајем 2007. и током 2008. године. У друштвима која се претежно баве пословима животних осигурања, покривеност техничких резерви прописаним облицима aktive је задовољена и износи 100,3%.

Посматрано укупно за сва друштва која се баве пословима осигурања, техничке резерве неживотних осигурања највећим делом су биле покривене депоновањем код банака (са 30%), готовином (са 20%), потраживањима за недоспеле премије (са 12%), државним хартијама од вредности (са 10%) и акцијама којима се тргује на тржишту (са 7%). У структури покрића техничких резерви животних осигурања, најзаступљеније је улагање у државне хартије од вредности (са 71%), а затим следи депоновање код банака (са 19%).

Меродавни технички резултат у самопридржају, као индикатор политике цена и адекватности, тј. довољности премија за измирење обавеза по основу уговора о осигурању и адекватности преноса ризика у реосигурање и саосигурање, износи 78,1% и повољнији је у односу на 2007. годину, када је износио 84,2%.

У друштвима која се претежно баве пословима неживотних осигурања, показатељ усклађености краткорочних средстава (обртна имовина умањена за залихе) и краткорочних обавеза, који је у 2007. години износио 96,9%, у 2008. износи 103,2%, док је у друштвима која се претежно баве пословима животних осигурања овај показатељ у 2007. износио 276,5%, а у 2008. 197,4%. Ти подаци указују на довољност ликвидних средстава за измирење краткорочних обавеза.

Резултати контроле друштава за осигурање

На основу података о стању тржишта осигурања у 2008. може се закључити да се развој тржишта осигурања у нас наставља. Томе су у знатној мери допринеле активности Народне банке Србије на стварању нормативног оквира, који обезбеђује стабилност овог тржишта, а нарочито солвентност и ликвидност друштава за осигурање, као и благовремено извршавање обавеза према оштећеним лицима.

Имајући у виду утицај актуелне економске кризе на берзу, као и могући утицај на вредност улагања друштава за осигурање, Народна банка Србије је донела Одлуку о привременим мерама за очување финансијске стабилности, којом су повећани лимити улагања у техничке резерве друштава за осигурање у депозите банака са 30 на 35% и са 35 на 40% за животно, односно неживотно осигурање, и изменила услове које треба да испуњавају акције у које се средства улажу.

Контролне активности Народне банке Србије у 2008. години биле су у функцији реализације трећег циклуса непосредних контрола друштава за осигурање, који је започет крајем 2007. Поред провере законитости и правилности у пословању код седам друштава, вршена је и оцена изложености одређених пословних активности различитим ризицима, с циљем сагледавања степена развијености и адекватности успостављених система интерних контрола у друштвима, као и начина управљања ризицима.

Стога је у 2008. години, као и у претходној, посебна пажња била посвећена едукацији запослених у погледу основних елемената супервизорског приступа контроли на бази ризика.

У току године је донето пет решења о изрицању мера надзора (једно се односи на контролу извршену крајем 2007, а четири на контроле чији је целокупан поступак окончан у 2008). Мерама је налагано отклањање незаконитости и неправилности у пословању, као и у поступањима која нису у складу с правилима о управљању ризиком (која се најчешће односе на: процењивање билансних позиција, усаглашавање депоновања и улагања средстава техничких резерви с прописаном висином и структуром, усаглашавање потраживања и обавеза, побољшање програмских решења у финансијско-рачуноводственим системима, установљавање и правилно вођење одређених пословних књига, успостављање или побољшање система интерних контрола, раскидање или преиспитивање одредаба одређених уговора, побољшање начина обављање интерне ревизије и сл.).

У оквиру унапређења актуарске професије, завршена је, у сарадњи с *Bearing Point*-ом, обука за свих пет нивоа утврђених Програмом обуке за стицање звања овлашћеног актуара.

Предвиђене активности у 2009. години

Активности Народне банке Србије ће и у 2009. години бити усмерене у правцу стабилизације сектора осигурања, обезбеђивања услова за развој сектора и развоја функције супервизије.

У оквиру стабилизације сектора осигурања планира се: наставак контролног циклуса започетог крајем 2007, уз предузимање мера с циљем отклањања утврђених незаконитости и неправилности, као и праћење да ли контролисани субјекти извршавају изречене мере; анализа ревизорских и актуарских извештаја и, зависно од констатација, доследно предузимање адекватних активности и анализа излазних извештаја на бази електронски достављених података о пословању ради анализе и обелодањивања стања и пословања сектора осигурања.

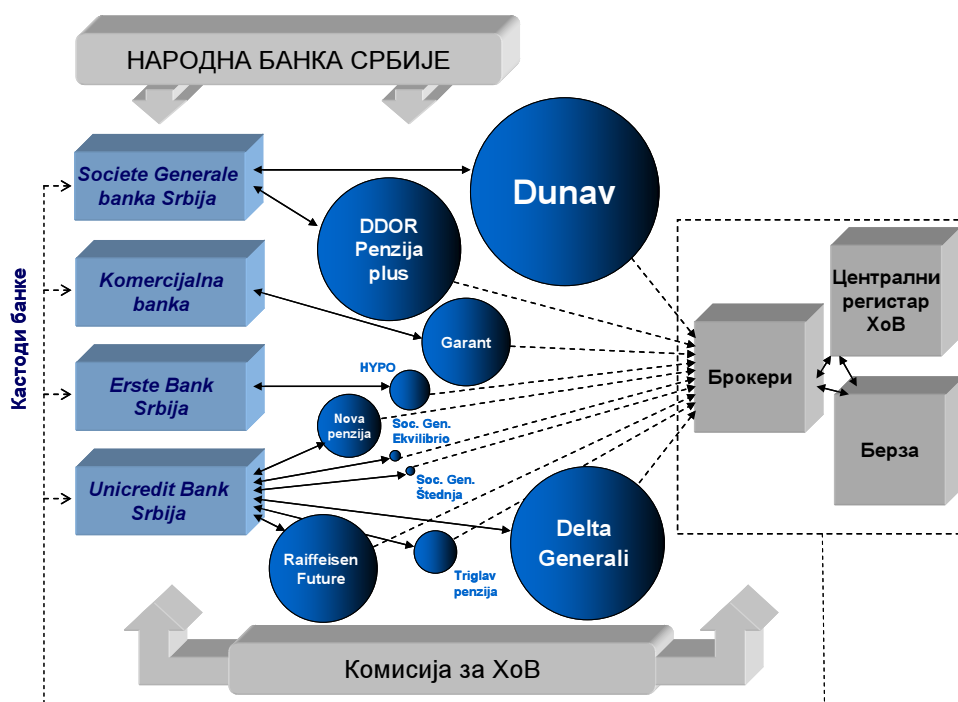
Обезбеђивање услова за развој сектора осигурања огледаће се у: раду на изменама и допунама Закона о осигурању и подзаконских аката, у оквиру Националног програма за интеграцију Канцеларије за европске интеграције; наставку активности на унапређењу комуникације с друштвима за осигурање као и доследној супервизији над друштвима ради одржавања стабилности и сигурности сектора и избегавања системског ризика; као и организацији испита за физичка лица – посреднике, заступнике и актуаре.

Активности на развијању функције супервизије ће обухватати: унапређење концепта портфолио менаџера ради праћења пословања друштава са аспекта процене изложености ризицима; ажурирање Регистра података о друштвима за осигурање и о другим субјектима надзора; обелодањивање CARMEL показатеља друштвима за осигурање с циљем развоја самодисциплине; финализацију смерница развоја пројекта увођења метода резервације штета; подстицање сектора на учешће у развоју стандарда и прописа у области заштите осигураника, управљања, поузданости извештавања, објављивања података и управљања ризицима; активну улогу у развоју актуарске професије кроз реализацију Меморандума о разумевању с факултетима о вршењу актуарске обуке у складу са стандардима IAA и континуирано лиценцирање актуара; перманентну и повремену едукацију запослених и сл.

3. Надзор друштава за управљање добровољним пензијским фондовима

Добровољни пензијски фондови послују на нашем тржишту нешто више од две године, што је релативно кратак временски период с обзиром на дугорочан карактер овог вида улагања. На тржишту добровољних пензијских фондова тренутно послује девет друштава, која управљају имовином десет добровољних пензијских фондова. У току 2008. године основана су два нова друштва за управљање добровољним пензијским фондовима, *Société Générale Penzije* а.д. Београд (које је организовало два фонда, *Société Générale Štednju* и *Société Générale Ekvilibrio*), и Друштво за управљање добровољним пензијским фондом *HYPO* а.д. Београд. Добровољни пензијски фонд *HYPO* је прву вредност инвестиционе јединице објавио 4. августа, а фондови *Société Générale Štednja* и *Société Générale Ekvilibrio* 6. новембра.

Учесници на тржишту добровољних пензијских фондова
у 2008. години

Тренутно на тржишту послују четири кастоди банке, пет банака посредника и 96 физичких лица која обављају послове информисања о чланству у добровољним пензијским фондовима. При куповини и продаји хартија од вредности друштва за управљање сарађују са 16 брокерских кућа.

Нето имовина добровољних пензијских фондова је у порасту – по основу уплата чланова. На крају 2008. године нето имовина фондова је износила око 4,6 милијарди динара, што је за око 52% више у односу на крај претходне.

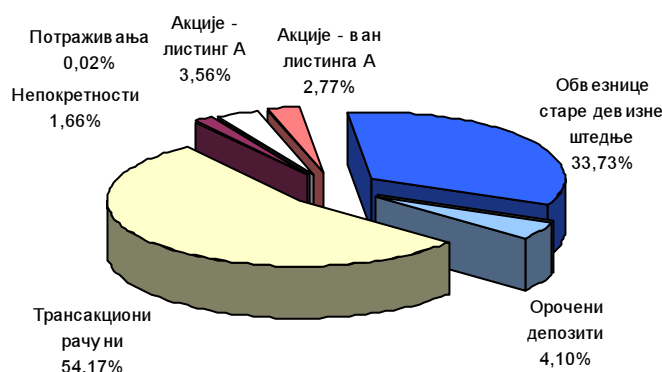
Појава нових фондова и пораст учешћа фондова који нису пренели средства по основу добровољног пензијског осигурања допринели су смањењу концентрисаности тржишта добровољних пензијских фондова. И поред тога, тржиште је високо концентрисано, с обзиром да имовина три фонда у која је извршен трансфер средстава по основу добровољног пензијског осигурања заједно чини око 85% тог тржишта.

У 2008. години друштва су забележила губитак, који укупно износи око 253 милиона динара. То се објашњава издвајањем значајног дела средстава у сврху позиционирања на тржишту, с обзиром на то да су друштва још увек на почетку свог развоја. Тај губитак се не може надокнадити умањивањем вредности средстава акумулираних на индивидуалним рачунима чланова фонда, пошто је имовина друштва одвојена од имовине фонда. У структури прихода, највећи удео имају приходи од накнада (130 милиона динара) и финансијски приходи (119 милиона динара). У укупним расходима, највеће ставке су трошкови зарада, накнада зарада и други лични расходи (253 милиона динара), трошкови амортизације, резервисања, услуга и други пословни расходи (176 милиона динара), као и трошкови маркетинга (53 милиона динара).

На крају 2008. године, седам фондова који послују дуже од годину дана имало је обавезу да објави принос за последњу годину и принос од почетка пословања до 31. децембра 2008. Просечан принос³ који су фондови током 2008. године остварили је негативан и износи око –7%.

Структура имовине добровољних пензијских фондова мењала се у складу са актуелним тржишним околностима. Учешће акција се константно смањивало, тако да је крајем године у акције уложено 6,3% имовине фондова, што је за око четири пута мање у односу на исти период претходне године. Истовремено је регистрован константан раст средстава на трансакционим рачунима, па су они на крају године чинили највећу ставку у структури имовине (54,2%). Следе их обвезнице старе девизне штедње, с учешћем од 33,7%. Њихов удео је током године био релативно стабилан.

Структура укупне имовине фондова
на крају 2008. године

Извор: Друштва за управљање добровољним пензијским фондовима.

У страној валути, за сада само у еврима, на крају године се налазило око 1,7 милијарди динара, или 36% имовине, а у домаћој валути близу три милијарде динара, или 64% имовине. Имовину у еврима највећим делом чине обвезнице старе девизне штедње.

Народна банка, посредном контролом, континуирано врши надзор над делатношћу друштава за управљање. Увид у квалитет и процена квалитета пословања друштава врши се на основну анализе дневних, месечних, полугодишњих и годишњих извештаја које су друштва дужна да достављају Народној банци. Континуирано се прати вредност нето имовине фондова, структура улагања, вредност инвестиционе јединице и остварени принос.

Ради унапређења регулативе из области добровољних пензијских фондова, Народна банка је извршила измене и допуне четири подзаконска

³ Просечан принос фондова је изражен као принос просечно пондерисане вредности инвестиционих јединица свих фондова, при чему се као пондер користи нето имовина фондова (FONDex).

акта: Одлуке о структури и начину израчунавања капитала друштва за управљање добровољним пензијским фондом, Правилника о садржају и форми образаца финансијских извештаја друштава за управљање добровољним пензијским фондовима, Правилника о Контном оквиру и садржини рачуна у Контном оквиру за друштва за управљање добровољним пензијским фондовима и Одлуке о отварању, вођењу и преносу индивидуалних рачуна чланова добровољног пензионог фонда.

Народна банка је, као и претходне године, била ангажована на плану едукације грађана ради њиховог ближег упознавања с добровољним пензијским фондовима. Пошто су фондови релативно нов финансијски производ на нашем тржишту, рад на едукацији је од значаја за будући развој тог вида дугорочне штедње. Народна банка је објавила низ публикација, инсертера и брошура у којима се пружају информације о начину пословања добровољних пензијских фондова, о предностима у односу на друге видове штедње, као и о ризицима који могу настати у пословању фонда.

У 2009. години, Народна банка планира даљи рад на унапређењу регулативе из области добровољних пензијских фондова, рад на интерним актима како би се побољшао процес рада, затим континуирану обуку и усавршавање кадрова, увођење техничких унапређења ради повећања ефикасности поступка супервизије и наставак едукативних активности. Поред тога, наставиће сарадњу с члановима Организације пензијских супервизора, с друштвима за управљање, као и са осталим учесницима на тржишту с циљем унапређења функционисања целокупног система добровољних пензијских фондова.

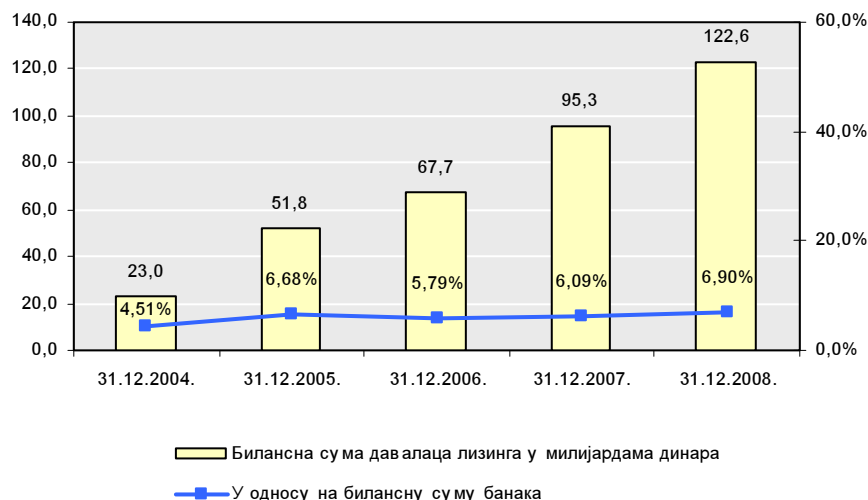
4. Надзор пословања давалаца финансијског лизинга

У току 2008. године дозволу Народне банке Србије за обављање послова финансијског лизинга имало је, као и на крају 2007, 17 давалаца лизинга. Од укупног броја давалаца финансијског лизинга, 11 су у већинском власништву страних правних лица, пет у већинском власништву домаћих правних лица, док је код једног даваоца финансијског лизинга удео у власништву домаћег и страног оснивача једнак. Оснивачи два даваоца финансијског лизинга не припадају финансијском сектору, док су оснивачи осталих давалаца лизинга банке, чланице банкарских група или друге финансијске институције. У сектору финансијског лизинга на крају 2008. године је било запослено укупно 516 лица.

Билансна сума и билансна структура

Обим пословања сектора финансијског лизинга, мерен билансном сумом давалаца лизинга, у 2008. години је повећан за 28,6%, на 122,6 милијарди динара. Будући да је активност сектора лизинга расла, његова билансна сума је на дан 31. децембра 2008. достигла 6,9% билансне суме банкарског сектора.

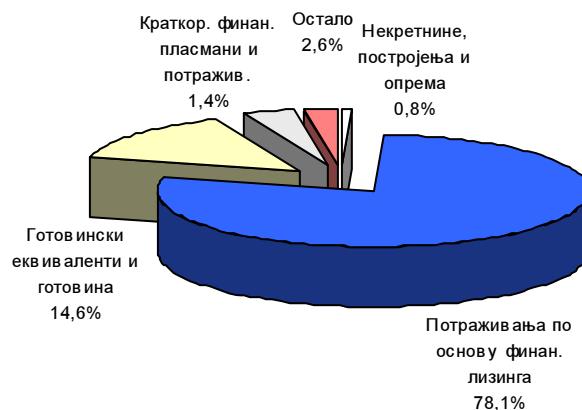
Однос билансне суме банака и давалаца лизинга
(у милијардама динара)

Извор: Народна банка Србије.

У структури укупне aktive давалаца финансијског лизинга на дан 31. децембра 2008, на потраживања по основу финансијског лизинга се односи 78,1%. У структури укупне пасиве, највећи део се односи на дугорочне кредите из иностранства – чак 86,8%, што указује на чињеницу да даваоци лизинга своје активности претежно финансирају путем дугорочног задуживања у иностранству.

Структура active на дан 31. 12. 2008. године

Извор: Народна банка Србије.

Учешће потраживања по основу финансијског лизинга је смањено у односу на 2007. годину, са 79,5% на 78,1%, док се учешће позиције готовине и готовинских еквивалената у укупној билансној активи минимално повећало, са 14,5% на 14,6%. Позиција готовински еквиваленти и готовина садржи и издвојена средства резерве на кредите, друге позајмице и допунске уплате из иностранства (изузев уплате по основу основног капитала), која су на дан 31. децембра 2008. у износу наведене позиције учествовала с високих 81,9%.

Раст укупне пасиве од 28,6% и капитала од 5,5% утицао је на смањење учешћа капитала у укупној пасиви са 6,2% (у 2007. години) на 5,1%. У структури капитала, највећи део се односи на основни капитал, а затим на резерве и нераспоређену добит.

Структура пасиве на дан 31. 12. 2008. године

Извор: Народна банка Србије.

Учешће дугорочних кредита из иностранства у пасиви повећало се са 86,1%, у 2007. години, на 86,8%, док се учешће дугорочних кредита у земљи повећало са 3,6% на 4,0%. Краткорочне обавезе у укупној пасиви су, као и у 2007. години, учествовале са 3,9%, од чега се на краткорочне кредите у земљи односи 2,0% (1,6% у 2007), а на категорију остало 1,9% (2,3% у 2007).

Структура пласмана према примаоцу лизинга указује да је највећи део пласмана по основу финансијског лизинга одобрен правним лицима (86,2%), док су физичка лица у укупним пласманима учествовала са 6,6%, с тим што се учешће правних лица у укупним пласманима континуирано повећава, углавном на рачун смањења учешћа физичких лица.

Према секторској структури, највећи део пласмана се односи на сектор саобраћаја, складиштења и веза (28,8%), а следе прерађивачка индустрија (17,1%), трговина (15,4%), пољопривреда, лов и шумарство (13,4%), грађевинарство (8,1%), физичка лица (7,3%) и остале делатности (7,1%).

Посматрано према предмету финансирања, највећи део пласмана се односи на теретна возила, минибусе и аутобусе (40,4%), затим путничка возила (23,1%), производне машине (10,3%), категорију остало (9,5%), пољопривредну опрему и машине (8,3%) и грађевинске машине (7,4%) .

Биланс успеха

Укупан добитак пре опорезивања на нивоу тржишта финансијског лизинга у 2008. години је износио 476.153 хиљаде динара, што у односу на 2007, када је износио 1.501.664 хиљаде динара, представља смањење од 68,3%. У односу на 2007, укупни приходи су расли спорије од укупних расхода, тј. повећани су за 79,7%, док су укупни расходи повећани за 88,3%, што је имало за последицу смањење учешћа нето добитка пре опорезивања у укупним приходима са 5,5% на 1,0%.

Најзначајнија категорија прихода давалаца лизинга биле су позитивне курсне разлике, које су у укупним приходима учествовале са 79,1% (70,0% у 2007). Приходи од камата у структури укупних прихода учествовали су са 16,8% (24,7% у 2007), а пословни приходи са 1,7% (2,7% у 2007).

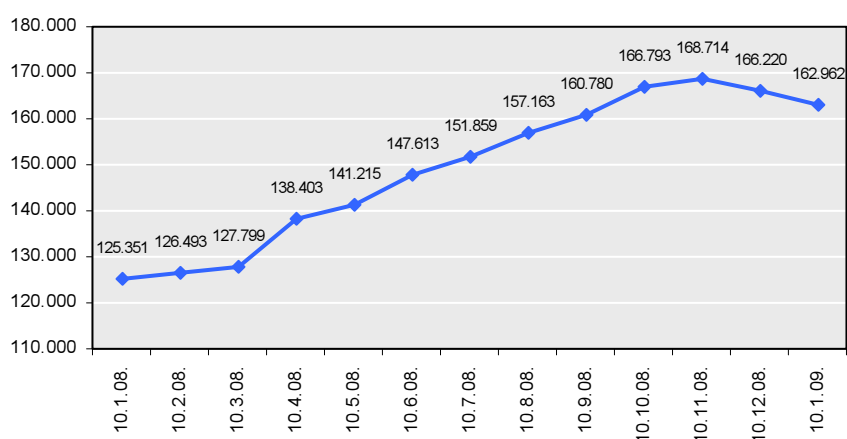
У оквиру категорије расхода, највеће учешће имале су негативне курсне разлике, које су чиниле 79,0% укупних расхода (72,2% у 2007), односно 78,2% укупних прихода. Расходи камата чинили су 11,4% укупних расхода (14,9% у 2007), односно 11,3% укупних прихода, и пословни, тј. оперативни расходи, 5,9% укупних расхода (8,9% у 2007), односно 5,8% укупних прихода.

Даваоцима лизинга је почетком децембра 2005. године уведена обавеза издвајања **средстава резерве** на кредите, друге позајмице и допунске уплате из иностранства (изузев уплата по основу основног капитала) који су коришћени од 10. децембра 2005, по стопи од 10%. Та стопа је у априлу 2006. повећана на 20%. У октобру 2008. године је прописано да даваоци лизинга средства резерве обрачунавају по стопи од 20% – до нивоа основице за обрачун утврђене на основу књиговодственог стања обавеза на дан 30. септембра 2008. године и по стопи од 0% – на позитивну разлику између књиговодственог стања обавеза последњег дана у претходном месецу и књиговодственог стања обавеза на дан 30. септембра 2008. године.

У односу на 31. јануар 2006. године (на коју је извршено прво обрачунавање и издвајање 10. фебруара 2006) – основица за обрачун и издвајање средстава резерве се на дан 31. децембра 2008. (на коју је извршено издвајање 10. јануара 2009) повећала више од 16 пута и износила је 877,9 милиона евра. Тај износ основице за обрачун и издвајање средстава резерве представља 73,1% укупних кредита коришћених, односно примљених из иностранства од стране давалаца лизинга.

Кретање укупно издвојених средстава резерве давалаца лизинга у 2008. години, изражених у хиљадама евра, представљено је у следећем графикону.

Укупно издвојена средства резерве давалаца лизинга
(у хиљадама евра)

Извор: Народна банка Србије.

Планови за 2009. годину

Активности у 2009. години биће усмерене на:

- израду нацрта новог закона о лизингу и одговарајућих подзаконских аката, с циљем ефикаснијег спровођења функције надзора и остваривања циљева тог надзора,
- доношење подзаконских аката којима се уређује контни оквир, садржина и форма образаца финансијских извештаја за даваоце финансијског лизинга,
- континуирано праћење и анализу пословања давалаца финансијског лизинга,
- унапређивање кадровских ресурса, првенствено путем едукације,
- унапређивање техничких ресурса дефинисањем електронског начина достављања података и креирањем апликативне подршке за активности у вези с надзором давалаца финансијског лизинга,
- размену информација са организационим деловима Народне банке који врше супервизију финансијског сектора, а ради ефикаснијег спровођења консолидоване супервизије учесника у овом сектору,
- побољшање комуникације с даваоцима лизинга, с циљем постизања вишег степена разумевања функције супервизије, као и благовременог прибављања информација од значаја за обављање надзора над пословањем давалаца финансијског лизинга.

5. Финансијска стабилност у 2008. години

Функција праћења финансијске стабилности Народне банке Србије

Очување финансијске стабилности утврђено је чланом 3. Закона о Народној банци Србије ("Службени гласник РС", бр. 72/2003 и 55/2004) као један од основних циљева централне банке Републике Србије. Народна банка Србије је у 2007. години, поред осталих дугорочних стратешких приоритета, одредила и унапређење својих активности у вези с функцијом континуираног праћења финансијске стабилности.

Током 2008. године вршена је детаљна анализа фактора релевантних за финансијску стабилност. Она је укључивала анализу пословања финансијских институција и анализу окружења у коме те институције послују. Циљ таквих анализа било је благовремено идентификовање ризика, постојећих и потенцијалних, којима је изложен финансијски систем, а посебно банкарски сектор, и процена способности система да те ризике апсорбује и остане стабилан и способан да несметано функционише. Основно средство комуникације с јавношћу у погледу стања финансијске стабилности је *Извештај о стању у финансијском систему*, који је у 2008. години имао два издања, у мају и у октобру.

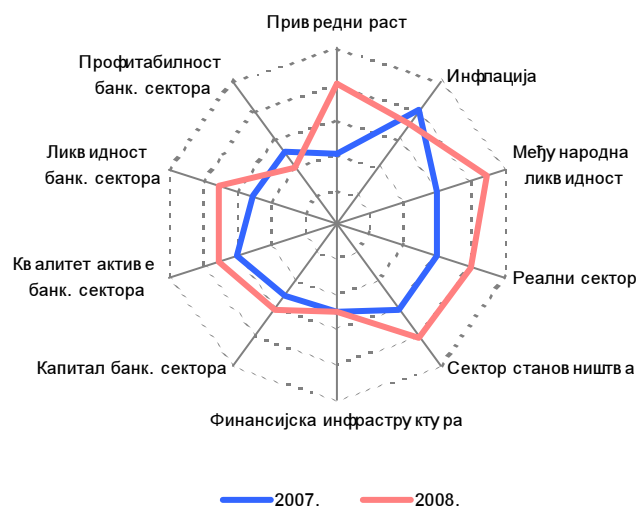
У наредном периоду, активности Народне банке Србије у погледу унапређења функције праћења финансијске стабилности кретаће се у два основна правца. Као прво, обухват анализе ће се проширити укључивањем реалног сектора и других нефинансијских сектора и истовремено ће се предузети активности на унапређењу модела и инструмената за благовремену идентификацију кључних показатеља ризика и канала трансмисије тих ризика кроз привреду. Као друго, појачаће се постојећи капацитети за обављање функције, и то путем унапређења и повезивања постојећих база података и кадровско-техничког и организационог унапређења обављања функције.

Стање финансијске стабилности у 2008. години

Финансијска стабилност је у 2008. години очувана упркос снажним негативним ефектима глобалне финансијске кризе. Конзервативна монетарна и пруденцијална политика коју је Народна банка Србије водила у последњих неколико година учинила је финансијски систем отпорнијим на преливање ефеката кризе. Захваљујући томе, спречено је нагло нарушавање стабилности финансијских институција и задржано поверење у укупан систем финансијског посредовања.

Упркос тој чињеници, ризици по финансијску стабилност су повећани у поређењу са 2007. годином.

Фактори финансијске стабилности

Напомена:

Графикон представља приказ кретања степена обухваћених ризика. Близина центру круга означава смањење степена ризика.

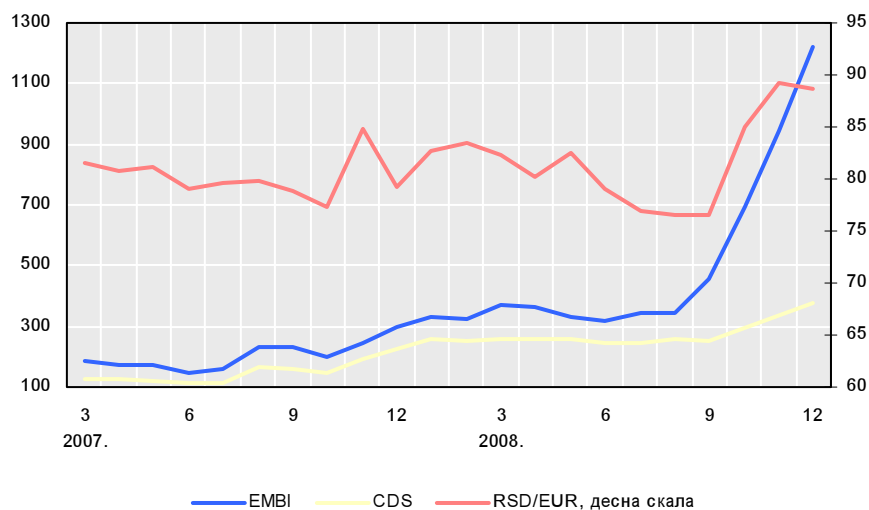
Извор: Народна банка Србије.

Међународно окружење

Ризици који потичу из међународног окружења расли су од самог почетка кризе другоразредних хипотекарних кредита у САД у септембру 2007. године, али је њихово снажније испољавање започело с пропашћу инвестиционе банке *Lehman Brothers* средином септембра 2008. Поверење на међународним финансијским тржиштима пало је на изузетно низак ниво. Изгледи за

повећање кредитног ризика утицали су на пораст премије ризика и смањење склоности инвеститора ка ризику у земљама југоисточне Европе. Последица тога било је сељење страног капитала у сигурније дестинације и инвестиције, што се негативно одразило на положај међународне ликвидности Србије. Проблеми с ликвидношћу матица појединих домаћих банака покренули су, психолошки, повлачење 17% укупне девизне штедње становништва, што је, заједно са осталим наведеним ефектима, негативно утицало на девизну ликвидност банака у Србији, али не у мери да би се довела у питање стабилност сектора. Таква дешавања допринела су снажним депресијацијским притисцима, који се негативно одражавају на квалитет кредитног портфела домаћих банака, претежно индексираног у страној валути. Такође, смањена доступност иностраних извора средстава оставила је трага на способност реалног сектора Србије да занављањем задуживања сервисира своје обавезе, али и утицала на осетно успоравање кредитне активности банака.

Показатељ премије ризика – EMBI и CDS

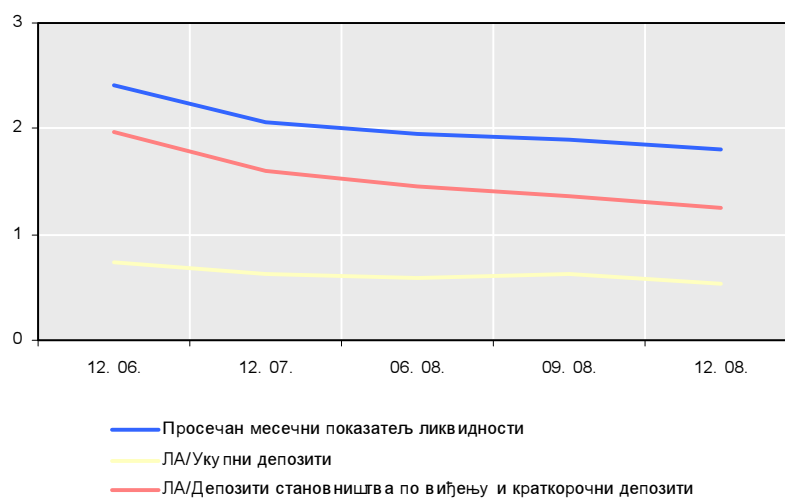
Извор: JP Morgan и Bloomberg.

Банкарски сектор

Показатељи стабилности банкарског сектора у 2008. години задржани су на високом нивоу. Отпорности банкарског сектора пре свега су доприносиле добра ликвидност и висока капитализованост сектора, изграђене антицикличним монетарним и супервизорским мерама у годинама које су претходиле наступању кризе.

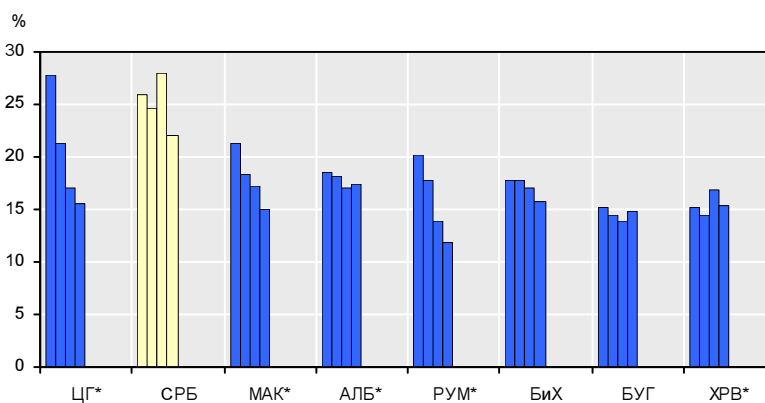
Ликвидност банкарског сектора је задржана на задовољавајућем нивоу. Конзервативна монетарна и пруденцијална политика вођена током претходних година омогућила је да ликвидност банака не буде драстично угрожена упркос снажним притисцима на девизну ликвидност у последњем тромесечју. На крају године ликвидна актива је чинила чак трећину укупне aktive банкарског сектора, а и остали показатељи ликвидности су задржани знатно изнад прописаног минимума. Народна банка Србије је својим мерама, из октобра и децембра, додатно допринела јачању ликвидности банкарског сектора, истовремено настављајући с унапређењем регулативе у погледу управљања ризиком ликвидности.

Показатељи ликвидности

Извор: Народна банка Србије.

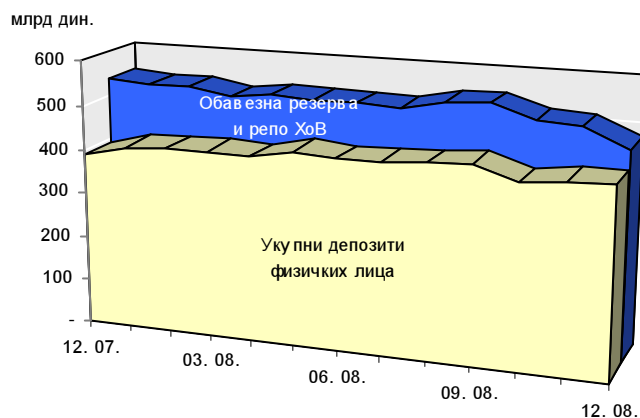
Упоредни преглед показатеља адекватности капитала у Србији и земљама у окружењу од 2005. до 2008.

* Подаци расположиви закључно са 30. 09. 2008.

Извор: Међународни монетарни фонд.

Покривеност депозита физичких лица обавезном резервом и ХоВ централне банке

Извор: Народна банка Србије.

Квалитет активе банкарског сектора није озбиљно нарушен током године. Благо погоршање показатеља тог квалитета настало је пре свега због успоравања економске активности у последњем тромесечју, као и негативних ефеката депресијације на претежно индексирани портфељ становништва. Такође, успоравање саме кредитне активности довело је до тога да удео проблематичних кредита у укупним кредитима буде повећан у односу на претходну годину. Такав тренд није довео у питање стабилност банкарског сектора захваљујући доброј капитализованости банкарског сектора и чињеници да су сви проблематични кредити били довољно покривени резервацијама и нераспоређеном добити. Показатељ адекватности капитала је на крају године износио 22%, што је, упркос смањењу у односу на крај претходне године (за 5,9 п.п.), и даље знатно више од прописаног минимума у Србији (12%), односно међународно прихваћеног минимума (8%). Снажна капитална база у великој мери је допринела отпорности банкарског система Србије, док је од посебног значаја податак да су с преко 70% активе банкарског сектора управљале банке чији је показатељ адекватности капитала био изнад 20%. Стрес-тестови који су спроведени у току године потврдили су високу отпорност банкарског сектора на предвиђене шокове. Показало се да чак и у случају настанка кредитног, тржишног ризика или ризика ликвидности у екстремним размерама – показатељ адекватности капитала не би пао испод прописаног минимума.

Небанкарске финансијске институције

Сектори осигурања и добровољних пензијских фондова били су стабилни у 2008. години. Негативне последице светске кризе које су се манифестовале у успоравању потенцијала за раст ових сектора нису угрозиле стабилност укупног финансијског система Републике Србије захваљујући ниском учешћу ових сектора у укупној финансијској активи.

Будући да друштва за осигурање у Србији нису била директно изложена глобалним потресима, евентуално успоравање раста животног осигурања могло би настати као последица повлачења девизне штедње, изазване психолошким и репутационим факторима. Уз то, ефекти кризе на тржиште капитала у Србији свакако су утицали и на друштва за осигурање утолико што је један део њихове активе изложен утицају кретања на берзи. Као активни учесници на тржишту капитала, ни добровољни пензијски фондови нису остали имуни на неповољна глобална дешавања. Нестабилно пословно окружење негативно утиче на пословање индустрије пензијских фондова. Неповољне утицаје системских поремећаја фондови су покушали да апсорбују конзервативном инвестиционом политиком, тј. константним смањењем улагања у ризичније финансијске инструменте током године, како би имовину чланова у што већој мери заштитили од могућих губитака.

Мере Народне банке Србије за ублажавање ефеката финансијске кризе

Народна банка Србије је од почетка појаве ефеката глобалне финансијске кризе пажљиво пратила и анализирала дешавања на светском финансијском тржишту и, у складу са својим законским овлашћењима, благовремено и адекватно доносила пруденцијалне и регулаторне одговоре на изазове које је преливање финансијске кризе ставило пред домаће финансијске институције.

Девизна ликвидност

У првом сету својих мера који је донела, Народна банка је утицала на стимулисање прибављања средстава банака из иностранства. Променом своје регулативе, ослободила је банке полагања обавезне резерве на инозадуживање, субординиране кредите и задуживање компанија за финансијски лизинг код иностраних банака, чиме је задуживање у иностранству учинила знатно јефтинијим, а тиме и стимулативнијим.

Функција “последњег уточишта”

Својом Одлуком о условима одобравања кредита за одржавање ликвидности банака ("Службени гласник РС", бр. 96/2008), Народна банка је ближе одредила сопствену улогу “последњег уточишта”, дефинишући услове под којима пословна банка може од централне банке да затражи кредит за ликвидност ради превазилажења привремених потешкоћа с ликвидношћу.

Начини за превазилажење потешкоћа при отплати кредита

Народна банка Србије је покренула иницијативу за договор пословних банака којим ће се клијентима омогућити да лакше превазиђу привремене потешкоће при отплати кредита, односно да смање или елиминишу своју изложеност девизном ризику. Договорен је сет мера који има привремени карактер, а он подразумева најпре могућност превремене отплате кредита клијената банака без накнаде (пенала), али и још три значајне могућности на захтев клијента: (1) продужење рока отплате до годину дана за одобрене кредите, при чему је готовинске кредите могуће продужити само уколико буду конвертовани у динарске, (2) конверзија кредита индексираних у инострану валуту у динарске и (3) конверзија кредита индексираних у швајцарским францима у евре. При том је основни услов да те мере буду спроведене на фер начин, без додатних трошкова и уз непромењене или повољније услове, и то према клијентима који уредно измирују обавезе и чије су потешкоће при отплати кредита само привремене. Уз то је Народна банка изменама своје регулативе обезбедила да продужење рока отплате за једну годину (под наведеним условима) не утиче негативно на класификацију тих кредита.

Мере за стимулисање кредитне активности

Народна банка Србије је у својој регулативи донела низ измена којима се, имајући у виду ефекте глобалне кризе на Србију, позитивно делује на стабилност финансијских институција и истовремено стимулише кредитна функција банака. Измена подзаконске регулативе најпре подразумева искључивање ефеката депресијације на прописани однос бруто пласмана

физичким лицима и капитала банке, и изузимање из тог односа пласмана за пољопривредну производњу и пласмана предузетницима, чиме се уједно стимулише кредитирање предузетништва; и, додатно, прописани однос бруто пласмана становништву и основног капитала банке је повећан са 150 на 200% према Одлуци о усклађивању бруто пласмана становништву. Ефекти депресијације су искључени и када је реч о прописаном односу отплатне рате и нето редовног месечног прихода клијента (однос 30/50%), услед чега ће банке бити ослобођене лошијег класификовања индексираних потраживања клијената који прекорачују наведени рацио – уколико је узрок таквог прекорачења депресијација и под условом да такав клијент уредно измирује потраживања према банци и да су потешкоће клијента привременог карактера. Такође је уведена додатна мера за очување финансијске стабилности која ослобађа банке обавезе класификације потраживања у категорију Д, необезбеђених депозитом од 30%. Додатно, привремено је укинута резерва за опште банкарске ризике, која је примењивана у случају годишњег раста кредитне активности изнад 15% ризичне активе.

Улагања финансијских институција

Један део мера настао изменом важеће регулативе односио се и на улагања финансијских институција. Ту су, с једне стране, проширени оквири за улагање у квалитетне производе, док се, с друге, одређеним лимитима утиче на квалитет таквих улагања. Најпре је Народна банка Србије донела измене регулативе којима се уређује пословање друштава за осигурање. Оне подразумевају пре свега повећање лимита за улагање техничких резерви у депозите банака, као и промењене услове које морају испуњавати акције у које се улажу техничке резерве.

Затим, за време примене Одлуке о привременим мерама за очување финансијске стабилности у Републици Србији, банке и други резиденти из члана 16. Закона о девизном пословању могу да врше плаћања ради куповине финансијских деривата у иностранству, и то само с циљем заштите од каматног, валутног и тржишног ризика. Такође, у истом периоду, резиденти из члана 13. тог закона (правна лица, предузетници и физичка лица) могу вршити плаћања ради куповине у иностранству власничких хартија од вредности које нису директне инвестиције и само дугорочних дужничких хартија од вредности чији су издаваоци државе OECD-а и међународне финансијске институције.

Коначно, изменом регулативе умањени су и показатељи велике изложености банака за гаранције матичних институција, и то у зависности од писмене подршке већинских акционара матичне установе, с тим да уколико та подршка изостане банка не може да врши расподелу добити, осим у капитал и резерве.

В. ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ НАРОДНЕ БАНКЕ СРБИЈЕ

1. Управљање девизним резервама	95
2. Девизна регулатива	102
3. Односи са иностранством	104
4. Емисија новчаница и кованог новца и послови трезора	112
5. Законодавна делатност Народне банке Србије	114
6. Платни промет	117
7. Послови регистра и принудне наплате	118
8. Развој картичног пословања у Србији	121
9. Заштита корисника финансијских услуга и контрола тржишта	125
10. Интерна ревизија	126
11. Развој Људских ресурса и организационе промене у Народној банци Србије	127
12. Подршка Информационе технологије улози Народне банке Србије	131
13. Економске анализе и истраживања	134
14. Информисање јавности	135

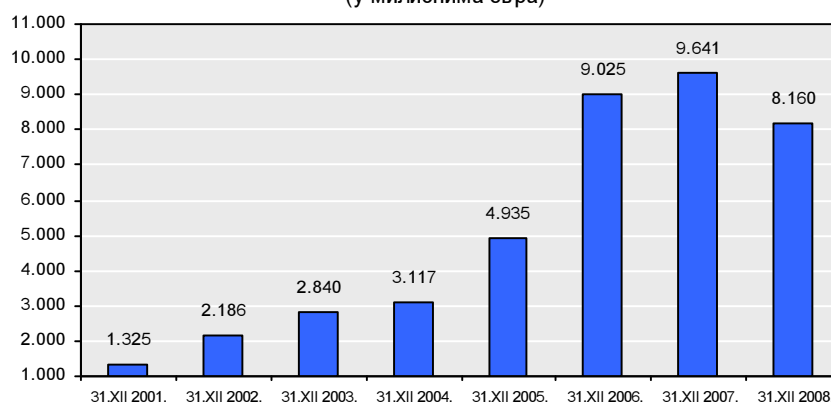
1. Управљање девизним резервама

Кретања и узроци промена девизних резерви

Тренд раста девизних резерви Народне банке Србије који је био изражен од 2001. прекинут је у току 2008. године. На крају 2008. девизне резерве су износиле 8.160,4 милиона евра и у односу на крај 2007. биле су мање за 1.480,3 милиона евра, или 15,4%.

Изражено у доларима, девизне резерве су на дан 31. децембра износиле 11.494,4 милиона долара, према 14.218,2 милиона долара на крају 2007. Такав ниво девизних резерви обезбеђивао је покривеност новчане масе М1 од 299%.

Девизне резерве Народне банке Србије
од 2001. до 2008.
(у милионима евра)

Извор: Народна банка Србије.

Девизне резерве Народне банке Србије су у првих девет месеци повећане за 52,4 милиона евра, да би у четвртм тромесечју – услед поремећаја на светским финансијским тржиштима који су почели да се преносе и на Србију – биле смањене за 1.532,7 милиона евра. У таквим околностима, становништво је део својих депозита из банака повукло, а задуживање банака у иностранству је постало знатно отежано. Да би повећала девизну ликвидност банкарског сектора, Народна банка Србије је донела мере које су омогућиле банкама да из девизних резерви, по основу раније издвојене обавезне девизне резерве, повуку 1.155,5 милиона евра – што је највише допринело смањењу девизних резерви.

Најзначајнији прилив у девизне резерве током године, у износу од 506,9 милиона евра нето, остварен је по основу мењачких послова. То је у односу на 2007. годину мање за 654,2 милиона евра (или 56,3%), а последица је процеса преношења мењачких послова на банке.

По основу приватизације, преко Народне банке Србије је остварен девизни прилив у износу од 38,1 милион евра.

Значајнији девизни прилив, у износу од 211,7 милиона евра, остварен је по основу обављања привременог платног промета с Косовом и Метохијом, према Закону о привременом обављању одређених послова платног промета на територији СРЈ¹, који обавезује банке да девизни прилив који резиденти остваре у пословању с Косовом и Метохијом продају Народној банци Србије.

По основу коришћења кредита за Републику Србију, преко Народне банке Србије је остварен девизни прилив од 66,5 милиона евра (од Европске инвестиционе банке 49,4 милиона за град Београд, обнову путева и школа, енергетски сектор, мала и средња предузећа, од Банке за развој Савета Европе 9,0 милиона и од Владе Републике Италије 8,1 милион).

У току године, Народна банка Србије је на Међубанкарском девизном тржишту (МДТ) била нето продавац девиза у износу од 1.284,7 милиона евра (продала је 1.310,1 милион, а купила 25,4 милиона) – како би повећала понуду девиза на том тржишту и ублажила превелике дневне флукуације курса динара. Од тога је на фиксинг састанку продала 208,1 милион евра, а купила 19,4 милиона евра.

Из девизних резерви су, по основу обавезне девизне резерве, банке повукле 1.252,7 милиона евра.

За измирење доспелих обавеза према инокредиторима из девизних резерви је исплаћено 268,6 милиона евра.

По основу исплате старе девизне штедње и зајма за привредни препород из девизних резерви је исплаћено 221,6 милиона евра.

Нето страна актива

Нето страна актива Народне банке Србије је у току 2008. године смањена за 249 милиона евра и крајем године је износила 5.877 милиона евра (прерачунато по курсу од 31. децембра 2008).

Нето страна актива је на крају децембра износила 6.065 милиона евра, прерачунато по тзв. програмском курсу², по коме се пратило извршење програма Међународног монетарног фонда. Тиме је критеријум извршења нето стране активе постављен у Меморандуму о економској и финансијској политици од 25. децембра 2008. године (доња граница 5.000 милиона евра) премашен за 1.065 милиона евра.

У складу с Програмом монетарне политике Народне банке Србије у 2008. години, процес преусмеравања овлашћених мењача Народне банке ка банкама

¹ „Службени лист СРЈ“, бр. 9/01.

² Курсна листа НБС бр. 194 од 8. 10. 2008.

је настављен, због чега укупан нето откуп ефикасности Народне банке по мењачким пословима трећу годину заредом бележи смањење.

Обим промета по мењачким пословима код банака је из наведених разлога наставио да расте. Као и претходних година, банке и њихови овлашћени мењачи су у мењачким пословима били нето продавци ефикасности, тј. физичким лицима су више продали ефикасности него што су је од њих откупили, у нето износу од 312,5 милиона евра (откуп 1.441,1 милион и продаја 1.753,6 милиона). Међутим, ако се посматра откуп банака од овлашћених мењача, који је износио 1.406,4 милиона евра, банке су и даље нето купац ефикасности, што значи да су од својих овлашћених мењача нето откупили ефикасности готово 3,3 пута више него у 2007. години (428,1 милион евра).

Број овлашћених мењача који имају закључене уговоре о обављању мењачких послова с једном или више банака повећан је током године са 1.350 на чак 1.818. Од тог броја, 1.781 овлашћени мењач има закључен уговор истовремено и с банком и с Народном банком Србије. Посматрано са аспекта банака, 16 банака је закључило уговоре са овлашћеним мењачима, при чему се од укупног броја уговора (3.282) који овлашћени мењачи имају с једном или више банака чак 74% односи на пет банака.

У оквиру процеса преусмеравања овлашћених мењача Народне банке ка банкама, изменама и допунама Одлуке о условима и начину обављања мењачких послова Народна банка је од 1. јануара укинула стимулацију коју је до тада исплаћивала својим овлашћеним мењачима при откупу ефикасног страног новца (износила је 0,3%). Такође, од 1. јануара Народна банка закључује, односно обнавља уговоре о обављању мењачких послова само са оним овлашћеним мењачима који већ имају закључен уговор о обављању мењачких послова најмање с једном банком.

Од 1. јануара 2009. године Народна банка Србије ће од овлашћених мењача дневно откупљивати ефикасност само до износа који она одреди у складу с понудом и тражњом девиза и ефикасности на девизном тржишту.

Структура и профитабилност девизне aktive и управљање ризицима

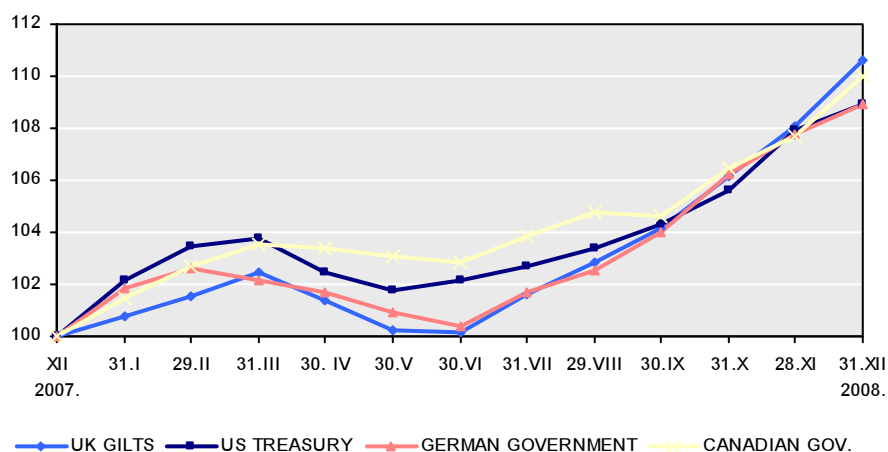
Девизне резерве су на крају године чинили: иностране хартије од вредности – у висини 83,32% (у 2007. 60,63%), депозити на рачунима Народне банке Србије у иностранству – у висини 8,38% (у 2007. 35,24%), ефикасни страни новац – у висини 5,19% (у 2007. 1,86%) и злато и специјална права вучења – у висини 3,11% (у 2007. 2,27%). Настављена је тенденција прекомпозиције структуре девизних резерви у корист хартија од вредности (ХоВ), а на рачун депозита на рачунима у иностранству. Такав корак предузет је ради даљег повећања сигурности и ликвидности девизних резерви у условима избијања и ескалације светске финансијске кризе. Инвестирање у иностране ХоВ (у оквиру четири портфолија обвезница: EUR, USD, GBP и CAD) односило се на повећање учешћа државних обвезница у односу на друге ХоВ (међународних финансијских организација, агенција и других обвезница). Услед финансијске кризе на тржиштима широм света, депозити су пласирани пре свега код централних банака и банака с високим кредитним рејтингом, уз краћу рочност.

По основу укамаћивања девизних депозита и наплате купона, Народна банка је приходовала укупно 316,50 милиона евра. Настављено је полагање ефективног страног новца на рачуне Народне банке у иностранству. Динамика полагања средстава је усклађивана с динамиком плаћања, пре свега са обавезама према инокредиторима и исплатама старе девизне штедње и зајма за привредни препород.

Приноси на државне обвезнице порасли су у оригиналним валутама, а потичу од пораста њихових цена и по основу купона.

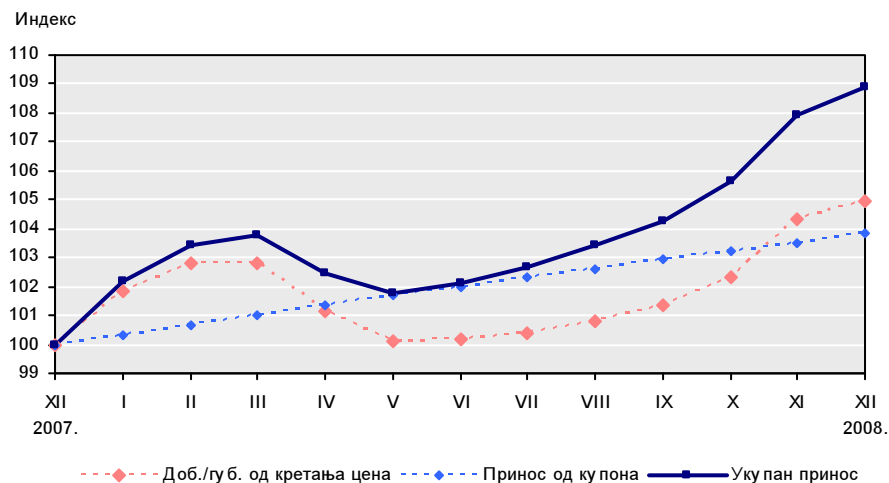
Финансијска криза, која је започела у САД још у 2007. на subprime тржишту хипотекарних кредита, проширила се на финансијска тржишта широм света. Она је нарочито интензивирана у другој половини 2008. године с банкротством неких водећих америчких инвестиционих банака (*Lehman Brothers*) и отада почиње константан пад реалних приноса (*yield*) државних обвезница све до краја године – због опште потраге инвеститора за сигурношћу уместо за профитом. На ниже датом графикону приказано је кретање индекса државних обвезница у оригиналној валути, из кога се види да је највећи појединачни принос било могуће остварити улагањем у британске и канадске државне обвезнице.

Кретање индекса државних обвезница у оригиналној валути

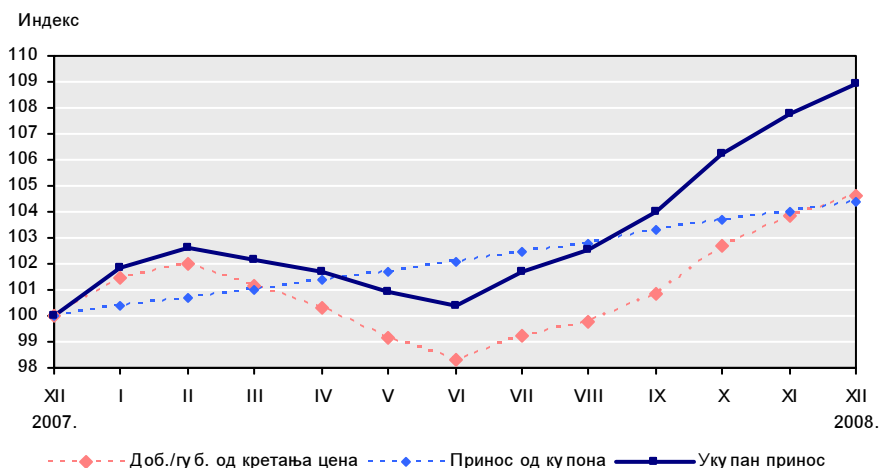
Извор: JP Morgan и Народна банка Србије.

Структура укупног приноса на америчке државне обвезнице

Извор: JP Morgan и Народна банка Србије.

Структура укупног приноса на немачке државне обвезнице

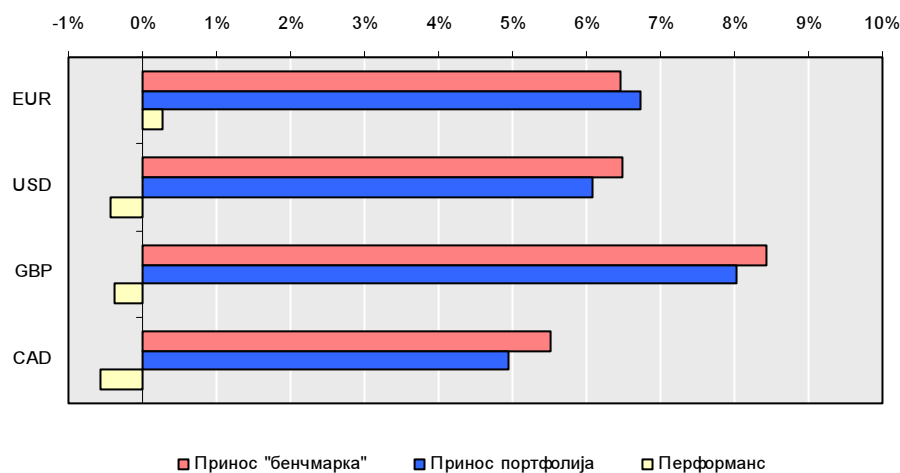

Извор: JP Morgan и Народна банка Србије.

Амерички долар је у 2008. години у односу на евро ојачао за 3,87% (EUR/USD = 1,4701–1,4143), мада је у току године било знатних осцилација у паритетима EUR/USD (од 1,2449 до 1,5987). Највећи пад вредности у односу на евро бележи британска фунта – за 28,42%.

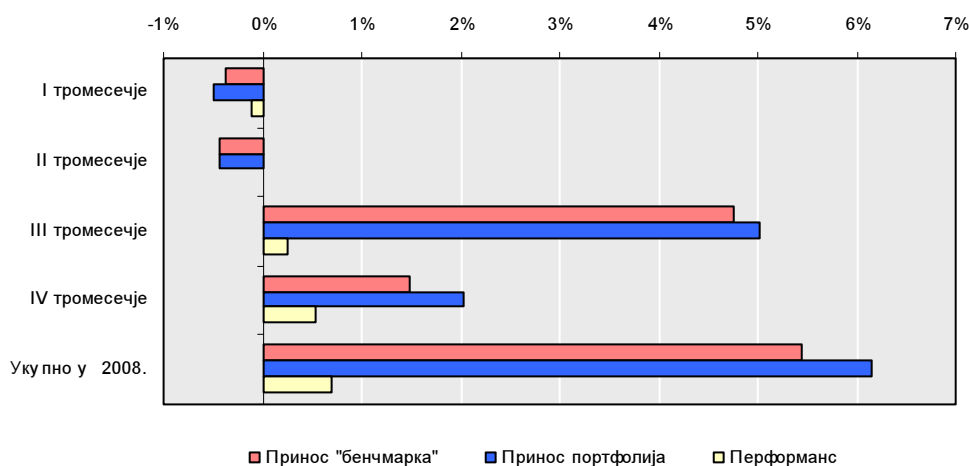
Током године, принос инвестиционог портфолија Народне банке Србије је био у сагласности с приносом референтне вредности („бенчмарка“), што се може видети на приложеним графиконима. Принос укупног портфолија био је позитиван и износио је 6,14% на годишњем нивоу (прерачунат у EUR), пре свега због великог учешћа државних обвезница најразвијенијих земаља.

Принос портфолија и "бенчмарка" у оригиналној валути

Извор: Народна банка Србије.

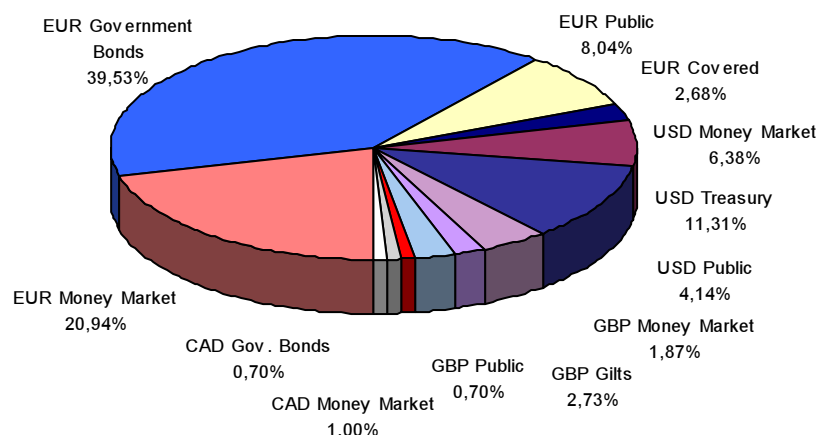
Укупан принос портфолија и "бенчмарка" прерачунат у EUR

Извор: Народна банка Србије.

Структура инвестиционог портфолија према врстама активе, као и валутна структура, била је у складу с усвојеним Општим и Оперативним смерницама за управљање девизним резервама Народне банке Србије за 2008. годину које се односе на инвестирање портфолија Народне банке.

Структура инвестиционог портфолија
на дан 31.12. 2008. године

Извор: Народна банка Србије.

Током године Народна банка је инвестирала у обвезнице с ниским тржишним и кредитним ризиком (високо ликвидне обвезнице, рејтинга ААА, с ниским дурацијом – осетљивошћу промене цене на промене стопе приноса), док је ризик промене међувалутних односа неутрализован у великој мери усаглашавањем активе и пасиве Народне банке.

О томе сведочи и просечан месечни *Value-at-Risk* портфолија Народне банке и стрес-тест за 2008. годину. Наиме, применом методе VaR утврђено је, са вероватноћом од 95%, да портфолио Народне банке не би требало на месечном нивоу да изгуби више од 3,10% у америчким доларима, односно 1,07% у еврима. Такође, у случају неочекиваних повећања тржишних каматних стопа за 1,00% (стрес-тест), портфолио у еврима би реаговао с губитком од око 1,53%, а портфолио у америчким доларима с губитком од 1,56%.

Ради смањења кредитног ризика, Народна банка је током прва три тромесечја континуирано вршила смањење лимита пласмана по банкама, као и броја банака у које је могуће пласирати депозите без колатерала. Након банкротства компаније *Lehman Brothers*, као и даље ескалације отписа по основу губитака банака, закључено је да се окончање кризе не назире и да постоји опасност од њеног даљег ширења на друга тржишта. На основу тих процена, израђен је предлог за инвестирање у четвртм тромесечју у банке чији је минимални композитни рејтинг АА, чиме је доњи праг инвестирања подигнут са А+ (пласмани код централних банака и међународних финансијских институција нису лимитирани). Уведени су, и свакодневно су се

прадили, и други показатељи кредитног ризика као што су: *CDS spread*³ за банке, *TED spread*⁴ и *LIBOR-OIS spread*⁵, поред финансијских показатеља из биланса банака. Тако у случају настанка негативних кретања код појединих банака или емитената Народна банка реагује одмах повлачењем средстава (па су, као резултат тога, знатно смањени пласмани у *covered* обвезнице и повучена средства из неколико банака).

Сви остали показатељи – варијабилност вишка приноса (*tracking error*), контролно тестирање VaR-а и кредитни лимити по инокореспондентима – били су током године у прописаним оквирима, дефинисаним Општим и Оперативним смерницама за управљање девизним резервама Народне банке Србије.

2. Девизна регулатива

Прописи из области девизног пословања и кредитних послова са иностранством

Народна банка Србије је у првом тромесечју 2008. године припремила измене и допуне важећег Закона о девизном пословању, које је доставила на мишљење Министарству финансија као надлежном предлагачу.

При предлагању измена и допуна Закона о девизном пословању Народна банка је имала у виду пре свега захтеве земаља чланица Светске трговинске организације (СТО) да се одредбе које представљају ограничења у спољнотрговинском режиму либерализују у складу са основним начелом слободе спољне трговине СТО. Поред тога, предложеним изменама јасније су формулисане поједине одредбе Закона чија је примена, због недовољне прецизности, захтевала додатна тумачења.

Са изменама Закона Народна банка је упознала и представнике Техничке мисије ММФ-а, који су боравили у Србији крајем године и дали смернице за даљу либерализацију кретања капитала у условима светске финансијске кризе и њеног утицаја на финансијску стабилност у земљи.

Активности које су се односиле на измене Закона обављане су у оквиру Радне групе, која је формирана на иницијативу Министарства финансија. Одржано је више састанака, на којима су Народна банка и Министарство финансија већину ставова усагласили, а доношење измена Закона се очекује до краја 2009. године.

³ *CDS spread* (*Credit Default Swap – CDS*) – представља инструмент заштите од ризика да издавалац обвезнице не изврши своју обавезу. Купац *CDS*-а се обавезује да плаћа премију за заштиту од ризика, а продавац *CDS*-а да исплати целокупну суму уколико то не учини издавалац обвезнице. Повећање ових премија (*CDS spread*) показатељ је повећаног ризика да издавалац неће извршити своју обавезу.

⁴ *TED spread* – разлика између међубанкарске каматне стопе на тромесечне зајмове и каматне стопе на тромесечне *US T-Bill*-ове (који се узимају као неризична актива).

⁵ *LIBOR-OIS spread* – одражава цену ликвидности на тржишту и ризик уговорне стране (*counterparty risk*).

У 2008. години Народна банка је, на основу овлашћења из Закона о девизном пословању, извршила измене и допуне подзаконских аката како би се наставила даља либерализација и смањило администрирање:

- омогућено је нерезиденту правном лицу да под истим условима као и резидент правно и физичко лице које обавља делатност подиже готов новац у динарима са свог динарског нерезидентног рачуна⁶;

- поједностављен је поступак отварања нерезидентног рачуна у име другог лица, тј. укинута је обавеза пуномоћника да банци доставља оверену копију исправе с подацима о идентитету лица у чије име отвара рачун, будући да су ти подаци садржани у овереном документу о пуномоћју⁷;

- повећан је износ ефективног страног новца који резиденти могу слободно да износе у иностранство, а нерезиденти да уносе у Србију без обавезе пријављивања царинском органу – са 5.000 на 10.000 евра. Повећањем тог износа извршено је усаглашавање с Директивом 1889/2005 од 26. октобра 2005. године Европског парламента и Савета Европске уније, која регулише уношење у Европску унију и изношење из Европске уније готовине⁸

- измењен је пропис који регулише платни промет са иностранством⁹ ради стварања законског оквира да ЈП ПТТ „Србија“ обавља услуге преноса средстава плаћања путем међународних поштанских упутница;

- скраћен је с 13 на 12 месеци минимални рок отплате финансијских кредита за намене које утврђује Народна банка Србије, а резидентима – банкама, правним лицима и предузетницима омогућено да финансијске кредите из иностранства, поред постојећих намена, користе и за друге намене, уз обавезу да изјавом коју достављају Народној банци при подношењу кредитне пријаве на евидентирање ближе одреде конкретну намену тог задуживања¹⁰;

- уведени су нови параметри за праћење кредитног задужења приватног сектора у иностранству, као што су секторска припадност, привредна грана и извозна оријентисаност дужника, повезаност кредитора и дужника и др., ради унапређења анализе ризика спољног задужења.

Извршена је даља рационализација и аутоматизација поступка евидентирања кредитних послова са иностранством увођењем електронског достављања података о кредитном задужењу, а поједностављен је и поступак евидентирања краткорочних орочених банкарских депозита с роком отплате до годину дана¹¹.

⁶ Одлука о допуни Одлуке о условима отварања и начину вођења рачуна нерезидената („Службени гласник РС“, бр. 12/2008).

⁷ Одлука о измени Одлуке о условима отварања и начину вођења рачуна нерезидената („Службени гласник РС“, бр. 61/2008).

⁸ Одлука о изменама Одлуке о условима за личне и физичке преносе средстава плаћања у иностранство и из иностранства („Службени гласник РС“, бр. 52/2008).

⁹ Упутство о изменама и допунама Упутства за спровођење Одлуке о условима и начину обављања платног промета са иностранством („Службени гласник РС“, бр. 120/2008).

¹⁰ Одлука о измени Одлуке о начину и условима коришћења финансијских кредита из иностранства за намене из члана 21. став 2. Закона о девизном пословању („Службени гласник РС“, бр. 8/2008).

¹¹ Одлука о изменама и допунама Одлуке о начину, роковима и обрасцима за евидентирање кредитних послова са иностранством („Службени гласник РС“, бр. 24/2008).

Активности у вези с процесом приступања Републике Србије СТО и укључивања у ЕУ

У оквиру процеса приступања Републике Србије СТО, израђени су материјали који се односе на Другу ревидирану понуду за преговоре о либерализацији тржишта услуга у сегменту девизног пословања и кредитних послова са иностранством, а поводом припрема за пети и шести састанак Радне групе за приступање Србије СТО (који су одржани у мају и децембру 2008. године у Женеви).

У вези са захтевом чланица СТО за укидање ограничења која се односе на краткорочно кретање капитала (улагања у краткорочне хартије од вредности и краткорочно кредитирање), припремљена је за Министарство економије и регионалног развоја Информација о разлозима због којих се потпуна либерализација кретања капитала још увек не може извршити. Током припреме Информације, Народна банка је била у сталном контакту с ММФ-ом ради израде акционог плана либерализације капиталних трансакција, како би се обезбедило постепено и фазно укидање ограничења у краткорочном кретању капитала сагласно степену достигнутог економског развоја, а без угрожавања макроекономске и финансијске стабилности земље. У складу с тим, Народна банка је предложила да се од СТО затражи прелазни период за укидање тих ограничења у трајању од најдуже пет година од приступања Србије СТО, односно четири од ступања на снагу Споразума о стабилизацији и придруживању Европској унији.

У вези с процесом укључивања Републике Србије у Европску унију, припремљен је материјал за Шести секторски састанак о економским и финансијским питањима у оквиру „Унапређеног сталног дијалога“ Републике Србије и Европске уније (који је одржан 2. октобра 2008. године). Материјал садржи измену подзаконских аката која се односе на кретање капитала које је Народна банка Србије донела у периоду од новембра 2007. године, када је одржан претходни секторски састанак.

Иновиран је Упитник Европске комисије о регулативи Републике Србије која се примењује на кретање капитала, а сачињен је и Предлог прилога за Годишњи извештај Европске комисије за 2008. годину који се односи на примену прописа из области девизног пословања и кредитних послова са иностранством.

3. Односи са иностранством

Односи с међународним финансијским институцијама и Европском унијом

У току 2008. године завршене су редовне годишње консултације с Међународним монетарним фондом по члану IV његовог Статута. Поред тога, са овом институцијом су започети разговори о финансијском аранжману којим би био подржан економски програм Републике Србије, који има за циљ да се у условима глобалних финансијских поремећаја адекватно одговори на актуелне изазове. Светска банка је наставила да пружа саветодавну и финансијску подршку у оквиру програма Стратегије партнерства с Републиком Србијом.

У процесу европских интеграција, Република Србија је потписивањем Споразума о стабилизацији и придруживању (ССП) 29. априла 2008. године ступила у уговорни однос са Европском унијом, чиме је, као држава са статусом потенцијалног кандидата за чланство, отпочела наредну фазу интеграција обавезујући се на постепено усклађивање законодавства с правним тековинама Европске уније (*acquis communautaire*). С тим циљем је почетком 2008. Влада Републике Србије започела израду Националног програма за интеграцију Републике Србије у ЕУ (НПИ), који је припреман у оквиру 35 подгрупа Стручне групе Координационог тела за процес приступања ЕУ. Народна Скупштина је 9. септембра ратификовала Споразум о стабилизацији и придруживању, а Влада је 9. октобра усвојила НПИ. У очекивању Одлуке Савета министара ЕУ о ступању на снагу Прелазног споразума о трговини и трговинским питањима између Европске заједнице, с једне стране, и Републике Србије, с друге, Влада се, Одлуком од 16. октобра, определила за једнострано спровођење свих обавеза из Споразума почев од 1. јануара 2009. године.

Народна банка Србије је интензивно учествовала у активностима у вези са европским интеграцијама кроз учешће у раду Стручне групе Координационог тела за процес приступања ЕУ и њених подгрупа, у изради НПИ, као и у разговорима вођеним у оквиру «унапређеног сталног дијалога».

У септембру је отпочела реализација пројекта Европске централне банке „Анализа потреба Народне банке Србије“. Тиме је направљен значајан корак у правцу јачања економске и финансијске сарадње између Народне банке Србије и централних банака земаља чланица ЕУ, као и између ЕУ и Републике Србије.

Међународни монетарни фонд

Редовне годишње консултације ММФ-а с Републиком Србијом, према члану IV његовог Статута, окончане су 28. јануара 2008. године усвајањем Извештаја од стране Одбора извршних директора ММФ-а. У Извештају је позитивно оцењено вођење монетарне политике у земљи, захваљујући чему су успешно сузбијани инфлаторни притисци. Истакнуто је такође да је веома важно вођење чвршће фискалне политике ради смањења спољних неравнотежа и притисака на страни тражње, као и да је потребно наставити даље јачање регулативе с циљем смањења ризика у финансијском сектору.

Разговори с мисијом ММФ-а о макроекономским кретањима у земљи обављени су у септембру, а преговори о новом финансијском аранжману који би био закључен из разлога предострожности вођени су у периоду од 28. октобра до 14. новембра. Том приликом, постигнута је начелна сагласност о економском програму који би био подржан петнаестомесечним стенд-бај аранжманом, у износу од 350,8 милиона специјалних права вучења (око 402,5 милиона евра), што представља 75 одсто квоте Републике Србије у ММФ-у.

Циљ економског програма је да се у условима светске финансијске кризе, применом свеобухватног пакета мера, сачува макроекономска и финансијска стабилност. Ради постизања циљева у оквиру економског програма подржаног овим аранжманом, договорени су снажно фискално прилагођавање, наставак вођења чврсте монетарне политике и руковођеног флукутирања девизног курса, као и напредак у спровођењу структурних реформи.

Сарадња Народне банке Србије с ММФ-ом одвијала се и кроз коришћење техничке помоћи намењене развоју девизног тржишта и унапређењу финансијских деривата, либерализацији рачуна капитала, реформи финансијског сектора и превентивним мерама у условима кризе, као и статистици платног биланса.

Светска банка

Током 2008. године Светска банка је наставила да активно подржава развој Републике Србије. У оквиру актуелног програма помоћи под називом Стратегија партнерства с Републиком Србијом (*Country Partnership Strategy*), договореног у складу с циљем приступања земље европским интеграцијама, планирано је одобравање финансијских средства под условима IBRD у укупном износу од око 600 милиона долара. Први зајам из овог програма, у износу од око 45 милиона долара, одобрен је у марту за Пројекат пружања унапређених услуга на локалном нивоу, док су крајем године отпочели преговори о закључивању Споразума о зајму за додатно финансирање пројекта здравства и првог Програмског зајма за развој приватног и финансијског сектора.

Поред тога, током године ратификовани су раније одобрени споразуми о финансирању пет пројеката, у укупном износу од око 174 милиона долара, под условима IBRD. Средства су намењена следећим пројектима: Регионални развој Бора, Енергетска ефикасност у Србији, Реформа пољопривреде у транзицији, Рехабилитација система за наводњавање и одводњавање и Реконструкција саобраћаја.

Европска унија

Представници Народне банке Србије су током 2008. године активно учествовали у свим фазама израде НПИ у оквиру осам подгрупа Стручне групе Координационог тела за процес приступања ЕУ (за слободно кретање капитала, конкуренцију, финансијске услуге, економска и монетарна питања, статистику, заштиту потрошача и заштиту здравља, финансијски надзор и финансијска и буџетска питања). Први тромесечни извештај о његовом спровођењу, у чијој изради су такође учествовали представници Народне банке, припремљен је крајем децембра.

Институционална сарадња са Европском комисијом, у форми „унапређеног сталног дијалога“, настављена је током године. На секторским састанцима о економским и финансијским питањима, и унутрашњем тржишту и конкуренцији, представници Народне банке презентовали су представницима Европске комисије најновије макроекономске и финансијске показатеље, као и податке о стању у банкарском и небанкарском финансијском сектору, и информисали их о новом регулаторном оквиру који је Народна банка донела с циљем усклађивања с правним тековинама ЕУ.

Народна банка Србије је током године предузимала активности ради реализације приоритета и препорука из своје надлежности који су садржани у Документу о европском партнерству, који је Савет министара ЕУ усвојио 18. фебруара 2008. Обавезе Народне банке односиле су се на вођење монетарне политике с циљем одржавања стабилности цена, како би се смањила и зауставила инфлаторна очекивања, затим на јачање финансијске контроле,

како би се обезбедила стабилност финансијског сектора, унапређивање система међународног платног промета у складу с међународним правилима и наставак либерализације кретања капитала.

За потребе Годишњег извештаја Европске комисије о напретку Републике Србије у 2008. години, припремљени су прилози о питањима из надлежности Народне банке, а поводом његовог објављивања у новембру спроведене су и активности на припреми коментара на део Извештаја који се односио на област слободног кретања капитала.

Почетком 2008. године настављен је рад на припреми документације за предлог пројекта Народне банке за коришћење средстава инструмента за предприступну помоћ ЕУ (IPA 2008), под називом „Јачање институционалних капацитета Народне банке Србије“. Предлог пројекта обухвата седам компоненти: јачање функције консолидоване супервизије, усклађивање законодавства у надлежности Народне банке с правним тековинама ЕУ, либерализација кретања капитала, унапређење управљања девизним резервама и ризицима инвестирања, унапређење трговања на домаћем и девизном тржишту новца, јачање заштите корисника финансијских услуга и унапређење капацитета у области европских интеграција. С обзиром на комплексност пројекта, планирано је његово спровођење у трајању од две године. Коначна верзија предлога овог пројекта достављена је, средином године, Европској комисији на разматрање и коначну оцену.

Као агент Владе Републике Србије, Народна банка је и у 2008. години обављала послове који се односе на управљање, администрирање и надзор наменског коришћења средстава Фонда револвинг кредита, сагласно Уговору о преносу власништва над средствима овог фонда са Европске агенције за реконструкцију на Републику Србију. Ради обезбеђивања повољнијих услова кредитирања крајњих корисника, у сарадњи с представницима Министарства финансија, спроведене су активности у вези са изменом услова коришћења средстава, утврђена процедура за укључење нових банака у реализацију ове кредитне линије и припремљен нови посреднички финансијски уговор. Екстерни ревизор је обавио ревизију Фонда за 2007. годину и дао позитиван извештај о његовом пословању. Закључно са 2008. годином, из Фонда је, преко пет посредничких банака, реализовано 435 кредита, у укупном износу од 43,28 милиона евра. Захваљујући тим средствима отворено је 2.595 нових радних места.

Народна банка Србије је током године учествовала у раду Националног савета за конкурентност Републике Србије и Радне групе за развој малих и средњих предузећа. Настављена је сарадња с Министарством економије и регионалног развоја на праћењу и даљем спровођењу Европске пovelе о малим предузећима кроз давање мишљења о индикаторима, оствареним и планираним активностима.

Европска централна банка

Сарадња са Европском централном банком, успостављена 2007. године, настављена је кроз припрему документације за пројекат „Анализа потреба Народне банке Србије“. У реализацији тог пројекта, поред Европске централне банке, учествује 17 партнерских банака Европског система централних банака. Циљ пројекта је анализа пословања Народне банке и израда извештаја у коме ће бити идентификоване области које би се,

применом нових прописа и политика, усвајањем одговарајуће праксе или спровођењем обуке запослених, могле додатно унапредити током следећих година. Извештај ће представљати и допринос изради будуће стратегије Народне банке у односу на Европски систем централних банака. Пројекат обухвата шест области: контролу банака, усклађивање прописа из надлежности Народне банке са законодавством ЕУ (*acquis communautaire*), либерализацију кретања капитала, спровођење монетарне политике и режима девизног курса, монетарну, финансијску и платнобилансну статистику и заштиту корисника финансијских услуга.

Пројекат је с реализацијом отпочео 1. септембра, када је потписан Меморандум о разумевању између Европске централне банке и њених партнерских националних централних банака и Народне банке Србије, као и Протокол о сарадњи између Европске агенције за реконструкцију, Делегације Европске комисије у Републици Србији, Европске централне банке и Народне банке Србије.

Европска банка за обнову и развој

Европска банка за обнову и развој је и у 2008. години своју финансијску подршку реализовала у складу са стратегијом активности за Републику Србију, која је усвојена у фебруару 2007. Стратегијом су као приоритетне области у које ће средства бити уложена одређени – привредни сектор, инфраструктура и финансијски сектор.

Као највећи институционални инвеститор у Републици Србији, ова банка је од почетка 2001. до краја децембра 2008. године одобрила средства кредита у укупном износу од око 1.219 милиона евра, од чега је искоришћено око 841 милион евра. На пројекат за изградњу обилазнице око Београда, који је ратификован у 2008. години, односи се износ од 80 милиона евра.

Европска инвестициона банка

Сарадњу с Републиком Србијом Европска инвестициона банка је започела 2001. године и од тада до краја 2008. ова банка је одобрила средства кредита у износу од око 1.141 милион евра. Од тог износа искоришћено је око 605 милиона евра. Средства су намењена за пројекте у финансијском сектору, за модернизацију аеродрома, санацију и изградњу путева, санацију железнице, градске инфраструктуре, енергетике, здравства и образовања, као и за два Апекс глобална кредита за развој малих и средњих предузећа.

Током године ратификовани су кредити у вредности од 206 милиона евра за пројекте: Санација моста Газела, Рехабилитација путева и мостова, Клинички центри и Обилазница око Београда. Кроз два Апекс глобална кредита, Европска инвестициона банка је Републици Србији одобрила 65 милиона евра за финансирање малих и средњих предузећа и пројекте инфраструктуре малог и средњег обима локалних самоуправа. У оквиру Апекс глобалних кредита, до краја 2008. године је реализовано укупно (кроз 67 кредита) 46,28 милиона евра и захваљујући тим средствима је отворено 1.255 радних места.

С представницима Европске инвестиционе банке је крајем године утврђена процедура и прецизирани услови за реализацију новог Апекс глобалног кредита, у износу од 250 милиона евра, за развој малих и средњих предузећа.

Светска трговинска организација

Представници Народне банке Србије су током 2008. године учествовали у раду Комисије за координацију процеса преговора за приступање Светској трговинској организацији, као и у активностима Радне групе за услуге, чији је задатак да за Комисију дефинише радне планове, стратегију за преговоре за чланство и припреми иницијалне понуде за преговоре о услугама.

Народна банка је учествовала у изради Платформе за учешће представника Републике Србије на петом и шестом састанку Радне групе за приступање Републике Србије Светској трговинској организацији, који су одржани у мају и децембру.

Односи с Париским клубом поверилаца

Народна банка Србије је наставила активности које су се односиле на закључење нових споразума с повериоцима Париског клуба након престанка постојања државне заједнице Србије и Црне Горе и доношења Закона о ратификацији Споразума између Републике Србије и Републике Црне Горе о регулисању чланства у међународним финансијским организацијама и разграничењу финансијских права и обавеза у јулу 2006.

Учествовала је у припреми коментара на нацрте нових споразума, односно амандмане на потписане споразуме, које су доставиле следеће државе кредитори: Јапан, Француска, Шведска, Швајцарска, Шпанија и Сједињене Америчке Државе. Као агент државе за сервисирање дуга, Народна банка је током године наставила успешно да реализује активности на извршавању обавеза према Париском клубу поверилаца.

Односи с Лондонским клубом поверилаца

После реструктурирања дуга Републике Србије према Лондонском клубу поверилаца у 2005. години, заменом дуга по NFA¹² и TDFA¹³ за обвезнице на берзи у Луксембургу у укупном износу од око 1.076 милиона долара, очекује се наставак активности у вези с регулисањем преосталог дела дуга који се односи на API обвезнице¹⁴, који није регулисан приликом замене дуга за обвезнице према повериоцима Лондонског клуба.

Билатерална сарадња

У оквиру сарадње Народне банке Србије с централним банкама других земаља, реализоване су посете гувернера централних банака Бразила и Казахстана Народној банци Србије.

¹² NFA – Нови финансијски споразум закључен 20. септембра 1988, којим је рефинансиран дуг према страним комерцијалним банкама повериоцима Лондонског клуба.

¹³ TDFA – Споразум о трговинској и депозитној олакшици закључен 20. септембра 1988, којим су одобрена нова средства бившој СФРЈ.

¹⁴ API обвезнице, или излазне обвезнице – алтернативни инструменти учешћа представљају део дуга по NFA, које су повериоци који нису желели да учествују у рефинансирању 1988. прихватили као солуцију за потраживања по раније одобреним зајмовима.

У вези с реализацијом концесионалног кредита који је одобрила Влада Републике Италије у износу од 33,25 милиона евра, у мају је повучена четврта, последња, транша овог кредита (8,125 милиона евра). Она је у потпуности реализована крајем септембра, чиме је искоришћен целокупан износ кредита. Такође, до краја године је искоришћено и 3,63 милиона евра из револвинг фонда, формираног од отплата главнице и камате. Из ове кредитне линије реализовано је 95 кредита, што је допринело да се отворе 504 нова радна места.

У вези са закључивањем Споразума о другој кредитној линији Владе Републике Италије, у износу од 30 милиона евра, настављена је сарадња с представницима Министарства спољних послова Републике Италије (*“Italian Cooperation in Belgrade”*), као и представницима Министарства економије и регионалног развоја и Министарства финансија Републике Србије.

Крајем октобра је закључен финансијски споразум између Владе Краљевине Данске, Владе Републике Србије и Народне банке Србије с циљем спровођења програма LEDIB – бесповратне финансијске помоћи, у износу од 15 милиона данских круна, за финансирање малих и средњих предузећа нишавског региона из области грађевинарства и текстилне индустрије, под повољним условима. Целокупан износ финансијске помоћи је на крају године пренет на посебан рачун Министарства финансија у Народној банци Србије.

После отплате 75% дуга по основу краткорочног међубанкарског пласмана *Bank of China* од 100 милиона долара, Народна банка Србије је затражила продужење преосталог неотплаћеног износа (25 милиона долара) до краја 2009. године од *State Administration of Foreign Exchange, China*, којој је *Bank of China* уступила пласман.

Планови за 2009. годину

На почетку 2009. године Одбор извршних директора ММФ-а одобрио је Републици Србији договорени стенд-бај аранжман. Сарадња са овом међународном финансијском институцијом током године одвијаће се у оквиру посета мисија ММФ-а поводом разматрања резултата спровођења програма, као и учешћа у раду његовог редовног Пролећног заседања и Годишње скупштине.

У Београду ће се почетком октобра одржати заједнички састанак земаља чланица Конституенце Швајцарске, која заступа интересе Републике Србије у ММФ-у и Светској банци. На састанку ће бити договорен заједнички наступ и ставови о питањима која ће се разматрати на Годишњој скупштини ММФ-а и Светске банке у Истанбулу.

Планирано је да Република Србија током 2009. године постане чланица генералног система за објављивање података ММФ-а (*General Data Dissemination System – GDDS*), што ће представљати значајан искорак у развоју међународно стандардизованог статистичког система наше земље.

Сарадња са Светском банком, у оквиру надлежности Народне банке, одвијаће се у склопу пројекта Стратегије партнерства с Републиком Србијом. Планиран је почетак реализације пројекта Светске банке „Регионални развој Бора“.

У оквиру НПИ, Народна банка ће наставити да извршава обавезе из своје надлежности према динамици која је утврђена за 2009. годину. Ради усклађивања НПИ с новим прописима донетим на нивоу ЕУ и коментарима Европске комисије објављеним у Годишњем извештају, представници Народне банке учествоваће и у поступку његове ревизије.

Такође, Народну банку очекују обавезе које проистичу из Документа о Европском партнерству из 2008. године за Републику Србију.

Наставиће се реализација пројекта са Европском централном банком, чији је завршетак планиран за крај маја, када ће у извештају Европског система централних банака (*Needs Analysis Report*) бити презентоване препоруке у којим областима је потребно спровести усклађивање са стандардима Европског система централних банака.

У првој половини године очекује се потписивање финансијског споразума између Европске комисије и Републике Србије, што би представљало и званично одобрење предлога пројекта IPA Народне банке Србије. Након тога, предузеће се даље активности у вези с припремом почетка реализације пројекта, која је планирана за крај 2009. или почетак 2010. године.

Наставиће се реализација средстава из кредитних линија за финансирање малих и средњих предузећа у којима Народна банка Србије има улогу агента Републике Србије и започети спровођење Програма локалног економског развоја на Балкану (LEDIB), где Народна банка такође учествује као агент Владе. Планира се закључивање Споразума о другој кредитној линији Владе Републике Италије од 30 милиона евра.

Са Европском инвестиционом банком планирано је закључивање новог Апекс глобалног кредита за финансирање малих и средњих предузећа у износу од 250 милиона евра, који ће се спроводити преко Народне банке као агента Владе.

У оквиру Париског клуба поверилаца наставиће се поступак закључења нових споразума, којима ће се прецизирати висина дуга коју ће, у складу са одредбама Усаглашеног записника из 2001. године, сервисирати Република Србија.

Очекују се преговори у вези с регулисањем преосталог отвореног питања у односима с повериоцима Лондонског клуба – дуга по API обвезницама, уз активно учешће представника Народне банке.

У плану је иницирање и наставак преговора за регулисање дуга Републике Србије с владама које нису чланице Париског клуба.

Очекује се потписивање Споразума с Државном управом за девизне резерве Кине (*State Administration of Foreign Exchange*) о продужењу краткорочног међубанкарског пласмана од 25 милиона долара до краја 2009. године, који је првобитно одобрила *Bank of China*.

Наставиће се активно учешће представника Народне банке на састанцима Комитета за расподелу финансијске aktive и пасиве бивше СФРЈ ради реализације Споразума о питањима сукцесије у вези с поделом потражног и дуговог салда на клириншким и специјалним рачунима Народне банке СФРЈ, као и дуга бивше СФРЈ по либијском кредиту и старим државним зајмовима.

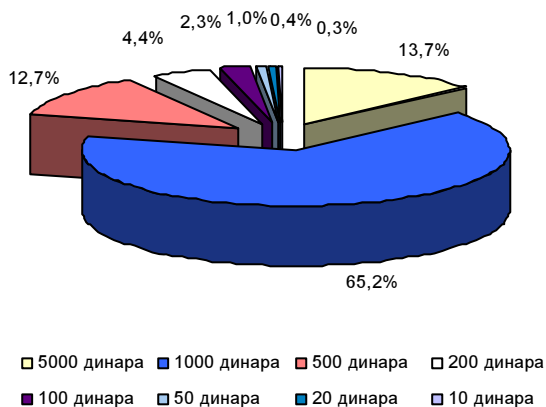
4. Емисија новчаница и кованог новца и послови трезора

У Републици Србији је у току 2008. године у оптицају била серија новчаница издања Народне банке Србије од 2003. године и надаље, апоена од 10, 20, 50, 100, 200, 500, 1000 и 5000 динара. Истовремено, у оптицају је био ковани новац апоена 1, 2 и 5 динара издања Народне банке Југославије од 2000. до 2002. године и ковани новац апоена 1, 2, 5, 10 и 20 динара издања Народне банке Србије од 2003. године и надаље. Од 1. јануара 2008. године ковани новац апоена од 50 пара издања Народне банке Југославије 2000. године престао је да буде законско средство плаћања.

На дан 31. децембра 2008. у оптицају је било готовог новца у износу од 90,1 милијарде динара, што је за 17% више него на крају 2007. године. Од укупног стања готовог новца у оптицају на дан 31. децембра, на новчанице се односило 98,6%, а на ковани новац 1,4%. У односу на крај 2007, учешће кованог новца у готовом новцу је мање за 0,12 процентних поена.

У структури новчаница по номиналном износу, повећано је учешће апоена од 5000 динара за 0,3 процентна апоена, апоена од 1000 динара за 0,7 процентних поена, и апоена од 500 динара за 0,6 процентних поена. Учешће новчаница апоена од 200 динара смањено је у односу на претходну годину за 0,8 процентних поена, апоена од 100 динара за 0,5 процентних поена, апоена од 50 динара за 0,2 процентна поена и апоена од 20 динара за 0,1 процентни поен, док је учешће апоена од 10 динара остало на истом нивоу као и претходне године.

Апоенска структура новчаница у оптицају
на дан 31. 12. 2008. године

Извор: Народна банка Србије.

У готовинском платном промету новчанице апоена од 500, 1000 и 5000 динара у номиналном износу учествују са 91,6%, при чему је доминантно учешће апоена од 1000 динара (65,2%). На дан 31. децембра у оптицају је било 186,1 милион комада новчаница, што је за 17 милиона комада, или за 10%, више него на крају 2007. године.

На дан 31. децембра у оптицају је било 409,3 милиона комада кованог новца, што је за 32,1 милион комада, или 8,5%, више него на крају 2007. године.

За потребе готовинског платног промета током године су израђене додатне количине новчаница апоена од 100, 200 и 1000 динара с неизмењеним обележјима. Израђене су и у оптицај пуштене и минималне количине кованог новца апоена од 1, 2 и 5 од легуре бакра, цинка и никла с годином ковања 2008. и неизмењеним осталим обележјима.

Програмом израде новчаница за 2009. годину предвиђена је израда додатне количине новчаница апоена 10, 20, 50, 100, 200, 500 и 1000 динара с неизмењеним обележјима, првенствено ради задовољавања потреба готовинског платног промета и замене новчаница неподобних за оптицај (похабаних и оштећених). Програмом израде кованог новца предвиђени су израда и пуштање у оптицај кованог новца апоена од 1 и 2 динара од новог, вишеслојног материјала чије је језгро нискоугљенични челик, обострано електрохемијски платиран основним слојем бакра и завршним слојем месинга, као и додатна израда и пуштање у оптицај кованог новца апоена од 1, 2, 5, 10 и 20 динара од легуре бакра, цинка и никла. На свим апоенима кованог новца стајаће ознака године ковања 2009.

У поступку експертизе новчаница под сумњом да су фалсификати, у току 2008. године је идентификовано 3.767 комада фалсификованих новчаница, у укупној вредности од 3,9 милиона динара. У односу на 2007. годину, број откривених фалсификата новчаница био је већи за 9,6%. Највише су фалсификоване новчанице апоена од 1000 динара (2.421 комад, или 64,3%). На милион комада новчаница у оптицају откривено је свега 20 комада фалсификованих новчаница. Током године настављене су активности у погледу едукације јавности и носилаца платног промета о обележјима оригиналних новчаница и основним карактеристикама фалсификованих новчаница. Настављена је такође сарадња с надлежним службама и органима ради благовременог откривања и спречавања појаве фалсификата.

Преглед откривених фалсификата новчаница у 2008. години

Врста апоена	5000	1000	500	200	100	50	20	10	Укупно
Комада	207	2421	744	68	297	28	2	0	3.767
% учешћа	5,5	64,3	19,8	1,8	7,9	0,7	0,1	0	100,0

Извор: Народна банка Србије.

У 2008. години није било издавања пригодног кованог новца. Издавање пригодног златног и сребрног кованог новца за 2009. годину није предвиђено. Ипак, поводом одржавања 25. летње Универзијаде у јулу 2009. године у Београду, на оптицајном кованом новцу апоена од 10 динара биће заступљени мотиви Универзијаде. Такође, на оптицајном кованом новцу апоена од 20 динара биће заступљени мотиви с ликом Милутина Миланковића, знаменитог светског инжењера, геофизичара, климатолога и астронома.

На основу захтева банака и по основу откупа ефективног страног новца од овлашћених мењача, током 2008. године је из трезора у филијалама Народне банке банкама и овлашћеним мењачима издато 333 милиона комада новчаница и кованог новца, у номиналном износу од 118.558,1 милион динара. То је у односу на 2007. годину било мање за 132,2 милиона комада, односно за 38.568,9 милиона динара. Током године у трезоре у филијалама је преузето од

банака и овлашћених мењача 251,1 милион комада новчаница и кованог новца, у номиналном износу од 102.081,9 милиона динара, или у односу на 2007. мање за 144,4 милиона комада, односно за 41.137 милиона динара.

На специјалној машини за уништај новца је током године уништено 52,5 милиона комада новчаница неподобних за даљи оптицај, у номиналном износу од 14.238,2 милиона динара. Индекс обнове оптицаја током године је износио 28,2 (уништене новчанице/оптицај x 100). Уништено је и 12,6 милиона комада ваноптицајних новчаница издања Народне банке Југославије, у номиналном износу од 3.268,3 милиона динара.

Народна банка Србије је крајем 2008. године предузимала низ мера с циљем побољшања квалитета новчаница у оптицају. Оне су се односиле првенствено на измену одговарајућих прописа (укидање могућности међусобног снабдевања банака готовим новцем, поједностављење прераде новца у банкама и у Народној банци Србије кроз свођење категорија новца на новац подобан и неподобан за оптицај и ваноптицајни новац, измена начина паковања новца и сл.), увођење аутоматских система у процес сортирања, обраде и уништаја новчаница и измену целокупне процедуре обраде новца. Током године набављена су два аутоматска система BPS 1040 за прераду готовог новца у динарима и један систем BPS 216 за прераду ефективног страног новца и готовог новца у динарима. Тиме је, уз раније набављена три система за прераду новца ISS 300 и један систем ISS 300 PS, значајно унапређен процес аутоматизоване прераде новца.

5. Законодавна делатност Народне банке Србије

Текућа законодавна делатност

Народна банка Србије је у 2008. години учествовала у изради нацрта следећих републичких закона, односно давала мишљења на те нацрте: Нацрт закона о изменама и допунама Закона о осигурању депозита, Нацрт закона о изменама и допунама Закона о Агенцији за осигурање депозита, Нацрт закона о изменама и допунама Закона о стечају и ликвидацији банака и друштава за осигурање, Нацрт закона о изменама и допунама Закона о Народној банци Србије, Нацрт закона о секјуритизацији потраживања, Нацрт закона о изменама и допунама Закона о девизном пословању, Нацрт закона о изменама и допунама Закона о тржишту хартија од вредности и других финансијских инструмената, Нацрт закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма, Нацрт закона о изменама и допунама Закона о спољнотрговинском пословању, Нацрт закона о Агенцији за борбу против корупције, Нацрт закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, Нацрт закона о привременом изузимању од опорезивања порезом на доходак грађана одређених врста прихода, Нацрт закона о обавезном осигурању у саобраћају, Нацрт закона о званичној статистици, Нацрт закона о попису становништва, домаћинстава и станова 2011. године, Нацрт закона о изменама и допунама Закона о порезу на доходак грађана, Нацрт закона о изменама и допунама Закона о порезу на добит предузећа, Нацрт закона о изменама и допунама Закона о буџетском систему и Нацрт закона о регулисању односа Републике Србије и зајмопримца или гаранта за преузете обавезе по зајмовима Међународне банке за обнову и развој.

У 2008. години Народна банка Србије је донела 78 подзаконских аката и то 57 одлука, 17 упутстава и четири правилника – који су објављени у "Службеном гласнику РС". Овим прописима обухваћени су следећи послови Народне банке Србије:

- *послови монетарног система и политике* (услови одобравања кредита за одржавање ликвидности банака, услови и начин одобравања кредита за одржавање дневне ликвидности банака на основу залоге хартија од вредности, програм монетарне политике Народне банке Србије у 2009. години, обавезна резерва, усклађивање стања бруто пласмана одобрених становништву са основним капиталом банке, услови и начин на који Народна банка Србије спроводи операције на отвореном тржишту, услов и начин депоновања вишкова ликвидних средстава банака код Народне банке Србије, каматне стопе које Народна банка Србије примењује у поступку спровођења монетарне политике, начин обрачуна, наплате и плаћања камате Народне банке Србије, минимални услови кредитне способности банака и др.);

- *девизни послови и односи са иностранством* (начин, рокови и обрасци за евидентирање кредитних односа са иностранством, услови за личне и физичке преносе средстава плаћања у иностранство и из иностранства, услови и начин рада девизног тржишта, врсте девиза и ефективног страног новца који се купују и продају на девизном тржишту, услови отварања и начин вођења рачуна нерезидената, услови и начин обављања платног промета са иностранством, начин обављања послова у вези са ефективним страним новцем између Народне банке Србије и банака, начин и услови коришћења финансијских кредита из иностранства за намене из члана 21. став 2. Закона о девизном пословању и др.);

- *послови контроле банака и других финансијских организација* (управљање ризицима, адекватност капитала банке, спровођење одредаба Закона о банкама које се односе на контролу банкарске групе на консолидованој основи, класификација билансне активе и ванбилансних ставки банке, спољна ревизија банака, извештаји банака, врсте података које банке достављају Народној банци Србије и начин и рокови достављања тих података и др.);

- *послови трезора* (пуштање у оптицај кованог новца апоена од 1, 2 и 5 динара, управљање токовима готовине снабдевањем банака новчаницама и кованим новцем, пуштање у продају, продајна цена и повлачење из продаје јединствених меничних бланкета и др.);

- *рачуноводствено-финансијски послови* (контни оквир и садржина рачуна у контном оквиру за Народну банку Србије и банке, обрасци и садржина позиција у обрасцима финансијских извештаја и консолидованих финансијских извештаја банака и др.);

- *послови платног промета* (услови и начин плаћања у готовом новцу у динарима за правна лица и за физичка лица која обављају делатност и др.);

- *послови осигурања* (ограничења појединих облика депоновања и улагања средстава техничких резерви и највиши износи појединих депоновања и улагања гарантне резерве друштва за осигурање и др.);

- *послови финансијског лизинга* (обавеза давалаца лизинга да држе средства резерве и др.);

- *послови добровољних пензијских фондова* (отварање, вођење и пренос индивидуалних рачуна чланова добровољног пензијског фонда и др.);

- *послови бонитета правних лица и предузетника* (ближи услови и начин пријема, контроле и обраде финансијских извештаја и давања података из тих извештаја, ближи услови и начин вођења Регистра података о бонитету правних лица и предузетника и давању података и мишљења о бонитету и др.);
- *очување финансијске стабилности* (привремене мере за очување стабилности банкарског система и финансијске стабилности у Републици Србији).

Поступци пред судовима

У току 2008. године, пред Уставним судом Републике Србије водило се (и још се води) шест поступака. Пред трговинским судовима води се 61 парнични предмет, 18 поступака ликвидације, 39 поступака стечаја, 14 извршних поступака и четири поступка по основу привредних преступа. Пред Врховним судом Србије у току је 80 управних спорова, док се пред општинским судовима води 83 парнична спора, два ванпарнична спора и 85 кривичних предмета. Пред иностраним судовима воде се два парнична поступка и један кривични поступак.

Усклађеност пословања

Крајем 2006. године установљена је функција усклађености пословања с крајњим циљем да се послови у Народној банци Србије обављају у складу са законом и другим прописом, као и с унутрашњим општим актима. У оквиру те функције, почетком 2008. године утврђена је процедура доношења унутрашњих општих аката, по којој су, у току те године, донета 33 унутрашња општа акта (правилници, упутства и одлуке).

Планови за 2009. годину

У току 2009. године Народна банка Србије ће учествовати у изради прописа којима ће се уредити област банкарског и финансијског система, а посебно ће учествовати у изради и припреми новог закона о Народној банци Србије и закона којима ће се уредити електронско плаћање (платне картице и електронски новац), а сарађиваће и на изради других прописа које буде иницирала Влада Републике Србије. Народна банка Србије ће израдити и методологије израде закона и других прописа из надлежности Народне банке Србије и праћења прописа Европске уније, а наставиће и са активностима усмереним ка успостављању система усклађености пословања у Народној банци Србије.

6. Платни промет

Функционисање платног промета

Посредством RTGS и клиринг система Народне банке Србије, у 2008. години је реализовано укупно 185,9 милиона плаћања. У укупном броју плаћања, RTGS плаћања су учествовала са 56,8%, а клиринг плаћања са 43,2%. Број плаћања је у односу на 2007. годину повећан за 8,7%.

Укупна вредност промета у RTGS и клиринг систему остварена у 2008. (месечно и по тромесечјима, у милијардама динара)						
	Промет у RTGS-у	Радних дана	Дневни просек	Промет у клирингу	Дневни просек	Учешће клиринга
Јануар	4.214,1	20	210,71	51,24	2,56	1,22
Фебруар	3.911,9	20	195,60	54,63	2,73	1,40
Март	3.377,5	21	160,83	59,40	2,83	1,76
I тромесечје	11.503,5	61	188,58	165,26	2,71	1,44
Април	4.072,0	20	203,60	59,28	2,96	1,46
Мај	3.614,5	20	180,73	59,59	2,98	1,65
Јун	3.685,5	21	175,50	60,38	2,88	1,64
II тромесечје	11.372,0	61	186,43	179,25	2,94	1,58
Јул	3.652,1	23	158,79	64,47	2,80	1,77
Август	3.709,5	21	176,64	57,55	2,74	1,55
Септембар	3.814,8	22	173,40	60,61	2,76	1,59
III тромесечје	11.176,4	66	169,34	182,63	2,77	1,63
Октобар	4.217,7	23	183,38	64,23	2,79	1,52
Новембар	2.987,4	20	149,37	55,15	2,76	1,85
Децембар	3.207,7	23	139,47	53,91	2,34	1,68
IV тромесечје	10.412,8	66	157,77	173,28	2,63	1,66
Укупно 2008.	44.464,8	254	175,06	700,43	2,76	1,58
Месечни просек	3.705,4			58,37		

Укупна вредност плаћања је износила 44.464 милијарде динара, што је за 12,1% више него у 2007. години. Од тога је у клирингу реализовано укупно 700,4 милијарде динара. У укупном међубанкарском платном промету плаћања у клирингу су учествовала са 1,6%.

Расположивост RTGS и клиринг система је у 2008. години (254 радна дана) износила 99,95%.

Структура плаћања реализованих у 2008.

(месечно, у милионима плаћања)

	RTGS плаћања	%	Клиринг плаћања	%	Укупно плаћања
Јануар	6,84	53,94	5,84	46,06	12,68
Фебруар	7,94	54,14	6,72	45,86	14,66
Март	8,24	53,76	7,09	46,24	15,33
Април	8,52	56,39	6,59	43,61	15,10
Мај	9,13	56,09	7,15	43,91	16,28
Јун	9,04	56,65	6,92	43,35	15,95
Јул	9,16	56,51	7,05	43,49	16,21
Август	8,12	56,08	6,36	43,92	14,48
Септембар	8,83	57,04	6,65	42,96	15,49
Октобар	9,36	57,35	6,97	42,65	16,33
Новембар	8,55	57,18	6,40	42,82	14,94
Децембар	11,84	64,54	6,50	35,46	18,34
Укупно 2008.	105,57	56,82	80,23	43,18	185,80
Месечни просек	8,80		6,69		15,48

Међународни клиринг плаћања у девизама

У складу са Споразумом о клирингу међународних плаћања, који је Народна банка Србије 13. септембра 2007. године потписала с централним банкама Босне и Херцеговине и Црне Горе, отпочеле су 5. фебруара 2008. године и прве трансакције плаћања између банака у Босни и Херцеговини и банака у Србији. Међународни клиринг плаћања се, складу са Споразумом, обавља као нето обрачун у еврима. У 2008. години је реализовано укупно 4.860 плаћања, у вредности од 44.201.236,9 евра.

7. Послови регистра и принудне наплате**Послови регистра и бонитета**

У току 2008. године, кроз послове регистра и бонитета посебна пажња је посвећена развоју поузданог и кредибилног система информисања о бонитету, усмереног на континуирано праћење пословања правних лица и предузетника у земљи, унапређењу технолошко-информатичких решења у поступку пријема и обраде финансијских извештаја, као и стручном усавршавању кадрова.

Током године организовани су и извршени пријем и обрада финансијских извештаја за 2007. годину. У склопу припрема за њихов пријем, иновиран је, у сарадњи с професионалним организацијама, сајт Народне банке и презентован и дистрибуиран бесплатан програмски пакет за израду извештаја у електронској форми. Извршени су пријем и обрада 141.076 одобрених финансијских извештаја, од чега 40% у електронској форми, 672 консолидована, 4.853 усвојена (годишња и консолидована) за 2007. годину, као и 5.334 ванредна, због статусних промена обвезника у 2008. години. Поднето

је 3.759 пријава због недостављања одобрених финансијских извештаја за 2007. годину и усвојених финансијских извештаја за 2006. и 2007. годину.

На основу података из финансијских извештаја за 2007. годину, у 2008. су припремана саопштења и презентације о резултатима пословања правних лица (по групама) и предузетника, као и економских целина у тој години. Из Базе финансијских извештаја државним органима и организационим јединицама Народне банке је уступљено око 80 милиона података, а комерцијалним корисницима преко 13 милиона података. Из Регистра бонитета комерцијалним корисницима је издато преко 14 хиљада извештаја о бонитету, а преко 500 извештаја је уступљено организационим јединицама Народне банке. У комерцијалне сврхе корисницима је издато око 500, а организационим јединицама Народне банке 7.065 „скоринга“. У току године вршени су континуирано ажурирање и надзор над радом Регистра бонитета и Базе финансијских извештаја.

Дефинисани су нови оперативни циљеви у складу с утврђеним стратешким приоритетима до 2012. године (изградња модерног и ефикасног система рејтинга у земљи). Даље активности биће усмерене на развој модела рејтинга по узору на модел *Deutsche Bundesbank*, који се заснива на дефинисању неизмирења обавеза и финансијској анализи, уз примену математичко-статистичких модела за иницијалну класификацију привредних друштава. Започето је издавање II верзије оцене бонитета – усавршеног „скоринга“ – који омогућава јасно позиционирање привредног друштва у окружењу.

С циљем институционалног подстицаја развоја система рејтинга у Републици Србији, извршене су припреме за одржавање прве међународне конференције о рејтингу под називом „Улога централне банке у развоју рејтинг система“.

Ради сагледавања могућности за даљи развој и унапређење послова Одељења, анализирана су упоредна искуства развијених европских земаља у пословима финансијског извештавања – *National Bank of Belgium*, а у пословима бонитета и рејтинга – *Banque de France*, *Deutsche Bundesbank* и *Banca d' Italia*.

Извршене су измене и допуне Одлуке о ближим условима и начину пријема, контроле и обраде финансијских извештаја и давања података из тих извештаја, Одлуке о ближим условима и начину вођења Регистра података о бонитету правних лица и предузетника и давању података и мишљења о бонитету, као и Методологије за утврђивање података и показатеља о бонитету правних лица и предузетника и давања мишљења о бонитету привредних друштава.

У току године остварена је сарадња с Министарством финансија и Националном комисијом за рачуноводство, у оквиру формулисања националне стратегије о финансијском извештавању и утврђивања обима и садржине финансијских извештаја, затим с Министарством економије и регионалног развоја, на изради Извештаја о малим и средњим предузећима и предузетништву за 2007. годину, и с Републичким заводом за статистику, за потребе обезбеђења статистичке основе за израду националних рачуна и утврђивање друштвеног бруто производа. Настављена је и сарадња с великим изворима података у земљи – Републичким заводом за статистику, Агенцијом за привредне регистре и Пореском управом – по основу размене података. Ради унапређења поступка подношења пријава за привредни преступ због

недостављања финансијских извештаја, остварена је сарадња с Републичким јавним тужилаштвом, Вишим трговинским судом и Трговинским судом у Београду. Поред тога, Одељење је интензивирало сарадњу и с корисницима података и извештаја, нарочито агенцијама, институтима и члановима Клуба бонитета.

У току 2009. године планирана су даља унапређења технолошко-информатичких решења у поступку пријема и обраде финансијских извештаја, нарочито кад је реч о електронском потпису на финансијске извештаје за 2009. годину.

Такође, активности ће бити усмерене и на издавање III верзије оцене бонитета и рејтинг модела.

Послови принудне наплате

Од надлежних органа (Пореска управа, судови, царина) у току 2008. године је примљено, контролисано и у принудну наплату евидентирано укупно 264.751 решење. Доносиоцима решења је враћено укупно 36.558 решења, од чега 23.645 због недостатака утврђених контролом решења, а 12.913 на захтев самих доносиоца. Поред тога, примљено је и у програм принудне наплате унето 965 решења за дужнике код којих се принудна наплата спроводи ручно (банке, синдикати, скупштине станара), 3.161 решење о забрани располагања средствима и 1.150 решења о укидању забрана и привремених мера.

Од организационих јединица Пореске управе и у 2008. години је примљен изузетно велики број решења (укупно 52.056) о привременим мерама за обезбеђење наплате пореских потраживања забраном пореском обвезнику да новчане обавезе према трећим лицима измирује асигнацијом, цесијом, компензацијом и на други начин. Треба напоменути да су за већ блокиране дужнике у принудној наплати по решењима Пореске управе решења о привременој мери (Пореска управа их доноси истовремено с решењем о наплати пореза) у већини случајева сувишна с обзиром на то да дужник има раније евидентирану привремену меру. На ту околност је у више наврата, писмено и на посебно уговореним састанцима с представницима Пореске управе, указивано, али број решења у 2008. години не само да није смањен већ је и повећан за 12% у односу на 2007.

Осим по наведеним решењима, принудна наплата поступа и по одлукама о реструктурирању у поступку приватизације (предузећа и других правних лица) које доноси Агенција за приватизацију. У 2008. години од Агенције за приватизацију је примљено укупно 199 налога за повлачење и 72 налога за прекид извршења за дужнике у принудној наплати – субјекте приватизације. На основу позива за пријаву потраживања, урађене се укупно 24 пријаве потраживања.

Од банака је по основу достављених налога за принудну наплату меница и овлашћења примљена укупно 182.021 електронска порука и исто толико електронских порука са скенираним меницама и овлашћењима. На захтев поверилаца, из принудне наплате је повучено укупно 9.716 налога.

Принудна наплата се у 2008. години у великој мери ангажовала на пројекту допуне постојећег приказа износа блокаде и дана неликвидности дужника на сајту Народне банке Србије, с подацима о постојању евентуалне забране преноса средстава дужника по решењима Пореске управе. Поред тога,

активности су биле усмерене и на омогућавање странкама да преко посебног упита на сајту добију податке о примљеним, евидентираним, враћеним, одложеним и обустављеним решењима судова, Пореске управе и других надлежних органа.

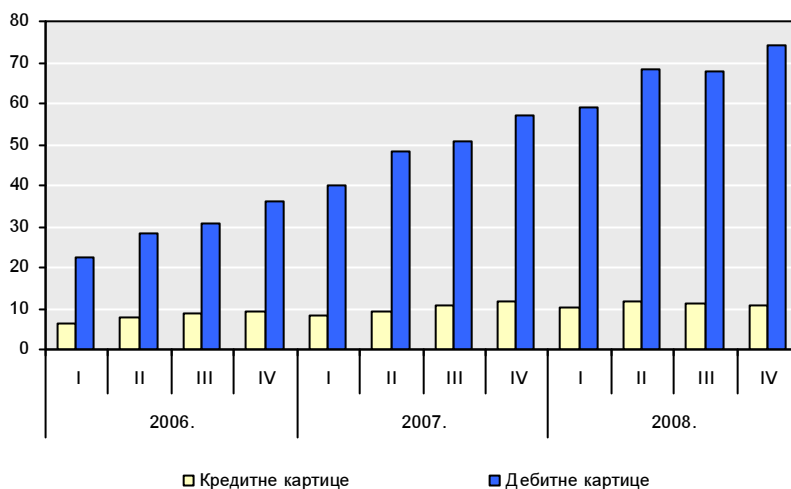
Конкретизовани су и достављени предлози за измене и допуне чланова закона који су у непосредној вези са спровођењем поступка принудне наплате. Такође, учешће у раду Комисије за реформу стечајног и извршног поступка било је врло активно.

Број рекламација и захтева странака за проверу података о спроведеној наплати је у односу на укупан број примљених и унетих решења у принудну наплату мали и износи 0,5%. Није било случајева притужби странака на неажурност.

8. Развој картичног пословања у Србији

Након неколико година интензивног развоја, картично пословање у Републици Србији је у 2008. години наставило тренд успореног раста из претходне године. Укупан број издатих платних картица на крају 2008. године је износио 5,7 милиона и није промењен у односу на крај 2007. У четвртом тромесечју активно је било 48% издатих картица, што представља позитиван помак у односу на исти период у 2007, када је било активно 44% издатих картица. Платне картице су се на крају 2008. године прихватале на око 58.000 POS терминала на продајним местима и на близу 2.500 банкомата. Прихватна мрежа је током године исказала спорији раст. Платним картицама је остварено 97 милиона трансакција, од чега 93 милиона картицама које су издале домаће банке. Укупан промет на прихватној мрежи у земљи износио је 344 милијарде динара, од тога 313 милијарди картицама издатим у Србији, што је за 33% више од промета оствареног у 2007. години. У укупном промету домаћим картицама у земљи, 33% промета и 53% броја трансакција остварено је на POS терминалима на продајним местима, што је однос приближно исти као и претходне године.

Промет остварен дебитним и кредитним платним картицама
(у милијардама динара)

Извор: Пословне банке у Србији.

Учешће промета кредитним картицама у укупном промету наставило је да опада, са 17%, колико је износило 2007. године, на свега 14% у 2008. Укупан промет остварен кредитним картицама износио је 43,7 милијарди динара, са растом од 10% у односу на 2007. годину. Дебитне картице оствариле су 255,5 милијарди динара промета, што представља раст од 37%. Пословним картицама остварено је нешто више од 14 милијарди динара промета.

Тржиште платних картица у 2008. години посебно је карактерисало увођење нових сервиса и производа. Након што су у претходним годинама постигле значајне резултате на пољу издавања платних картица и развоја прихватне мреже, пословне банке су у 2008. години биле фокусиране на активности које би допринеле учесталијој употреби платних картица, као и активирању картица које никада нису биле употребљене. Од додатних услуга треба издвојити сервисе који су везани за *mCommerce*, тј. плаћања путем мобилног телефона. Банке су, такође, отпочеле са интензивнијим издавањем специјализованих производа попут *принејд поклон картица* или картица намењених пољопривредницима. Неке банке су одлучиле да својим корисницима понуде посебне погодности при куповини у великим трговинским ланцима (нпр. одложено плаћање), чиме се корисници додатно стимулишу да картице користе за плаћање робе и услуга.

Показатељи пословања с платним картицама у Србији				
		2007.	2008.	Апсолутни раст
Број издатих картица (на крају периода)	Дебитне	4.613.448	4.548.241	-65.207
	Кредитне	1.039.042	1.082.771	43.729
	Пословне	72.975	97.777	24.802
	Укупно	5.725.465	5.728.789	3.324
Остварен промет у току године (у милионима RSD)	Дебитне	186.220	255.479	69.259
	Кредитне	39.618	43.711	4.093
	Пословне	9.629	14.070	4.441
	Укупно	235.467	313.260	77.793
Прихватна мрежа (на крају периода)	Број продајних места с POS терминалом	55.340	57.919	2.579
	Број банкомата	2.074	2.500	426
Извор: Пословне банке у Србији.				

На тржишту платних картица у земљи присутни су национални систем *DinaCard* (YUBA систем је угашен), интернационални системи *VISA* и *MasterCard*, као и два брэнда клупских картица – *American Express* и *Diners Club International* картице.

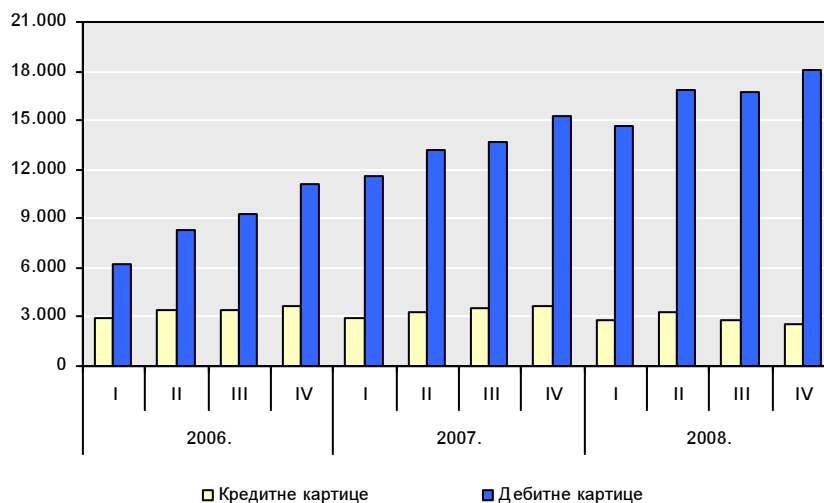
У систему националне *DinaCard* платне картице укупан број издатих картица је на крају 2008. године износио 2,4 милиона, што представља 43% свих издатих картица у земљи. Од укупног броја издатих картица, на крају

године је било активно њих 36%. DinaCard картице издаје 26 банака, од којих 25 издаје дебитну, а 24 и кредитну картицу. У 2008. години, прихватна мрежа у DinaCard систему је наставила да се развија и расте, са истим тенденцијама као и на целокупном тржишту платних картица у земљи. Мрежа POS терминала на продајним местима, након изузетно интензивног развоја у 2006. и 2007. години, током 2008. је остварила блажи раст, па је током године инсталирано око 2.700 нових терминала. Број банкомата је увећан за око 500 у односу на крај 2007.

Корисницима DinaCard картица је омогућено у 2008. години да плаћају рачуне путем мобилног телефона, као и да наручују и плаћају лична документа (изводе из матичне књиге рођених) у сарадњи с неколико општина у Србији. Крајем године, корисницима националне картице омогућено је и плаћање путем Интернета, а први трговац који је ову услугу понудио је авио-компанија Јат Ервејз.

У DinaCard систему је остварено укупно 77,7 милијарди динара промета, или за 17% више од промета у 2007. Промет кредитним картицама представља 15% укупног промета, што је знатно мање од учешћа промета кредитном картицом у 2007. (20%). Значајно је истаћи да је и током 2008. године главни носилац раста промета у систему била дебитна картица. Промет остварен дебитним картицама је 22% виши од промета у 2007, док промет кредитном картицом бележи пад од 14% у односу на претходну годину. Удео међубанкарског промета у укупном промету на годишњем нивоу је износио 50%.

Промет остварен дебитним и кредитним DinaCard картицама
(у милионима динара)

Извор: Пословне банке у Србији.

У 2008. години је остварено укупно 27 милиона трансакција, што је за 10% више у односу на претходну годину. Од укупног броја трансакција, 70% су биле међубанкарске трансакције.

По учесталости коришћења картица за плаћање робе и услуга на продајним местима, DinaCard систем на тржишту платних картица заузима једно од водећих места – нпр. у децембру је на продајним местима остварено 63% трансакција и 40% промета, што је знатно изнад процента остварених трансакција у продајној мрежи осталих картичних система.

Резултати рада DinaCard система у 2008. години

	2007.	2008.	Апсолутни раст
Број издатих картица (на крају периода)	2.522.669	2.433.404	-89.265
Број трансакција	24.565.153	26.974.317	2.409.164
Промет (у хиљадама RSD)	67.121.175	77.659.605	10.538.430
Број POS терминала (на крају периода)	52.966	55.661	2.695
Број банкомата (на крају периода)	2.014	2.500	486

Извор: Пословне банке у Србији.

Планови *DinaCard* система за 2009. годину усмерени су пре свега на увођење нових услуга, које би допринеле даљој активацији издатих картица. У оквиру плаћања на Интернету, током године ће се радити на ширењу мреже трговаца који би пружали ову услугу. Нови сервис, чија је имплементација предвиђена за прву половину године, биће пренос новца с картице на картицу (трансфер card-to-card), односно између рачуна за које је везана *DinaCard* картица. За почетак, пренос новца биће могућ путем мобилног телефона, али се оставља могућност да накнадно буду уведени и други начини коришћења овог сервиса. У 2009. години ће се наставити са активностима на плану увођења чип технологије у систем. У сарадњи с банкама чланицама *DinaCard* система, биће утврђена динамика пребацивања на чип технологију, које ће започети током 2010. године.

У оквиру праћења трендова на европском и светском тржишту платних картица, као и регулативе везане за картично пословање на подручју SEPA (*Single European Payment Area*), Национални центар за платне картице наставиће да активно учествује у раду Берлинске групе¹⁵, а наставиће да сарађује и са организацијом EAPS (*Euro Alliance of Payment Schemes*)¹⁶.

¹⁵ Берлинска група (*Berlin Group*), међународно удружење основано у Берлину 2004. године, усмерена је на развој техничких стандарда за процесирање трансакција платним картицама усклађених са стандардима SEPA.

¹⁶ EAPS је удружење европских националних картичних система основано 2007. године, које се првенствено бави њиховим повезивањем на нивоу европских земаља.

9. Заштита корисника финансијских услуга и контрола тржишта

У току 2008. године, Центар за заштиту корисника финансијских услуга и контролу тржишта над обављањем тих услуга је, у оквиру своје надлежности, поступао по приговорима на рад финансијских институција, али и предузимао све неопходне активности чији је циљ боље и потпуније информисање и едуковање корисника финансијских услуга.

Ради повећања транспарентности пословања финансијских институција и промовисања и развоја „добре праксе“ пословања, Центар је:

- објавио препоруке намењене банкама и друштвима за осигурање чији је циљ јачање поверења јавности, као и развој финансијског сектора у целини, и
- учествовао у спровођењу истраживања о начину на који финансијске институције врше отварање, вођење и затварање текућег рачуна, чији су резултати представљени на презентацији за медије.

Поред тога, у последњем тромесечју је покренут пројекат у оквиру којег је:

- припремљена студија о потреби финансијске едукације грађана и начину њеног спровођења, у складу с препорукама OECD-а о финансијској едукацији,
- постављена Интернет страница „Твој новац“ (www.tvojnovac.nbs.rs), с различитим корисним информацијама и едукативним материјалом (нови водичи, калкулатори и сл.), на којој су такође објављене препоруке OECD-а, и
- предузете све неопходне активности за отварање регионалних канцеларија за едукацију, које су с радом почеле 3. јануара 2009. године.

Поступање по приговорима

Центар за заштиту корисника је у току 2008. године примио укупно 800 приговора и преурањених приговора корисника на рад финансијских институција, што је за 54% више у односу на 2007.

Приговори које је Центар примио (451) у највећем проценту (82%) односе се на рад банака. Број приговора упућених на рад банака (368) већи је за 21% у односу на број приговора из 2007. Они се пре свега тичу кредита (43%), обављања платног промета (23%) и платних картица (20%).

Поступање је завршено по 86% тих приговора, од којих је неоснованих било 51%, а основаних 49%. Од укупног броја основаних приговора решено је позитивно њих 50%.

На банке с већим тржишним учешћем односи се и сразмерно већи број приговора.

На рад друштава за осигурање упућено је 66 приговора, 19% мање у односу на прошлу годину. Највећи број пристиглих приговора односи се на аутоодговорност (47%), незгоду (18%) и имовину (8%).

На рад давалаца финансијског лизинга упућено је 16 приговора. Највећи број њих односи се на уговорне одредбе или на могућност раскида уговора.

Број преурањених приговора које је Центар примио (349) три пута је виши у односу на 2007. Преурањеним приговорима сматрају се приговори који су упућени Центру без претходног обраћања одговарајућој финансијској

институцији и они се, у складу с процедуром, прослеђују финансијским институцијама на даљу надлежност. Највећи број преурањених приговора такође се односи на рад банака (96%), и то у области кредита (37%), платног промета (25%), депозитних послова (14%) и платних картица (14%).

У периоду од 1. јануара до 31. децембра заказано је 39 поступака медијације. Од њих је окончано 36, а три су у току. Споразумом је окончано 14 медијација (36%), што је два пута више него у току 2007. године. Предмет поступка медијације су спорни односи у вези с кредитима, текућим рачунима, платним картицама и аутоодговорношћу.

Решавање спорних односа путем медијације има вишеструку корист како за подносиоце приговора, тако и за финансијске институције јер се постиже велика уштеда у времену и новцу.

Информисање и едукација корисника

Центар за заштиту корисника је у току 2008. године, поред поступања по приговорима корисника, примио 345 питања (и одговорио на њих) у вези с финансијским производима и услугама и правима корисника финансијских услуга. Током године, давао је такође информације усменим путем корисницима који су се обраћали Информативном центру (25.585 позива).

Народна банка Србије је, као члан међународне мреже земаља које се баве финансијском едукацијом у оквиру OECD-а, објавила препоруке OECD-а и припремила студију о потреби финансијске едукације грађана и о начину њеног спровођења. Студија је не само представила упоредни преглед стања „финансијске писмености“ у свету и код нас већ је и дала одговоре на бројна питања која се тичу неопходности финансијске едукације, повезаности активности на пољу финансијске едукације и заштите корисника, као и улоге Народне банке Србије и других релевантних институција у процесу спровођења финансијске едукације код нас.

10. Интерна ревизија

Правни оквир и основ за развој интерне ревизије у нашој земљи представља пре свега Закон о рачуноводству и ревизији (ступио на снагу у јуну 2006). Тим законом се успоставља Комора овлашћених ревизора и по први пут уређује интерна ревизија тако што се уводи звање овлашћеног интерног ревизора и прописује полагање испита за стицање професионалних звања.

Основне активности

Основни циљ Интерне ревизије је да својом активношћу допринесе остваривању циљева Народне банке Србије, сагледавајући да ли су начин управљања ризицима, начин контроле и руковођења процесима адекватни, односно да ли систем интерних контрола, који су успоставили руководиоци, функционише на начин који у разумној мери омогућава идентификовање, процену и контролу ризика.

Интерна ревизија свој циљ остварује пре свега кроз реализацију Годишњег плана рада, тј. обављањем ревизија финансијског извештавања, усклађености пословања, оперативних послова и информационих система и обављањем накнадних – *follow up*, ревизија, као и саветодавним активностима.

Одређивање послова који ће бити предмет ревизије врши се на основу редовне годишње процене постојања ризика, прикупљених мишљења руководиоца организационих јединица о висини ризика у појединим пословним процесима и интерним контролама, извештаја екстерног ревизора, времена када су одређени послови били предмет претходних ревизија, потребе да одређени послови, због процењеног ризика или раније утврђених неправилности, буду учестало предмет ревизије и других релевантних информација о ризичним подручјима.

Поред основних активности, запослени у Интерној ревизији су континуирано радили и на свом професионалном усавршавању. У тежњи да се приближимо међународним стандардима које поставља професија, још један запослени је стекао звање *Certified Internal Auditor (CIA)* у оквиру *The Institute of Internal Auditors (IIA)*, а један звање *Certified Information System Auditor (CISA)* у оквиру *The Information System Audit and Control Association (ISACA)*, што до сада чини укупно четири запослена с признатим међународним сертификатима из области интерне ревизије.

Планови за 2009. годину

Интерна ревизија ће се у 2009. години фокусирати на остваривање следећих циљева: успостављање програма обезбеђења и унапређења квалитета рада, унапређење методологије рада и континуирано професионално усавршавање запослених, као и промовисање значаја управљања ризицима и значаја интерних контрола.

11. Развој Људских ресурса и организационе промене у Народној банци Србије

Организационе промене и број запослених у Народној банци Србије

Процес реструктурирања у Народној банци Србије настављен је у току 2008. године. Спроведене су четири организационе измене и осам измена систематизације.

Ради наставка рационализације пословања Народне банке Србије, запосленима је у новембру упућена понуда за споразумни престанак радног односа уз исплату отпремнине, која је била виша од законом предвиђеног минимума. Наиме, реорганизација одељења за трезорско и благајничко пословање у филијалама (увођење машина за бројање новца) условила је потребу смањења броја запослених који су радили на тим пословима. Понуду за споразумни прекид радног односа прихватила су укупно 143 запослена. По другим основима радни однос је раскинут с још 11 запослених.

У Народној банци Србије (основне организационе јединице и специјализована организација) на дан 31. децембра 2008. године у радном односу су била 2.523 запослена.

Упоредни преглед броја запослених у Народној банци Србије							
Организациони део	31. децембар 2007.			31. децембар 2008.			% смањења (8—4):4
	Неодређено време	Одређено време	Укупно (2+3)	Неодређено време	Одређено време	Укупно (6+7+8)	
1	2	3	4	6	7	8	9
НБС - Седиште	1.288	14	1.302	1.270	12	1.282	-1,54
Филијала у Београду	177	-	177	188	-	188	+6,21
Филијала у Новом Саду	143	-	143	135	1	136	-4,90
Филијала у Приштини	4	-	4	3	-	3	-25,00
Филијала у Нишу	93	-	93	93	-	93	0
Филијала у Крагујевцу	87	-	87	90	-	90	+3,45
Филијала у Ужицу	60	-	60	58	-	58	-3,33
ЗИН	655	-	655	673	-	673	+2,75
Укупно у НБС:	2.507	14	2.521	2.510	13	2.523	+0,079
Извор: Народна банка Србије.							

Смањење броја запослених током године извршено је првенствено по основу организационог реструктурирања и рационализације послова.

Именована лица за Седиште, филијале и ЗИН спровела су потребне активности ради предузимања мера предвиђених Законом о безбедности и здрављу на раду.

Квалификациона структура запослених

Када се упореди квалификациона структура запослених у 2008. с квалификационом структуром у 2007. години, уочава се смањење броја запослених с нижом стручном спремом (НСС) и са средњом стручном спремом (ССС), док је у порасту број запослених с високом стручном спремом (ВСС) и академским звањима магистра и доктора наука.

Број запослених по квалификационој структури на дан 31. децембра 2008.

Организациона јединица	Др	Мр	ВСС	ВШС	ВКВ	ССС	КВ	ПК	НСС	Укупно (2-10)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
НБС – Седиште	7	54	625	129	19	373	53	3	19	1.270
Филијала у Београду	-	-	15	17	3	126	13	-	14	188
Филијала у Новом Саду	-	-	34	18	1	67	7	-	9	135
Филијала у Приштини	-	-	1	1	-	1	-	-	-	3
Филијала у Нишу	-	-	22	8	2	47	7	-	7	93
Филијала у Крагујевцу	-	-	21	7	-	55	2	-	5	90
Филијала у Ужицу	-	-	7	4	1	36	3	1	6	58
ЗИН	-	5	87	61	214	217	34	4	51	673
Укупно у НБС:	7	59	812	245	240	922	119	8	111	2.523

Извор: Народна банка Србије.

Старосна структура запослених

Најзаступљеније старосне категорије у Народној банци у 2008. години били су запослени између 50 и 60 година старости (35,2%) и запослени између 40 и 50 година старости (32,5%).

Унапређење процеса рада

Ради унапређивања процеса рада у Народној банци Србије, као и унапређивања личних и професионалних вештина запослених и радног окружења, Центар за каријерно планирање је учествовао у свим интерним и екстерним позивима и допринео квалитетном избору запослених за одређена радна места. Настављена је реализација пројекта каријерног развоја младих запослених с високом стручном спремом, који је, поред приправника из 2006. и 2007. године, укључио и запослене до пет година радног стажа.

Семинари у земљи и иностранству за запослене у Народној банци Србије

	Број семинара	Број учесника	Број дана	Просечан број дана семинара по полазнику
У иностранству	188	264	1021	3,87
У Србији	95	210	552	2,63
Семинари у сарадњи с другим централним банкама и организацијама	4	58	160	2,76

Учешће на семинарима, у студијским посетама, на конференцијама и стручним усавршавањима у иностранству у 2008. години смањено је у односу на 2007. Највећи донатори у том погледу били су и у 2008. централна банка Немачке, *Joint Vienna Institute* и централна банка Француске. У току године, у сарадњи с централним банкама, организовано је 11 студијских посета за запослене Народне банке Србије. Народна банка Србије је, у сарадњи с централним банкама земаља западне и источне Европе, организовала три регионална семинара у Београду и један специјализовани семинар само за своје запослене.

Крајем године донет је нови правилник о стручном образовању запослених. Тим правилником су прецизније дефинисани видови стручног образовања, као и обавезе запослених по основу стручног образовања и усавршавања.

И у току 2008. године Народна банка Србије је учествовала на сајмовима кадровских потенцијала у организацији AIESEC-а (Београд, Нови Сад, Ниш), а такође је учествовала и на сајму запошљавања инвалидних лица. Летњу праксу у Народној банци Србије у 2008. години обављао је 21 студент завршних година факултета универзитета у Србији и иностранству.

Генерација приправника, њих 20, која је примљена у првој половини 2007. године, након завршеног приправничког стажа је у 2008. успешно положила приправнички испит.

Током године 14 војника је цивилно служило војни рок у Народној банци Србије.

Народна банка Србије је, као и претходних година, обезбедила коришћење одмаралишта великом броју запослених и члановима њихових породица.

Током године Народна банка Србије је, као и досад, велику пажњу посвећивала здравственој заштити запослених.

Планови за 2009. годину

У наредном периоду, стручно усавршавање запослених Народне банке Србије остаје један од приоритетних циљева. Планирана је реализација студијских посета европским централним банкама с циљем размене знања и искустава о одређеним темама и областима, који би допринели унапређењу постојећих и увођењу нових послова. Такође, у 2009. години, очекује се организовање стручних семинара и предавања експерата централних банака с којима је остварена успешна билатерална сарадња.

Планиран је наставак досадашњих активности, уз унапређење анализе и евалуације потреба за стручним усавршавањем и програма праћења каријерног развоја запослених.

Такође, планирано је унапређење постојећих апликација за обрачун зарада, оцењивање, остала примања итд.

У току 2009. Људски ресурси ће аплицирати за пројекат *Twining* у организацији делегације Европске комисије.

Наставиће се с даљим активностима на рационализацији броја запослених. У сарадњи са Информационом технологијом, планиран је пројекат побољшања ефикасности и интегрисаности информационог система Људских ресурса.

12. Подршка Информационе технологије улози Народне банке Србије

Због промене Контног оквира за банке и увођења обавезе банака да месечно извештавају Народну банку Србије о стању и структури својих књиговодствених рачуна на јединственом обрасцу УССПО, а тиме и значајних промена у систему прикупљања и обраде података и извештавања, Информациона технологија је у току 2008. године спровела бројне измене у постојећим системима. Такође, била је ангажована на измени постојећих и увођењу нових електронских порука у складу са одговарајућим одлукама о привременим мерама за очување финансијске стабилности. Услед бројних измена у систему електронског извештавања, Информациона технологија је у 2008. години обрадила 297.066 електронских извештаја с преко 20 милиона ставки, што у односу на 2007. годину представља повећање од скоро 50%.

Да би се обезбедила транспарентност и боља доступност јавних података које објављује Народна банка Србије, Информациона технологија је наставила рад на развоју *Web* сервиса. Ти подаци ће у највећем броју бити бесплатни и на једноставан начин доступни информационим системима правних лица.

Информациона технологија је у 2008. години покренула иницијативу за коришћење система дигиталног потписа у интерној комуникацији, како би се комуникација убрзала и истовремено смањили трошкови.

Од 1. јануара 2008. сва књижења у Народној банци Србије се врше преко новог рачуноводственог софтвера – *Oracle eBS*. С обзиром на међусобну повезаност различитих пословних система у Народној банци, Информациона технологија је активно учествовала у изменама и изради нових софтверских решења да би се омогућила аутоматизација целокупног тока рачуноводствених података.

У току године завршена је прва фаза виртуализације инфраструктуре, која је омогућила ефикасније коришћење опреме и ресурса Народне банке Србије.

С циљем смањења трошкова коришћења ресурса, Информациона технологија је покренула неколико активности, од којих издвајамо:

- имплементацију уређаја *IP Gateway* за позивање мобилних телефона, који је, смањењем трошкова телефонирања, показао потпуну исплативост у прва три месеца коришћења;
- увођење централизације штампе у објекту Славија, чиме су остварене уштеде директно (знатно јефтинијом штампом) и индиректно (смањење броја одштампаних страница);
- промену начина пондерисања набавки ради остварења уштеда.

Измене у апликативним подсистемима

Увођењем нових и допуном постојећих апликативних решења унапређено је пословање у оквиру Народне банке. Најзначајније измене су спроведене у следећим организационим јединицама:

- Сектору за међународну сарадњу (нова верзија апликације за кредитна задужења, промене у извештајном делу, имплементација система за праћење и извештавање новодобијених кредита међународних институција и систем праћења кредита за мала и средња предузећа);

- Сектору за девизне послове (укључивање девизних трансакција у eBS, међубанкарска клиринг плаћања у девизама, управљање ризиком праћења девизних резерви, управљање девизним резервама у делу продаје ефективног страног новца банкама, примена контног оквира у платном промету са иностранством итд.);
 - Сектору за послове монетарног система и политике (имплементација *DataWarehouse* у MIS, израда пројекта BEONIA, промена пројекта монетарних агрегата, промене у системима електронског трговања, обавезне резерве банака, кредитних олакшица, кредитне способности итд.);
 - Сектору за контролу и надзор пословања банака и ДФО (пројект у складу с променом методологије израде биланса и увођењем УССПО обрасца);
 - Сектору за економске анализе и истраживања (пројекат БИЛПО и пројекат за увоз–извоз робе);
 - Центар за заштиту корисника финансијских услуга (израда финансијских калкулатора на Интернет страници);
 - Сектору за надзор друштава за управљање добровољним пензијским фондовима (израда *DataWarehouse* решења);
 - Сектору за послове трезора (усклађивање апликативног решења са организационим и пословним променама у трезорском пословању);
 - Рачуноводству и финансијама (пуна интеграција апликација НБС и eBS);
 - Кабинет гувернера (апликација за праћење планирања потреба по месту трошка за потребе Контролинга);
 - Људски ресурси (пројекти за остала лична примања, имплементација софтвера *SQDOC* за процедуре и промене у кадровској евиденцији);
 - Општи послови (апликација за праћење кафемата, измене апликације План набавки и модификација Основних средстава);
 - Интернет и интранет (*Web Service System*);
 - ЗИН (имплементиран софтвер за праћење наруџбина).
- Поред наведених, реализоване су и друге измене и допуне постојећих апликативних решења.

Подршка секторима у остваривању улоге Народне банке Србије

- Измене у садржају, контроли и начину доставе електронских података банака;
- Израда извештаја *CAEL* за 2007. годину за потребе Светске банке;
- Реализација електронског слања порука банака са захтевима за готовину, менице и ефективни страни новац;
- Реализација система извештавања централних банака БиХ и Црне Горе у међународном девизном клирингу;
- BEONIA – реализација система за пријем и контролу података банака о каматним стопама по основу преконоћних позајмица;

- Реализација новог система за прихват и контролу електронских порука банака из области кредитних односа са иностранством (КЗ);
- Измена постојећих и увођење нових електронских порука, као и рад на реализацији допуна по Упутству за електронско достављање података на основу одлуке о привременим мерама за очување финансијске стабилности у Републици Србији;
- Измена електронских порука и оптимизација контрола у порукама банака у складу са Одлуком о условима и начину рада девизног тржишта и Одлуком о обавезној резерви, као и оптимизација логичких контрола;
- Оптимизација преноса података платног промета са иностранством из пријемне у контролну базу података;
- Анализа, развој, тестирање и имплементација измена у тромесечном систему извештавања осигуравајућих друштава;
- Ажурирање података Београдске берзе и *Reuters*-а, имплементација апликативног решења за преузимање података Београдске берзе преко протокола FIX кроз конекцију VPN с Београдском берзом и имплементација извештаја о FONDEX-у.

На крају 2008. године, у Регистру ималаца рачуна у платном промету (РИР) било је око 1.200.000 рачуна, од тога око 830.000 активних (повећање од 20% у односу на 2007. годину).

Током године Централно пријемно одељење је послало око 1.000 писмених обавештења, 270 електронских порука, 25 компакт дискова и више хиљада телефонских обавештења о корисницима рачуна из Регистра. Настављен је тренд смањивања таквих захтева након реализације *online* увида у РИР преко сајта Народне банке.

Операције и мрежа ИТ

У склопу операција ИТ, поред уобичајених послова управљања инфраструктуром Народне банке Србије, реализоване су и следеће активности:

- извршена је виртуализација 16 сервера у *VMWare* окружењу са *Blade* серверима и „сториџ“ системом. Током године извршен је комплетан mirroring система, који је повећао степен сигурности виртуалне инфраструктуре;
- започет је процес имплементације софтвера *Identity Management*, који треба да омогући централизовано управљање корисничким налозима у систему. До краја године је обухваћен највећи број налога у систему;
- закључивањем уговора с компанијом *Microsoft* легализован је софтвер који користи Народна банка Србије;
- настављен је процес оптимизације базе података и извршен прелазак MS SQL сервера са верзије 2000 на верзију 2005;
- извршена је делимична реконфигурација мреже у складу са стандардима сигурности и уведен је *QoS (Quality of Service)*;
- реализована је SWIFT веза с Републиком Српском и VPN повезивање с Београдском берзом;
- уведена је оптика у филијали Нови Сад и пуштен бржи линк.

Планови за 2009. годину

Као најзначајније активности које Информациона технологија планира у 2009. години наводимо:

- завршетак процеса израде политика, подполитика, упутстава, стандарда и процедура по међународном стандарду ISO 27000 с циљем повећања сигурности информација и смањења ризика;
- израду методологије планирања набавки информатичких добара, која укључује анализу ризика ради оптимизације набавке и смањења трошкова;
- у сарадњи са ЗИН-ом и РИФ-ом, завршетак процеса увођења информационог система у ЗИН-у, који треба да омогући потпуно нов начин управљањем и обрачуном производње у ЗИН-у;
- наставак рада на спровођењу Плана континуитета пословања Народне банке и изради предуслова за имплементацију *Disaster Centra*;
- имплементацију дигиталног потписивања порука које обвезници извештавања шаљу Народној банци;
- имплементацију потпуно иновiranог софтвера *Human Resource*, који треба да обезбеди ефикасно управљање Људским ресурсима у Народној банци;
- пуштање у продукцију *Web* сервиса Народне банке на интранет сајту;
- даљи развој софтвера *Business Intelligence* за секторе у Народној банци;
- примену IP телефоније и у другим објектима Народне банке, у складу с резултатима анализе трошкова;
- реорганизацију своје организационе јединице с циљем оптимизације, побољшања токова информација и смањења оперативних трошкова у Народној банци;
- наставак обављања својих активности на ефикасан начин, уз максимално смањење трошкова.

13. Економске анализе и истраживања

Сектор за економске анализе и истраживања обавља активности у вези с подршком монетарној политици Народне банке Србије, као и методолошко-статистичке и аналитичко-истраживачке послове.

Активности у оквиру подршке монетарној политици у 2008. години биле су: израда стратешких докумената за формални прелазак на режим циљања инфлације, усавршавање модела за средњорочну пројекцију базне инфлације, израда новог модела за средњорочну пројекцију укупне инфлације мерене индексом потрошачких цена, као и израда интерних извештаја намењених члановима Монетарног одбора Народне банке Србије с препорукама које се тичу монетарне политике. Као основно средство ефикасне комуникације с јавношћу, а с циљем јачања транспарентности монетарне политике, објављује се тромесечно *Извештај о инфлацији* и тим поводом одржавају презентације за економске аналитичаре и ширу јавност.

Методолошко-статистичке активности биле су усмерене на израду методологије водећих индикатора и индикатора раног упозоравања у финансијском систему, израду методологије финансијске статистике, иновирање и унапређење методологије платног биланса и међународне инвестиционе позиције Републике Србије у складу са захтевима MMF-а (BPM5) и преласком на BPM6, а ради испуњавања захтева GDDS-а и стандарда извештавања Европске централне банке, као и на развој методологије монетарних индикатора по међународним стандардима. Статистички послови обухватају прикупљање и обраду података о пословању банака, осигуравајућих друштава, лизинг компанија и добровољних пензијских фондова, података о кључним монетарним агрегатима, каматним стопама, девизним курсевима, као и платнобилансних и бројних других података из финансијског и реалног сектора у земљи и међународном окружењу. Све то има за циљ припремање одређених информација и статистичких прегледа и благовремено информисање Монетарног одбора и шире јавности.

Аналитичко-истраживачки послови обухватају економетријска и емпиријска истраживања макроекономских кретања и појава. Конкретно, предмет истраживања су актуелна монетарна и макроекономска кретања, с посебним освртом на монетарне услове, домаћа и међународна финансијска и робна тржишта, трансмисиони механизам монетарне политике и утицај спољних фактора на финансијска и укупна економска кретања, као и остваривање циљева из програма монетарне политике Народне банке Србије. Обављају се континуирано и презентују у виду стручних публикација, јавних и интерних истраживачких радова, као и одржавања презентација на домаћим и међународним скуповима, семинарима и конференцијама.

У редовне активности, поред израде тромесечног *Извештаја о инфлацији*, спада и припремање осталих извештаја за спољне кориснике. Најважнији такви извештаји који су током 2008. године објављени били су: месечни Статистички билтени и Годишњи извештај Народне банке Србије. Такође, током године одржане су и бројне презентације за стручну јавност.

У току 2008. године даље је унапређен рад на проучавању монетарне историје Народне банке Србије и резултати су презентовани на међународној конференцији о монетарној историји земаља југоисточне Европе и других европских земаља.

За потребе интерног извештавања израђени су бројни месечни и дневни извештаји и презентације с компаративним анализама монетарних, финансијских и других кретања у најразвијенијим земљама тржишне привреде и у земљама у успону.

14. Информисање јавности

Успешно остваривање основних циљева и транспарентност рада централне банке налажу да се садржај одлука Монетарног одбора Народне банке Србије објављује и образлаже путем саопштења за јавност одмах након одржавања седница Монетарног одбора. Принципи и резултати монетарне

политике који се односе на остваривање циљане стопе инфлације објављују се на веб-сајту Народне банке у тромесечном *Извештају о инфлацији*, истовремено на српском и енглеском језику, и на редовним конференцијама за новинаре после седница Монетарног одбора на којима се доносе одлуке.

Односи с јавношћу

Одговорно, конзистентно и правовремено информисање шире јавности о пословању централне банке у 2008. години обављало се путем интензивних активности с медијима. Од тих активности је најважније издавање бројних саопштења за јавност и припрема и давање одговора на новинарска питања, а потом организација интервјуа, телевизијских и радио гостовања, прес-конференција, брифинга за новинаре и репортажа. Припремљени су и дати одговори на 19 захтева за приступ информацијама од јавног значаја, сходно Закону о слободном приступу информацијама од јавног значаја.

Едукативне програме, као и изложбене поставке и културно-образовне садржаје за ширу јавност које спроводи Центар за посетиоце, током године је посетило и пратило 25.742 грађана. Финансијску едукацију, обogaћену интерактивним садржајима, у оквиру поставке новца у згради Краља Петра 12 пропратило је 1.007 ученика основних школа, 1.718 средњошколаца и 293 студента. Предавања о штедњи која се у оквиру дугорочне едукативне кампање „Штедњом победи“ организују по школама широм Србије похађало је 4.710 ученика основних и средњих школа.

Своју отвореност ка јавности Народна банка Србије наставља да афирмише учешћем у културним манифестацијама „Ноћ музеја“ и „Дани Европске баштине“. С Министарством спољних послова, Министарством културе и Културним центром Републике Србије је 27. маја у Паризу постављена изложба „Централне банке Србије и Француске за време Првог светског рата“ и „НБС – национална и европска институција“, у оквиру прославе Међународног дана Франкофоније. Организацијом изложбе „Тајне Лепенског вира“, у сарадњи са Народним музејом у Београду, потврђено је опредељење Народне банке ка јачању институционалне сарадње и очувању културне баштине.

Публикације и Интернет

Народна банка Србије је у 2008. години припремила и штампала Годишњи извештај Народне банке Србије за 2007. годину, 11 месечних издања Статистичког билтена, два полугодишња Извештаја о стању у финансијском систему и четири тромесечна Извештаја о инфлацији. Четири тромесечна Извештаја о банкарском сектору у Србији су објављена на веб-сајту. У сарадњи са ACI Serbia и Удружењем банака, припремљена је и штампана брошура „Финансијски деривати“.

Сви штампани и електронски садржаји који се публикују за јавност припремају се на српском и енглеском језику.

Анкетирање јавног мњења

Као подршка спровођењу Програма монетарне политике у складу с Меморандумом Народне банке Србије о принципима новог оквира монетарне политике, током 2008. године се континуирано, у месечној динамици, спроводило истраживање јавног мњења о инфлаторним очекивањима у четири сектора: пословном, финансијском, сектору радне снаге (синдикати) и сектору становништва.

Планови за 2009. годину

Планира се даље унапређење комуникационих канала, обогаћивање изложбених и едукативних програма Центра за посетиоце, интензивирање друштвено одговорних активности и обележавање јубилеја 125 година од почетка рада Народне банке.

Детаљније информације о свим видовима комуникације с јавношћу налазе се у додатку Годишњег извештаја „Друштвена одговорност Народне банке Србије – 2008“.

ФИНАНСИЈСКИ ИЗВЕШТАЈ НАРОДНЕ БАНКЕ СРБИЈЕ ЗА 2008

ИЗВЕШТАЈ РЕВИЗОРА	141
БИЛАНС УСПЕХА	143
БИЛАНС СТАЊА	144

Deloitte д.о.о.
Макензијева 24
11000 Београд
Србија

Тел: +381 11 3812 100; + 381 11 3812 200
Факс: +381 11 3812 101; + 381 11 3812 201
www.deloittece.com

Агенција за привредне регистре
Број регистрације 4290
Raiffeisenbank а.д., Булевар АВНОЈ-а бр. 64а
Број пословног рачуна 265-1040310000266-36
ПИБ 100048772
Уписани и уплаћени оснивачки капитал Друштва
150.750,06 EUR

ИЗВЕШТАЈ НЕЗАВИСНОГ РЕВИЗОРА

Гувернеру и Савету Народне банке Србије

Обавили смо ревизију приложених финансијских извештаја (страница 3 до 50) Народне банке Србије (у даљем тексту "Банка"), који обухватају биланс стања на дан 31. децембра 2008. године и одговарајући биланс успеха, извештај о променама на капиталу и извештај о токовима готовине за годину која се завршава на тај дан, као и преглед значајних рачуноводствених политика и напомене уз финансијске извештаје. Ревизију финансијских извештаја Банке за годину завршену на дан 31. децембра 2007. године обавио је други ревизор, у чијем је извештају од 15. маја 2008. године изражено мишљење без резерви.

Одговорност руководства за финансијске извештаје

Руководство је одговорно за састављање и објективну презентацију ових финансијских извештаја у складу са Међународним стандардима финансијског извештавања. Ова одговорност обухвата: осмишљавање, примену и одржавање интерних контрола које су релевантне за састављање и објективну презентацију финансијских извештаја који не садрже погрешне информације од материјалног значаја, настале услед криминалне радње или грешке; одабир и примену одговарајућих рачуноводствених политика, као и коришћење најбољих могућих рачуноводствених процена.

Одговорност ревизора

Наша одговорност је да изразимо мишљење о приложеним финансијским извештајима на основу обављене ревизије. Ревизију смо обавили у складу са Међународним стандардима ревизије. Ови стандарди налажу усаглашеност са етичким принципима и да ревизију планирамо и обавимо на начин који омогућава да се, у разумној мери, уверимо да финансијски извештаји не садрже погрешне информације од материјалног значаја.

Ревизија укључује спровођење поступака у циљу прибављања ревизијских доказа о износима и информацијама обелодањеним у финансијским извештајима. Одабрани поступци су засновани на просуђивању ревизора, укључујући процену ризика материјално значајних грешака садржаних у финансијским извештајима, насталих услед криминалне радње или грешке. Приликом процене ових ризика, ревизор разматра интерне контроле које су релевантне за састављање и објективну презентацију финансијских извештаја, у циљу осмишљавања најбољих могућих ревизорских процедура, али не у циљу изражавања мишљења о ефикасности система интерних контрола правног лица. Ревизија, такође, укључује оцену примењених рачуноводствених политика и вредновање значајних процена које је извршило руководство, као и оцену опште презентације финансијских извештаја.

Сматрамо да су ревизијски докази које смо прибавили довољни и одговарајући и да обезбеђују солидну основу за изражавање нашег мишљења.

(наставља се)

ИЗВЕШТАЈ НЕЗАВИСНОГ РЕВИЗОРА**Гувернеру и Савету Народне банке Србије (наставак)***Мишљење*

По нашем мишљењу, финансијски извештаји истинито и објективно, по свим материјално значајним питањима, приказују финансијски положај Народне банке Србије на дан 31. децембра 2008. године, као и резултате њеног пословања, промене на капиталу и токове готовине за годину која се завршава на тај дан, у складу са Међународним стандардима финансијског извештавања.

Београд, 26. мај 2009. године

A handwritten signature in blue ink, appearing to read "Nada Suthin".

Нада Сућинћ
Овлашћени ревизор

НАРОДНА БАНКА СРБИЈЕ

БИЛАНС УСПЕХА

У периоду од 1. јануара до 31. децембра 2008. године

(У хиљадама динара)

	2008.	2007.
Приходи од камата	28,836,895	31,937,461
Расходи од камата	(38,019,446)	(26,951,238)
(Губитак)/Добитак по основу камата	(9,182,551)	4,986,223
Приходи од накнада и провизија	4,779,813	3,373,092
Расходи од накнада и провизија	(995,277)	(712,078)
Добитак по основу накнада и провизија	3,784,536	2,661,014
Нето приходи из трговања	67,258,865	(11,722,688)
Остали приходи	4,360,370	2,297,359
Остали расходи	(2,740,196)	(2,271,931)
Нето (расходи)/приходи индиректних отписа пласмана и резервисања	(227,747)	756,867
Општи и административни трошкови	(5,183,638)	(4,899,361)
ДОБИТАК/(ГУБИТАК)	58,069,639	(8,192,517)

Ови финансијски извештаји су одобрени од стране Гувернера Народне Банке Србије 27. фебруара 2009. године.

Потписано у име Народне банке Србије:

Иван Рангелов
Директор Рачуноводства
и финансија

Гор 5415
9.06.2009.

НАРОДНА БАНКА СРБИЈЕ

БИЛАНС СТАЊА

На дан 31. децембра 2008. године

(У хиљадама динара)

	<u>2008.</u>	<u>2007.</u>
АКТИВА		
Готовина и текући рачуни код банака	42,296,491	19,953,449
Депозити код банака у иностранству	57,408,568	267,191,565
Злато и други племенити метали	22,635,905	17,822,446
Финансијска имовина по фер вредности кроз биланс успеха	601,949,954	454,332,529
Хартије од вредности расположиве за продају	9,787,046	17,527,167
Кредити	2,488,525	956,590
Чланска квота у ММФ-у	45,447,682	39,751,891
Основна средства, инвестиционе некретнине и нематеријална улагања	16,673,593	16,522,261
Остала средства	2,835,412	1,784,266
Укупно актива	<u>801,523,176</u>	<u>835,842,164</u>
ПАСИВА		
Обавезе према банкама и другим финансијским организацијама	504,722,787	576,203,527
Обавезе према држави и другим депонентима	79,867,037	123,663,950
Обавезе према ММФ-у	50,813,631	44,549,118
Обавезе по основу хартија од вредности	12,615,357	9,929,577
Резервисања	379,899	-
Обавезе за порезе	34,169	324
Остале обавезе	3,357,214	2,591,772
Новица у оптицају	90,074,613	76,999,891
Укупно обавезе	<u>741,864,707</u>	<u>833,938,159</u>
КАПИТАЛ		
Државни капитал	14,750,324	14,750,324
Ревалоризационе резерве	9,399,174	7,692,158
Нераспоређени добитак/(акумулирани губитак)	35,508,971	(20,538,477)
Укупно капитал	<u>59,658,469</u>	<u>1,904,005</u>
Укупно пасива	<u>801,523,176</u>	<u>835,842,164</u>
ВАНБИЛАНСНЕ ПОЗИЦИЈЕ	<u>1,486,105,473</u>	<u>1,521,341,440</u>

Издаје и штампа

НАРОДНА БАНКА СРБИЈЕ

Београд, Улица краља Петра 12

Телефон: 30-27-100

Интернет презентација: www.nbs.rs

Тираж 400 примерака

ISSN 1451-4729
